

Rødts arbeidsprogram

2017 - 2021

Rødt

Innhold

0. Innledning.....	s. 3
1. Økonomi	s. 4
2. Velferd til alle	s. 7
3. Barnehage og skole	s. 12
4. Høyere utdanning og forskning	s. 18
5. Et organisert arbeidsliv	s. 21
6. Boligpolitikk	s. 25
7. Pensjon	s. 28
8. Sykehus og helsetjeneste	s. 31
9. Kvinnefrigjøring	s. 35
10. Antirasisme, innvandring og minoritetspolitikk	s. 39
11. Skeiv politikk	s. 43
12. Demokrati og frihet	s. 45
13. Et sterkere folkestyre	s. 48
14. Klima, miljø og energi	s. 51
15. Samferdsel og kollektivtransport	s. 58
16. Mat og landbruk	s. 61
17. Distriktene	s. 67
18. Urfolkspolitikk	s. 70
19. Justispolitikk og forebygging	s. 73
20. Anti-imperialisme og forsvarspolitikk	s. 77
21. Internasjonale investerings- og handelsavtaler	s. 81
22. Kultur, idrett og medier	s. 83
23. 6-timers normal arbeidsdag	s. 88

Innledning

Rødts hovedsak i valgperioden 2017-2021, er kampen mot forskjells-Norge.

De økonomiske forskjellene i Norge er klasseforskjeller. Årsaken til klasseforskjellene er at det store flertallet lønnsarbeidere skaper verdiene, mens et lite mindretall av eiere bestemmer og sikrer seg alle overskuddene. Dette systemet er både urettferdig, miljøskadelig og ustabil. Rødt vil erstatte kapitalismen med sosialisme. Dette er et program med krav for kamp innenfor det kapitalistiske systemet, men også et program for en kamp for å mobilisere for systemendringer.

Kapitalismen er et økonomisk system hvor målet er å stadig øke utbyttet. For at dette systemet skal overleve, er det vanlige arbeidere som må betale prisen. Rødt kan ikke slå dette tilbake alene. Derfor støtter vi folk som organiserer seg for å kjempe mot forskjells-Norge. Fagbevegelsen er viktigst her, fordi den utfordrer eiernes makt der hvor forskjellene oppstår.

Kvinnebevegelsen er viktig fordi kvinner taper dobbelt på det kapitalistiske systemet. Kvinner taper økonomisk ved at kvinner har lavere lønninger enn menn, og kvinner taper fordi det kapitalistiske systemet tjener på at kvinner er undertrykt som kjønn.

Miljøbevegelsen er viktig fordi den kjemper for å ta vare på livsgrunnlaget vårt. Kapitalismen setter fortjeneste høyere enn klimaet og naturressurser for framtida.

Den antirasistiske og antiimperialistiske bevegelsen er viktig fordi kapitalismen tjener på å sette folkegrupper opp mot hverandre, samtidig som Norge deltar i utbytting, undertrykking og kriger andre steder. Flyktninger og asylsøkere blir framstilt som lykkejegere, "de andre" og mennesker som er mindre verdt. Rasismen hindrer oss i å se hvem som egentlig tjener på dagens system.

Rødt på Stortinget vil gi disse bevegelsene en tydelig stemme.

En viktig årsak til at forskjellene øker er EØS-avtalen som påtvinger Norge EU sin politikk på områder som arbeidsliv, distriktspolitikk og næringspolitikk. Norge må ut av EØS-avtalen for å igjen kunne føre en selvstendig politikk.

Dette er noen av de første kravene Rødt vil jobbe for når vi kommer inn på Stortinget:

- Profittfri velferd – ingen skal tjene på velferdstjenester
- Rett til fast jobb og full stilling - forby bemanningsselskaper
- Alle skal ha mulighet til å gå av med pensjon når de er 62 år
- Kvinnepott i tariffoppgjøret for å redusere lønnsforskjellene
- Høyere skatt på sekundærbolig
- Fjern egenandelen på helse- og tanntjenester
- La asylsøkere jobbe mens de venter på svar
- Lovfeste retten til lærlingeplass
- Kommunesammenslåing må bestemmes av innbyggerne
- Folkeavstemning om EØS-avtalen
- For avvikling av fossil energi, og for en fremtid basert på fornybar energi

1.

Økonomi

- 1.1 Flytte makt fra markedet til demokratiske organer
- 1.2 Bruke finanspolitikken til å skape full sysselsetting
- 1.3 Skape høyproduktive bedrifter
- 1.4 Sikre rettferdig fordeling og et bærekraftig miljø og klima
- 1.5 Velferdsprofitører
- 1.6 Sikre rettferdig fordeling
- 1.7 Handel over landegrenser

1. Økonomi

Norsk og internasjonal økonomi preges av stadige kriser, økende ulikhet, stor arbeidsløshet i industrilandene, undertrykking av mennesker og rovdrift på ressurser i u-landene, urettferdig handel og ødelegging av klima og miljø. Den grenseløse markedsliberalismen gjør vanlige mennesker og samfunn til brikker i en kapitalisme som ødelegger ressursgrunnlaget på jorda og samler makt og penger hos en liten elite. Rødts alternativ er en miljøvennlig, sosialistisk økonomi med effektiv produksjon og rettferdig fordeling.

Rødt vil bekjempe dagens ekstreme markedsliberalisme og vil arbeide for å:

1.1 Flytte makt fra markedet til demokratiske organer

- Vi vil opprette en samfunnsbank som ikke driver spekulasjon i finansmarkedene, som tilbyr lån til personer på forsvarlige vilkår og sikrer god kapitaltilgang til samfunnsnyttige formål i Norge som statsbankene i dag ikke dekker. I tillegg må reglene for kommersielle banker strammes inn, blant annet med tak på rentenivå på forbrukslån og maksgrense for rentemargin for boliglån.
- Offentlig eierskap må brukes til å stoppe lønnskarusellen til topplederne, sikre at selskapene har norsk hovedkontor, at de satser på forskning og utvikling i Norge, og at de bidrar til gode arbeidslivsstandarder både i eget selskap og hos underleverandører.
- Aksjonærregisteret, det norske eierskapsregisteret over selskaper, er lukket og inkluderer ikke børsnoterte selskaper. Aksjonærer i børsnoterte selskaper er registrerte i VPS, men dette registeret viser ofte kun forvalter av aksjepostene og ikke reelle eiere. Mangelen på åpenhet om eiere av selskaper er et demokratisk problem. Rødt vil derfor arbeide for et åpent offentlig eierskapsregister over alle typer selskaper.

1.2 Bruke finanspolitikken til å skape full sysselsetting

- I en situasjon med økende arbeidsløshet bør staten investere mer i bygging av ny infrastruktur, opprustning av offentlige bygg og anlegg og styrking av velferdstjenestene i stat og kommuner.
- Offentlige kontrakter og innkjøp skal i hovedsak gå til norske/lokale bedrifter. Det må stilles krav om at lønns- og arbeidsvilkår er i henhold til norsk tariff, at det i utgangspunktet ikke er mer enn to ledd i kontraktskjeden og at bedriftene som får oppdrag har lærlinger.

1.3 Skape høyproduktive bedrifter basert på kompetanse og medbestemmelse

- Utnyttning av underbetalte arbeidsinnvandrere undergraver produktivitetsutviklingen i norsk næringsliv. Rødts alternativ er å satse på høy kompetanse, effektiv organisering av arbeidsprosessene og gode lønns- og arbeidsvilkår for de ansatte. Det bør lages en egen offentlig støtteordning for bedrifter som driver systematisk kompetanseutvikling blant sine ansatte.
- Gjennom god representasjon og involvering skal de ansatte og deres fagforeninger gis medbestemmelse over utviklingen og organiseringen av bedriftene. Reell medbestemmelse utvider demokratiet, legger til rette for bedre omstillingsprosesser og gjør bedriftene mer produktive. Bruk av individbaserte målinger av tidsbruk og bidrag til produksjon bør forbys.
- Rødt støtter krav om at fremtidig produktivitetsvekst delvis kan tas ut i form av kortere, daglig arbeidstid og at kommende tariffoppgjør brukes til en gradvis innføring av sekstimersdagen.
- Vi vil utvikle distribusjonssystemer for varer bygd på profittfri samkjøring over lengre avstander, som ikke kontrolleres av enkeltkjeder eller de største aktørene i ulike bransjer. I et langstrakt land som Norge kan slike alternative tilbud bygd på samarbeid – ikke konkurranse – gjøre oss mer produktive og miljøvennlige.

1.4 Bruke skatter, avgifter og aktiv næringspolitikk til å oppnå og sikre mer rettferdig fordeling og et bærekraftig miljø og forebygge miljøødeleggelser og klimaendringer

- Samlet skattenivå må økes, slik at nedbygging av velferdsstaten stanses og reverseres. Vi vil innføre et

høyere minstefradrag, samt en brattere og mer progressiv skattestige, som vrir beskatningen fra lave til høye inntekter.

- b. Økt skatt på store formuer, i form av en formueskatt med høyt bunnfradrag og flere innslagspunkter med økende skattesatser.
- c. Det må innføres en avgift på arv med kraftig omfordelende profil, med høyt bunnfradrag flere innslagspunkter med økende avgiftssats.
- d. Innføring av skatt på finanstransaksjoner som valuta-, aksje- og derivathandel, i form av en såkalt Tobin-skatt eller andre former for beskatning.
- e. Kappløpet mot bunnen i skattlegging av selskaper må stanses, og Norge må gå foran. Framfor skattelette til bedrifter som går med overskudd kan vi bruke skattesystemet og offentlige midler til målrettet å trygge og skape framtidens arbeidsplasser. Sterk lokal, regional og nasjonal forankring sikrer verdiskaping og arbeidsplasser som ikke kan flyttes ut av landet. Kampen mot skatteparadisier må trappes opp, blant annet med et åpent register for alle egentlige eiere bak alle selskap og juridiske konstruksjoner som opererer i Norge, og utvidet og åpen land-for-land-rapportering.
- f. Det såkalte skjermingsfradraget, som milliardærene bruker til å ta ut penger skattefritt fra sine selskaper, må fjernes.
- g. Øke selskapsskatten (skatt som betales på overskuddet i bedrifter) til minst nivået den var på før skattereformen, dvs. 27 prosent.
- h. Digital koblingsøkonomi, også kalt delingsøkonomi, må reguleres slik at krav om regnskapsplikt følges, at regulære arbeidsforhold tilfredsstiller kravene i arbeidsmiljøloven og at inntektsstrømmer registreres og skattlegges.
- i. En offensiv satsing på mer fornybar energi til erstatning for fossil energi.
- j. Internasjonalt samarbeid på skattefeltet er viktig for å oppnå rettferdig fordeling på verdensbasis. Samarbeidet i dag er fragmentert og ineffektivt. Rødt ønsker derfor en internasjonal skatteautoritet der alle land er representert, og der miljøorganisasjoner og fagforbund har samme tale- og forslagsrett som finansbransjen.
- k. Kommunal eiendomsskatt innrettes slik at den får en sosial profil, bl.a. ved hjelp av store bunnfradrag, slik kan eiendomsskatt være et redskap for å styrke kommuneøkonomien.

1.5 Holde velferdsprofitører borte fra offentlig tjenesteproduksjon

- a. Skattepengene skal gå til felles velferd, ikke til privat profitt. Privatisering og konkurranseutsetting av velferdstjenester må stoppe, og privatisert tjenesteproduksjon må tas tilbake i offentlig eller ikke-kommersiell drift.
- b. Foretaksmodellen og bestiller-/utførermodellen må avskaffes

1.6 Sikre rettferdig fordeling gjennom sterke fagforeninger og en sterk velferdsstat

- a. Norsk velstand skal baseres på høy verdiskaping, god fordeling og tilgang på universelle velferdstjenester. Sterke fagforeninger er en forutsetning for god fordeling av verdiskapingen i et hvert samfunn. Bedrifter som leverer produkter og tjenester til offentlig sektor skal ha minimum tarifferte vilkår, og fagorganiserte må få fradrag på skatten for hele fagforeningskontingenten.
- b. Universelle velferdsordninger er det viktigste instrumentet for å skape rettferdig fordeling og likestilling i samfunnet. Barnehager og alle deler av utdanningssystemet bør være skattefinansiert og gratis for brukerne. Helse- og sosialtjenester skal i hovedsak utføres av det offentlige og være uten egenandeler.

1.7 Basere handel over landegrensene på likeverdige avtaler under nasjonal kontroll

- a. EØS-avtalen må erstattes av balanserte handelsavtaler som sikrer nasjonal kontroll.
- b. Ingen norsk tilknytning til TTIP eller TISA-avtalene.

2.

VELFERD TIL ALLE

- 2.1 Forsvare og bygge ut offentlige velferdsgoder
- 2.2 Skattefinansiert velferd uten egenandeler
- 2.3 Brukernes behov og rettigheter settes først
- 2.4 Styrke barnevernet, og barn og unges rettigheter
- 2.5 Ungdom skal ha gode, rusfrie fritidstilbud
- 2.6 Eldreomsorg
- 2.7 Nedsatt funksjonsevne
- 2.8 Fattigdom

2. Velferd til alle

Den norske velferdsstaten bygger på en sterk offentlig sektor med universelle velferdsordninger. I dag er denne modellen under sterkt press. I offentlig sektor ligger det store økonomiske verdier som kapitalen ønsker tilgang til gjennom privatisering.

Svekket offentlig velferd åpner for private løsninger for dem som har råd. Dette bidrar til å øke klasseskillene ved at noen kan tjene penger på å eie våre velferdstilbud, mens andre må betale dyrt for tilbud de har grunnleggende behov for.

Antallet barn som lever i fattige familier har økt de siste tiårene. Dette er et resultat av en kuttpolitikk som har rammet hardest de som hadde minst fra før. Økende klasseskiller, flere fattige barn og en kraftig økning i private velferdstilbud viser at forskjellene i Norge øker. For Rødt er kampen mot klasseskiller og kampen mot forskjells-Norge en av våre mest sentrale saker.

Et samfunn uten store forskjeller baserer seg på en sterk velferdsstat som kan gi befolkningen de tjenestene som folk trenger, når de trenger dem. En viktig forutsetning for dette er at det offentlige tilbudet er godt utbygd, slik at tjenester finnes over hele landet, og at grunnbemanningen er god nok.

Store deler av velferdsstaten organiseres av kommunene. Det er en viktig forutsetning for gode tilbud at kommuneøkonomien er god nok til å kunne tilby det folk trenger og har rett på. Det skal være faglige, ikke økonomiske grunner som ligger til grunn for hvilke velferdstilbud folk får.

For Rødt innebærer kampen mot klasseforskjeller i Norge blant annet å kjempe for best mulig velferdstjenester. Full rettferdighet er det umulig å oppnå i et kapitalistisk samfunn, men vi støtter enkeltkrav som gjør velferden bedre og forskjellene mindre. Et virkelig velferdssamfunn krever et annet samfunnssystem enn kapitalismen.

Rødt jobber for en sterk velferdsstat med tilbud over hele landet ved å:

2.1 Forsvare og bygge ut offentlige velferdsgoder over hele landet

- Bruke skatter og avgifter til å skape mer rettferdig fordeling og gode offentlige tjenester over hele landet.
- Ha offentlig eierskap og styring over tjenester som er sentrale i samfunnet. Dette innebærer også å tilbakeføre privatiserte tjenester til offentlig eie og folkevalgt kontroll, Rødt er mot all privatisering av offentlige tjenester.
- Forsøksordning med samfunnslønn. Dette vil på sikt kunne erstatte sosialhjelp, studielån og flere trygdeordninger. En slik samfunnslønn må som et minimum følge anbefalingene fra SIFO.
- Barnetrygden må dobles for deretter å bli indeksregulert. Den må fortsette som universell ordning.

2.2 Ha skattefinansiert velferd uten egenandeler.

- Hele velferdsstaten skal være offentlig organisert og skattefinansiert.
- Tjenestene skal være gratis for brukerne og uten egenandel. Dette gjelder alt fra tannhelsetjenester til tekniske hjelpemidler for folk med funksjonsnedsettelse.
- De offentlige velferdstjenestene skal ha rom for et mangfold av tilbud og ulike organiseringsmåter tilpasset brukernes behov og lokale forhold.

2.3 Innbyggernes behov og rettigheter settes først

- Faglig forsvarlig grunnbemanning og gode vikarordninger som sikrer tilbudet til brukerne.
- Bestiller-utfører-modellen fjernes.
- Kostnadsreduksjon og økonomisk effektivitet må fjernes som mål for om offentlige velferdstjenester er gode.

2.4 Styrke barnevernet, og barn og unges rettigheter

- a. Bygg opp et barnevern der det fins ulike typer hjelpetiltak for barn og deres familier.
- b. Det må fremgå i lov om barneverntjenester at alle ansatte må ha bred faglig kompetanse. Staten må bidra til et kompetanseløft gjennom videreutdanning og annen opplæring der dette trengs.
- c. Gjennom egne tiltak eller via interkommunale samarbeid må det finnes et bredt spekter av hjemmebaserte tiltak for barn og deres familier.
- d. Kommunestyret skal vedta en plan for barn og ungdoms oppvekstvilkår og sikre at alle barn får et tilbud i tråd med deres behov, fri for fattigdom og med like rettigheter.
- e. Alle barnevernstjenester må ha ledere med relevant sosial- eller helsefaglig bakgrunn.
- f. Alle kommunens enheter som arbeider med barns oppvekst plikter å samarbeide om felles, forebyggende arbeid.
- g. Alle barn som er plassert utenfor hjemmet, på institusjon eller fosterhjem, skal sikres minst seks årlige oppfølgingsbesøk av barnevernet, der barnets stemme skal bli hørt og vektlagt under oppfølging.
- h. Alle barn og unge som har tilbud fra barnevernstjenesten skal sikres god oppfølging fra psykisk helsevern og annen helsetjeneste.
- i. Barn og ungdom som har omsorgstiltak fra barnevernstjenesten og har begått seksuelle overgrep skal plasseres i egne behandlingsinstitusjoner hvor de kan få spesialisert hjelp.
- j. Kommunen skal i samarbeid med statlig barnevern ha ansvar for rekruttering og opplæring av fosterhjem. Veiledning og oppfølging av fosterhjem er et offentlig myndighetsansvar og kan ikke overføres til private aktører.
- k. Staten har ansvar for å drive institusjoner for barn og ungdom. Institusjonene må være differensierte og basert på barn og ungdoms behov. Staten kan etter behov inngå avtale med ideelle organisasjoner om et visst antall garanti plasser.
- l. Rødt går inn for at det, der det er til barnets beste, åpnes opp for at barn kan ha flere enn to juridiske foreldre.

2.5 Ungdom skal ha gode, rusfrie fritidstilbud

- a. Fritidsklubber skal bli lovpålagt, og kommunene må tilføres nok ressurser til å følge dette opp.
- b. Det må opprettes flere ungdomshus, både selvstyrte og kommunalt styrte. Disse skal være rusfrie og ha kvelds åpne tilbud som ungdomshus, ungdomskafeer, diskotek og så videre.
- c. Kommunene skal settes av penger til å opprette ungdomsbaser og/eller ungdomskontakter.
- d. Ungdoms egenorganisering skal støttes økonomisk.
- e. Det skal opprettes ungdomsråd i alle kommuner eller distrikter. Ungdomsrådet skal velges gjennom demokratiske valg av ungdom selv. Ungdomsrådet skal ha møte- og talerett i hovedutvalg, formannskap og kommunestyret i saker som angår ungdom.
- f. Økt rekruttering av barne- og ungdomsarbeidere.
- g. Det må tilrettelegges for kompetanseheving blant barne- og ungdomsarbeiderne.

2.6 God eldreomsorg uansett hvor du bor

- a. Eldre skal ha rett på gode liv. Kommunene må tilføres økte statlige tilskudd for å dekke driften av eldreomsorgen på en tilfredsstillende måte, etter brukernes behov, ikke kommunens økonomiske begrensninger.
- b. Eldreombud innføres i alle fylker.
- c. Alderspensjonister som ønsker det, skal ha rett på eldrebolig eller sjukehjemsplass. Omsorgstrappa og LEON-prinsippet (laveste effektive omsorgsnivå), som er rådende politikk i dag, fører i praksis til at mange eldre får et tilpassa tilbud for seint. Kommunene må derfor ha et bredt tilbud av omsorgstjenester, slikt at det raskt kan tilpasses den enkeltes funksjonsnivå og behov.
- d. Rett til enerom på sykehjem, eldreheim, omsorgsboliger o.l. institusjoner.
- e. Antall sykehjemsplasser må økes kraftig, slik at dekningsgraden tilsvarer det statlige minstekravet på 25 prosent av antall eldre over 80 år i alle kommuner. I tillegg skal minst 25 prosent av sykehjemsplassene være forsterka demensplasser. For at dette skal kunne realiseres må Stortinget

innfri løftet om å finansiere 3/4 av nye sykehjem og omsorgsboliger over statsbudsjettet.

Kommunene må samtidig tilføres økte statlige tilskudd for å dekke driften av eldreomsorgen på en tilfredsstillende måte.

- f. Flere tiltak som øker livskvaliteten hos eldre, som utbygging av eldreentre, kultur- og undervisningstilbud for eldre, samt dagsentertilbud for personer rammet av demens, slik at det legges til rette for at de som ønsker det kan bo lenger hjemme.
- g. Økt satsning og fokus på rehabilitering slik at flere klarer seg bedre i hverdagen, og klarer seg hjemme lengre.
- h. Sykehjem skal pålegges å ha en aktiviseringsplan for å gi stimulerende tilbud for de boende for å vedlikeholde fysisk, psykisk og sosial funksjon.

2.7 Nedsatt funksjonsevne skal ikke føre til diskriminering

- a. Mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få innfridd sine menneskerettigheter på lik linje med andre i samfunnet, i tråd med FNs menneskerettighetskonvensjon og konvensjonen om like rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne, inkludert tilleggsprotokoll.
- b. Funksjonshemmede skal ikke diskrimineres bort fra samfunnsdeltagelse. Det skal ikke gjøres unntak fra likhetsprinsippet. Krav til universell utforming både fysisk og på informasjons- og kommunikasjonsfeltet må da håndheves langt strengere enn det som er dagens praksis.
- c. Mennesker med nedsatt funksjonsevne skal tilbys bolig som er tilrettelagt etter de forhold funksjonshemmingen krever. Personene skal selv få velge hvor de vil bo. Kommunene skal ikke tilby boforhold som er krenkende, for eksempel ved å plassere unge funksjonshemmede på syke/aldershjem.
- d. Offentlige tilretteleggingsordninger for hjem, skole og arbeidsplasser må styrkes i alle kommuner, og tas mer aktivt i bruk for å gjøre mennesker med funksjonsnedsettelse i stand til å styre sin egen hverdag og være aktive i samfunnet. Ordningen med transporttjeneste for funksjonshemmede, såkalt TT-transport, skal være nasjonal og uten egenandel. Pårørende til personer med nedsatt funksjonsevne skal også ha rett på støtte til hjemtransport ved behov.
- e. Funksjonshemmede skal ha reell brukermedvirkning på alle nivåer av det offentlige systemet. Man skal kunne ha reell definisjonsmakt over eget hjelpebehov og påvirkning på habiliteringstiltak og hjelpemidler. Målet må være å gi den enkelte en styrket tro på egen integritet og god forståelse av sine faktiske muligheter på alle områder. Som hjelp til dette skal det i tillegg til likepersonskurs drives holdningsskapende informasjonsvirksomhet utarbeidet i samarbeid mellom fagfolk, offentlig støtteapparat og interesseorganisasjoner.
- f. Interesseorganisasjonene for personer med nedsatt funksjonsevne og deres pårørende er viktige talerør, og må sikres innflytelse på offentlige prosesser som påvirker deres medlemmer. Organisasjonene må sikres gode økonomiske vilkår for sin virksomhet gjennom tilskudd og momskompensasjon. Dette gjelder også ungdomsorganisasjonene.
- g. Mennesker med nedsatt funksjonsevne skal ha rett til utdanning og arbeid på lik linje med alle andre i samfunnet. Det må sikres at både individet selv, utdanningsinstitusjoner og arbeidsplasser har kunnskapen som trengs for å oppnå dette. Elever og studenter skal ha krav på skolebøker og studielitteratur i tilgjengeliggjort format. Alle NAV-kontorer må ha tilgang på den kompetansen som kreves for å kunne hjelpe personer med funksjonsnedsettelse til å skaffe seg og beholde relevant arbeid. Arbeidsgivere som ansetter personer med nedsatt funksjonsevne må få økonomisk støtte til den tilretteleggingen som er nødvendig, også om tilretteleggingen er varig.
- h. Ungdom med nedsatt funksjonsevne må ivaretas spesielt i skolesystemet og på arbeidsmarkedet. Ungdom med særskilte behov må sikres etterskoletilbud hele veien fra 8. klasse ut videregående skole uten egenandel. Rådgivningstjenester i skolesystemet må sikres kompetanse i spørsmål som gjelder funksjonsnedsettelse og utdanning/arbeidsliv.

2.8 Avskaffe fattigdom

- a. For å sørge for at alle får et verdig liv uten fattigdom, skal alle som ikke kan forsørge seg gjennom vanlig arbeidsinntekt sikres en form for offentlig ytelse som gir grunnlag for dette.
- b. Før en slik offentlig ytelse er på plass skal følgende endringer gjøres i trygdeytelsene for å forebygge

fattigdom:

- a) Ingen skal miste dagpengene uten å ha fått tilbud om jobb eller utdanning.
 - b) Sosialhjelpssatsene skal opp på SIFO-nivå ved øremerking av statlige midler.
 - c) Barnetrygd og barnebidrag skal ikke trekkes fra ved beregning av sosialhjelp.
 - d) Barnetillegget for mottakere av arbeidsavklaringspenger heves til samme nivå som og reguleres i samsvar med barnetillegget for de som er varig uføretrygda.
 - e) Overgangsstønadene må økes og stønadsperioden forlenges fra tre til ti år.
- c. De samme trygderettigheter som gjelder for nordmenn skal gjelde for flyktninger og innvandrere, uavhengig av botid. Innvandrere med lovlig opphold skal ha rett til uførepensjon på minst minstepensjonsytelse etter vanlige helsekriterier, uten forutsetning om tidligere medlemskap i folketrygden.

3.

Barnehage og skole

3.1 Gratis barnehage for alle

3.2 Barnehager med nok ansatte

3.3 Barnehager som sikrer trygghet og god utvikling for alle barn

3.4 Trygge og forutsigbare arbeidsforhold for barnehageansatte

3.5 En skole for alle

3.6 En mangfoldig offentlig skole

3.7 En skole som tar vare på alles språk

3.8 Trygg og forutsigbar økonomi i skolene

3.9 En skole hvor alle blir sett og alle er synlige

3.10 En skole for levende læring, ikke for mekanisk pugging

3.11 Skolefritidsordning (SFO)

3.12 Vurdering for læring, ikke for rangering

3.13 En skole som åpner muligheter, ikke lukker dører

3.14 Eksamen og privatisteksamen

3.15 Yrkeskole som gir gode fagarbeidere

3.16 Mot mobbing, for god fysisk og psykisk helse

3.17 Reelt elevdemokrati

3.18 Arbeidsforhold for de ansatte i skolen

3. Barnehage og skole

Barnehage

Barnehagen skal være et sted for omsorg, lek og læring. Utvikling av et godt selvbilde, sosial kompetanse, språk og kreativitet er det viktigste i barnehagen. Barn er nysgjerrige og lærer lett, men det må skje på barns og lekens premisser. Innføring av kartlegging og snevre læringsmål går på bekostning av de ansattes tid med barna og barnas mulighet til å utvikle seg i sitt eget tempo.

Rødt vil ha en barnehage som gir alle barn mulighet til å gå i barnehage og som tar utgangspunkt i barnas behov. Derfor vil vi jobbe for:

3.1 Gratis barnehage for alle

- Målet er at barnehage skal være gratis, dette må innføres ved å gradvis gjøre det gratis for flere og flere aldersgrupper.
- Alle barn skal ha rett på barnehageplass i sitt nærmiljø.
- Det skal ikke være mulig for private aktører å tjene penger på å drive barnehager som er offentlig finansiert. Kommersielle barnehager overtas av det offentlige.
- Barnehagen skal ha en religionsfri formålsparagraf.

3.2 Barnehager med nok ansatte i gode lokaler og med romslige uteområder

- Det må innføres en nasjonal bemanningsnorm med maksimalt to barn under ett år-, tre små- eller fem store barn per ansatt.
- Bemanningsnormen skal også gjelde ved fravær blant det faste personalet. Det innebærer et lovpålegg om å skaffe vikar ved behov. En bemanningsnorm må knyttes opp til en daglig åpningstid på 9 timer. Barnehager som har åpent lenger enn 9 timer skal ha ytterligere bemanning, som tilsvarer det normen gir innenfor 9 timers åpningstid.
- Forskrift om norm for pedagogisk bemanning må endres til at det skal være en pedagogisk leder per 10–12 barn når barna er over tre år, og en pedagogisk leder per 4–6 barn når barna er under 3 år.
- Den anbefalte statlige arealnormen for inneareal må gjøres gjeldende for alle barnehager.
- Alle barnehager må ha styrere med barnehagelærerutdanning.

3.3 Barnehager som sikrer trygghet og god utvikling for alle barn

- Barn med særskilte behov må sikres hjelp og støtte. Det må defineres en minimumsnorm for antall stillinger i PPT (pedagogisk-psykologisk tjeneste) sett opp i mot antall barn i barnehagene i den enkelte kommune.
- Retten til styrket grunnbemanning ved behov må lovfestes. Ekstra personale ved styrket grunnbemanning må ha pedagogisk utdanning på høyskolenivå.
- Barnehagene må sikres økonomi som gir helsemessig trygge og godt vedlikeholdte bygg. Dette må skje gjennom øremerking av statlige midler.
- Et næringsrikt og sunt måltid per dag i alle barnehager.
- Alle barn som har et annet morsmål enn norsk skal ha lovfestet rett til morsmålsassistanse.
- Det skal ikke forekomme standardisert testing og kartlegging av alle barn i barnehagen, men individuell oppfølging av barn som har behov for det. Barnehageeier eller politiske myndigheter skal ikke kunne pålegge bruk av bestemte metoder eller verktøy i det pedagogiske arbeidet.

3.4 Trygge og forutsigbare arbeidsforhold for barnehageansatte

- Barnehagelærere må ha avsatt tid til å planlegge og forberede aktivitetene i barnehagen.
- Barnehageansatte må sikres mulighet til etter- og videreutdanning, assistenter må få tilbud om barnehagelærerutdanning, ufaglærte må få tilbud om å ta fagbrev.
- Private barnehager som ikke tilbyr tariffavtaler med minimum samme lønns-, arbeids- og pensjonsvilkår som de offentlige barnehagene skal ikke få offentlig støtte.

SKOLE

Skolen skal skape et læringsmiljø som stimulerer selvtilliten og lærelysten hos hver enkelt, slik at de blir i stand til å skaffe seg kunnskaper og ferdigheter. Elevene skal både bli i stand til å delta i samfunnet og til å forme og endre det.

I dag er skolen best tilpasset elever med bakgrunn fra den akademiske middelklassen. I tillegg har kunnskapssynet de siste tiårene blitt mer og mer teoretisk orientert. Resultatet av dette er blant annet dårligere læring og mistriivsel for mange elever og høyt frafall i videregående.

Bruken av nasjonale prøver og standardiserte tester for å måle kvaliteten på både elever og skoler er stadig økende. Dette har ført til enda mer teoretisering og en undervisning retta inn mot prøveresultater, ikke læring.

Rødt mener at skolen skal legge like stor vekt på teoretisk og praktisk læring, og at skolen skal være et sted hvor alle kan kjenne seg igjen, delta og utvikle seg. Derfor vil vi arbeide for:

3.5 En skole for alle

- a. Alle skal få et gratis, godt og likeverdig utdanningstilbud uavhengig av kjønn, nasjonalitet, funksjonsevne, foresattes inntekt og hvor i landet de bor.
- b. Skolen skal ha en religionsfri formålsparagraf.
- c. Et næringsrikt måltid per dag i alle skoler.
- d. Faget KRLE må gjøres om til et religionsnøytralt verdi- og filosofifag.
- e. Skolen skal støtte opp under et språklig mangfold og bidra til at elever skal kunne utvikle flerspråkligheit.

3.6 En mangfoldig offentlig skole

- a. Rødt mener at skolevesenet skal drives av det offentlige.
- b. Den offentlige skolen skal ha rom for et mangfold av pedagogiske retninger, og private skoler som i dag drives på et alternativt pedagogisk grunnlag kan fortsette sin virksomhet innenfor rammene av den offentlige skolen.
- c. Den enkelte skolen skal ha reelle muligheter til å bruke metodefriheten som ligger i Opplæringsloven.
- d. Elever som har behov for tilrettelegging gjennom spesialklasser og –skoler skal kunne få det. Alle elever har rett til integrering i normalskolen med utgangspunkt i sitt eget funksjonsnivå og sine utviklingsbehov.

3.7 En skole som tar vare på alles språk

- a. Sidemålsundervisninga må styrkes gjennom positiv forsøksvirksomhet og gjennom større fokus på sidemålspedagogikk i lærerutdanninga.
- b. Alle læremidler skal komme på bokmål og nynorsk til samme tid og samme pris.
- c. Hørselshemmede skal få mulighet til å utvikle tegnspråk og å følge undervisning på tegnspråk.
- d. Det skal tilrettelegges for at samisk (nord-samisk, lulesamisk, sørsamisk) og kvensk kan være reelt førstespråk gjennom hele grunnopplæringen.
- e. Minoritetsspråklige skal få mulighet til å utvikle eget morsmål og flerspråkligheit gjennom skolegangen. De lovfestede rettighetene til morsmålsopplæring og tospråklig fagstøtte må bli reelle rettigheter i alle kommuner hvor det er praktisk mulig.

3.8 Trygg og forutsigbar økonomi i skolene

- f. Det må på plass nasjonale standarder for finansiering av skolen basert på klassedelingstall og

utstyrsbehov.

- g. Inntil nasjonale standarder er på plass, må skolen få øremerkede statlige bevilgninger. All stykkprisfinansiering av typen "pengene følger eleven" må avsluttes.
- h. Kommunene må sikres midler til å sikre at skolebyggene oppfyller lovfesta krav til fysisk arbeidsmiljø og universell utforming.

3.9 En skole hvor alle blir sett og alle er synlige

- a. I grunnskolen skal det være maksimalt 20 elever i hver klasse. I første klasse skal det være to lærere i alle timer når det er mer enn 15 elever.
- b. På videregående skal det være maksimalt 20 elever på studieforbereende linjer og maksimalt 12 elever på yrkesfaglige linjer.
- c. Skolene må ha lærerressurser utover et minimum, sånn at det raskt kan settes i gang tiltak for elever som trenger ekstra hjelp i kortere eller lengre perioder.
- d. Skolene må ta i bruk flere yrkesgrupper for å gi elevene et godt tilbud, for eksempel spesialpedagoger, miljøarbeidere og helsepersonell.
- e. Elever som har som har særskilte behov og får vedtak om spesialundervisning, skal få sikret sin rett til hjelp gjennom øremerkede midler.
- f. Elever med ulike diagnoser som skaper utfordringer i skolehverdagen må få hjelp til finne strategier for å takle skolehverdagen.

3.10 En skole for levende læring, ikke for mekanisk pugging

- a. Skolen skal være leksefri, skolearbeidet skal foregå på skolen der elevene kan få hjelp etter behov.
- b. For å sikre god læring på alle nivåer, må det være mulighet for å dele klassene i mindre grupper oftere, og å bruke flere ulike praktiske læringsformer.
- c. Kroppsøving og fysiske aktiviteter har en viktig plass i skolen. Svømmeopplæring må gis til elevene kan svømme, og opplæringen må finne sted i nærhet til den enkelte skole.
- d. De praktiske valgfagene på ungdomstrinnet må styrkes og det må settes av flere timer til valgfag.
- e. De estetiske fagene sin plass i opplæringa må styrkes. Skolene må sikres ressurser til delingstimer på alle trinn.

3.11 Skolefritidsordning (SFO) som et fritidstilbud, ikke ekstra skole

- a. SFO skal være et gratis og frivillig tilbud til elever i 1.-4. klasse.
- b. SFO skal gi barna mulighet for lek, utfoldelse og ro. Det skal også tilbys leksehjelp på SFO, så lenge det gis lekser på skolen.
- c. SFO skal være et fritidstilbud, ikke en forlengelse av skoledagen.
- d. Rødt ønsker ikke å innføre heldagsskole.
- e. Daglig leder ved SFO skal ha relevant pedagogisk utdanning.
- f. Rekruttering av barne- og ungdomsarbeidere på SFO må styrkes.

3.12 Vurdering for læring, ikke for rangering

- a. Elevers læring kan ikke vurderes ensidig gjennom måling, telling og rangering. Det gir heller ikke mening å rangere skoler etter elevers prøveresultater. Rødt er mot all rangering av elever og skoler.
- b. Rødt mener det må bli slutt på å gjennomføre obligatoriske, standardiserte tester. Lærerne skal selv velge hvilke evalueringstiltak de har behov for å bruke på den enkelte klasse og den enkelte elev.
- c. Kunnskap om skolen som system må innhentes gjennom utvalgsprøver og klasseromsforskning.
- d. Rødt er mot bruk av karakterer som vurderingsverktøy.
- e. Rødt vil finne vurderingssystemer som kan erstatte dagens karaktersystem. Vi trenger vurderingssystemer som bidrar til faglig utvikling hos eleven og som tydelig viser hvilke faglige kunnskaper elever har.

3.13 En skole som åpner muligheter, ikke lukker dører

- a. Fraværreglene i videregående skole skal ikke utformes sånn at utsatte elevgrupper rammes. Rødt vil oppheve fraværgrensa som den er i dag, og finne nye løsninger i samarbeid med elev- og lærerorganisasjonene.
- b. Inntak til videregående skole skal ikke være basert på hvem som har best karakterer. Kvalifiserte elever skal sikres plass på nærmeste skole som tilbyr studieretningen de søker hvis de ønsker det.
- c. Retten til videregående opplæring må ikke tidsbegrenses som i dag, men skal kunne tas ut hele voksenlivet.
- d. Det må utvikles flere veier mellom studiespesialiserende og yrkesfaglige studieretninger. Det må utvikles et mangfold av veier mellom videregående utdanning og høyere utdanning som tar utgangspunkt i både praktiske og teoretiske sider ved de ulike utdanningene.
- e. Rådgivingstjenesten må styrkes, den enkelte elev må få mer tid og rådgiverne må få bedre kunnskap om ulike utdanningsveier.
- f. Rådgivingstjeneste på ungdomskolen må jobbe for å redusere kjønnsforskjellene i utdanningsvalg på videregående skole.

3.14 Eksamen og privatisteksamen

- a. Obligatorisk slutteksamen på ungdomsskolen og videregående erstattes med en helhetlig mappevurdering.
- b. Gratisprinsippet skal gjelde for hele skolesystemet, også for elever som tar privatisteksamen.
- c. Elever som er meldt opp til privatisteksamen skal ha rett på stipend og lån fra lånekassen.
- d. Fylkeskommunen skal tilby tilstrekkelig undervisning til elever som er meldt opp til privatisteksamen, for eksempel ved å utvide hospiteringsordningen ved eksisterende videregående skoler.
- e. Forsøksordning med bruk av alternative vurderingsmetoder til privatisteksamen igangsettes, som for eksempel bruk av semesteroppgave eller hjemmeeksamen.

3.15 En yrkesskole som gir gode fagarbeidere, ikke økt frafall.

- a. Retten til lærlingeplass må lovfestes.
- b. Retten til fagopplæring i bedrift må lovfestes.
- c. Teorifagene på yrkesfag må knyttes til yrkesfagets særegenheter.
- d. Utstyrsstipendet må økes slik at det faktisk dekker utgiftene elevene har.
- e. Bedrifter som leverer til det offentlige skal ha lærlinger, både i bedriften og på kontrakter som inngås.
- f. Utstyrsparken ved skolene må være moderne og oppdatert for at utdanningen skal kunne være relevant for elevene.

3.16 Mot mobbing, for god fysisk og psykisk helse

- a. Et skolemiljø fritt for mobbing, diskriminering, rasisme og forskjellsbehandling er helt grunnleggende i norsk skole. Alle skoler må settes i stand til å ivareta dette.
- b. Opplæring i grensesetting og respekt for andres grenser, herunder seksuell trakassering, skal ha en naturlig plass i skolen.
- c. Skolehelsetjenesten må styrkes slik at nasjonale normer oppfylles. Helsesøster skal være tilgjengelig for elevene i løpet av skoledagen. Psykolog må tilknyttes skolehelsetjenesten.
- d. Alle lærlinger og elever under videregående opplæring må få et gratis helsetilbud.
- e. Mindre klasser og større voksentetthet er et viktig tiltak for å ivareta elevenes psykososiale arbeidsmiljø og for å ta tak i mobbeproblematikk.
- f. Rødt er for å opprette et mobbeombud.
- g. Psykisk helse må vies mer tid i grunnskolelærerutdanningen.

3.17 Reelt elevdemokrati

- a. Klassens time må gjeninnføres som en del av rammetimene.
- b. Rødt vil at skolen skal gi opplæring i reelt demokrati gjennom elevrådet. Elevene må lære å kreve rettigheter og argumentere for standpunktene sine, de må oppleve at de blir hørt i saker de tar opp, og de må oppleve at de kan få gjennomslag.
- c. Spesielt på ungdomstrinnet og i videregående utdanning må det settes av tid til samarbeid mellom lærere og elever for å vurdere og forbedre opplæringa.

3.18 Trygge og forutsigbare arbeidsforhold for de ansatte i skolen

- a. Arbeidstidsordningene i skolen må ta hensyn til arbeidets egenart, de ansattes arbeidsmiljø og elevenes behov.
- b. Endringer av lover og forskrifter når det gjelder lærernes kompetanse skal ikke ha tilbakevirkende kraft.
- c. Det må være etter- og videreutdanningsordninger for ansatte, spesielt innen praktisk og kreativt læringsarbeid og bruk av digitale verktøy.
- d. Skoleassistenter skal få tilbud om fulle stillinger.
- e. Fjern kravet om fire i matte og tre i engelsk og norsk for lærerstudenter.

4.

Høyere utdanning og forskning

- 4.1 Høyere utdanning tilgjengelig for alle
- 4.2 Økt offentlig støtte
- 4.3 Demokratisk styrt og til det beste for samfunnet
- 4.4 Gode studentvelferdsordninger
- 4.5 En solidarisk høyere utdanning
- 4.6 Bygge ned kjønnsforskjeller

4. Høyere utdanning og forskning

Lik rett til utdanning, fri forskning og autonome utdannings- og forskningsinstitusjoner bidrar til mer demokratiske samfunn og utjevner forskjeller mellom folk. I dag er det en skeiv rekruttering til høyere utdanning, både når det gjelder kjønn, etnisk bakgrunn, klasse og geografi.

For Rødt er det ikke et mål at flest mulig skal ta høyere utdanning, men at alle skal ha retten og muligheten til det gjennom gratis utdanningstilbud, og at det skal finnes tiltak for å sikre mangfold i rekrutteringen.

Forskning og høyere utdanning skal ikke være butikk. Markedsliberalisme er uforenlig med universitetenes og høyskolenes samfunnsoppdrag. Dagens finansieringssystem fører til hard konkurranse om ressurser til undervisning og forskning, og konkurranse om de antatt beste studentene og forskerne. Kvalitet i forskning og utdanning må sikres gjennom samarbeid, åpenhet og tillit, ikke konkurranse.

For å styrke arbeidsplasser i framtida vil Rødt jobbe for

- a) forbedring av dagens utdanningssystem,
- b) kontinuerlig kompetanseheving, og
- c) langsiktig satsning på både fundamental og næringsrettet forskning.

Sentralt i dette bildet er utnytting av Norges naturgitte fortrinn som fisk, reint hav, reint ferskvann, lang kystlinje, mye uberørt natur og mye billig og grønn elektrisk energi fra vannkraft. Olje og kull vil fortsatt være viktige ressurser som kan få nye anvendelser i framtida enn det vi nå kan tenke oss. Det er derfor viktig at vi utvikler nødvendig kompetanse for å få til en styrt omlegging fra dagens fokus på olje og gass og til en klimavennlig, bærekraftig og framtidretta industri.

Godt utbygd studentvelferd er en forutsetning for at alle, uansett bakgrunn, kan ta høyere utdanning. Dette innebærer at studentene selv skal styre sitt lokale velferdstilbud gjennom studentsamskipnadene, men at det offentlige må ta langt større ansvar for studentvelferden enn det som gjøres i dag.

Høyere utdanning skal være en mulighet for alle og vi har behov for institusjoner og forskere som sprer og søker kunnskap uten hensyn til stat eller marked. Derfor jobber Rødt for:

4.1 Høyere utdanning tilgjengelig for alle

- a. Fullstipendiering til alle studenter. På veien dit støtter vi kravet om at studie-støtten økes til 2,5 ganger grunnbeløpet i folketrygden og at låneandelen reduseres til 40 prosent av stipendandelen, uavhengig av studiepoengproduksjon.
- b. Opprettholde et desentralisert undervisnings- og utdanningstilbud.

4.2 Økt offentlig støtte til utdanning og forskning.

- a. Økte grunnbevilgninger til høyskoler, universiteter og offentlige forskningsinstitusjoner. Grunnbevilgningene skal være på et nivå som lar institusjonene drive egne forskningsprosjekter i tillegg til daglig drift.
- b. Endring av finansieringssystemet slik at universiteter og høyskoler ikke konkurrerer økonomisk.
- c. At offentlig finansiert forskning er tilgjengelig for alle, og ikke avhengig av abonnementer på tidsskrifter eller kjøp av artikler.

4.3 En høyere utdanning som er demokratisk styrt og til det beste for samfunnet

- a. At høyskolenes samfunnsoppdrag som regionale og praksisrettede utdannings-institusjoner skal verdsettes og prioriteres høyere.
- b. At antall universiteter og høyskoler skal være en faglig og politisk avgjørelse.

- c. At breddeuniversitetene må få ansvar for å opprettholde små fag
- d. Demokratisk styring av universiteter og høyskoler gjennom valgte kollegiale organer og valgte ledere.
- e. At den individuelle forskningsretten avtales.
- f. At forskningsbasert undervisning skal garanteres gjennom styrking av ansattes rett og mulighet til forskning.
- g. At motivasjonen som skaper kvalitet og samarbeid sikres gjennom trygge og forutsigbare lønns- og arbeidsvilkår, og ikke gjennom byråkratiske belønningssystemer hvor ansatte konkurrerer om midler på bakgrunn av dokumentert forsknings- og utdanningsaktivitet.
- h. At offentlig finansiert forskning i størst mulig grad skal publiseres med åpen tilgang (Open Access). Forskere skal motiveres til å publisere sine arbeider/resultater i publiseringskanaler med åpen tilgang. Det må legges økonomisk til rette for åpent tilgjengelig publisering av offentlig finansiert forskning.
- i. At alle kliniske studier utført i Norge skal registreres, og metoder og resultater skal rapporteres uavhengig av utfall.

4.4 Gode studentvelferdsordninger

- a. Bedre bolig- og barnehage tilbud, og styrking av studenters sosiale rettigheter.
- b. Bedre vilkår for studenter etter fødsel og minimum 12 mnd. studiefinansiering for studenter med barn.
- c. Egen arbeidsmiljølov for studenter.
- d. At fylkeskommunene tilbyr studentrabatt uavhengig av alder, studiested og bosted.
- e. At studentbarnehagene sikres gode og forutsigbare rammevilkår
- f. Statstilskudd til minst 5000 nye studentboliger årlig, med økt kostnadsramme og tilskuddsandel.
- g. Eget tilbud om psykisk helsehjelp for studenter uavhengig av studiested.
- h. At kommunene fører en aktiv tomtepolitikk og legger til rette for student-samskipnadens studentboligbygging.

4.5 En solidarisk høyere utdanning

- a. Økt offentlig støtte til gjensidig student- og lærerutveksling, samt forskningssamarbeid med utviklingsland.
- b. At Norge avviser forslag i internasjonale avtaler som gjør utdanning til en internasjonal handelsvare.
- c. At u-landsparagrafene i Statens Lånkasse gjeninnføres og utvides til Øst-Europa.
- d. Gratis norskkurs ved alle høyere utdanningsinstitusjoner.
- e. Rødt støtter akademisk boikott av Israel.
- f. Mot innføring av studieavgift for utenlandske studenter.

4.6 En høyere utdanning som bygger ned kjønnsforskjeller

- a. Radikal kjønnskvolter og øremerking av stillinger og utdanningsplasser for kvinner og menn.
- b. Kvinneperspektiv inn på pensum i alle relevante fag.
- c. At kvinner og menns ulike posisjon i samfunnet synliggjøres i forskning og undervisning.

5.

Et organisert arbeidsliv

- 5.1 Trygge, faste og hele stillinger
- 5.2 Stopp sosial dumping og arbeidslivskriminalitet
- 5.3 Gjøre fagbevegelsen slagkraftig
- 5.4 Kjempe mot en amerikanisering av arbeidslivet
- 5.5 Lovfeste retten til lærlingplasser og styrke inntaket av lærlinger
- 5.6 Et solidarisk, inkluderende og tilrettelagt arbeidsliv
- 5.7 Hindre at arbeidsføre faller utenfor arbeidslivet
- 5.8 Forsvar arbeidervernet, innfør 6-timers dag
- 5.9 Åpningstider for butikker

5. Et organisert arbeidsliv

Dagens arbeidsliv blir stadig mer brutalt. Brutalt i form av økt fokus på profitt, økonomisk lønnsomhet og arbeidsgivers styringsrett. Arbeidsgiverne får mer makt og arbeiderklassen blir satt opp mot hverandre. Fast ansatte erstattes med midlertidige, og tidligere fastlønsordninger blir omgjort til provisjonsordninger. Det foregår en prosess på arbeidsplassene som fremmer en individualistisk tankegang og bryter ned det kollektive.

Etter at AP, H og Frp opphevet forbudet mot bemanningselskap har omfanget av utleie av lavtlønte øst-europeiske arbeidere eksplodert. Gjennom bruk av midlertidige arbeidskontrakter tvinges arbeiderne til å godta kutt i opparbeidede lønns- og arbeidsvilkår for å beholde jobben. Dette er sosial dumping og må bekjempes med alle midler. Kampen mot sosial dumping er ei forutsetning for å bevare fagbevegelsens styrke og dagens velferdsstat.

Rødt tar avstand fra arbeidslinja, som straffer dem som ikke kan jobbe eller ikke får arbeid økonomisk. De som ikke har lønnsarbeid må få økonomisk trygghet og verdighet gjennom gode trygde- og stønadsordninger. EUs frie tjeneste- og arbeidsmarked er et systematisk angrep på fagbevegelsen, hvor fri flyt av tjenester og fri etableringsrett er overordna lover og tariffavtaler. Derfor har kampen mot EØS-avtalen aldri vært viktigere enn nå. Rødt vil reversere svekkelsene gjort i arbeidsmiljøloven, men også styrke loven.

Fagbevegelsen er i dag den viktigste organisasjonsformen for arbeiderklassens kamp mot kapitalistisk undertrykking, og for å få sin rettmessige del av styringa over samfunnet og arbeidsplassen. Rødt støtter arbeidsfolk i kampen for mer makt og innflytelse på arbeidsplassen og prioriterer arbeidet i fagbevegelsen.

Rødt vil delta i klassekampen og slåss for et organisert arbeidsliv der arbeiderne får mer makt. Dette er Rødts tiltak:

5.1 Trygge, faste og hele stillinger

- Frisslippet av bemanningsbransjen har ført til økt sosial dumping, manglende integrering og lavere produktivitet, derfor må bemanningselskaper forbys. Arbeidsformidling må fullt ut være en offentlig oppgave. Inntil dette er gjennomført, må det sikres at de som er fast ansatt i et bemanningselskap mottar lønn også mellom oppdrag.
- Deltidsansatte skal ha rett til fast ansettelse i minimum en stillingsprosent som tilsvarer det man har jobbet siste tolv måneder.
- Rødt ønsker forbud mot kreative selskapsstrukturer som har til formål å ødelegge det organiserte arbeidsliv. Det skal være slik at man til enhver tid vet hvor man er ansatt og hvem som er ens reelle arbeidsgiver. Rødt ønsker ikke at det skal være mulig for bedrifter å organisere seg bort fra arbeidsgiveransvaret. Franchise, kjøpesenter, interne bemanningsbyråer skal ikke kunne brukes til å unndra seg arbeidsgiveransvar.

5.2 Stoppe sosial dumping og arbeidslivskriminalitet

- EØS-avtalen må sies opp og erstattes med en handelsavtale.
- Alle arbeidsinnvandrere ønskes velkommen til Norge på norske lønns- og arbeidsvilkår eller bedre.
- For oppholdstillatelse i Norge kreves ansettelse og en arbeidskontrakt med lønns- og arbeidsvilkår etter norske tariffavtaler. Kravet til lønns- og arbeidsvilkår etter norske tariffavtaler gjelder også den som levere tjenester til Norge gjennom utstasjonering fra andre EØS/EU land.
- Støtte kamper mot nedbemanning og utflagging, og kreve nye statlige industriarbeidsplasser for å bekjempe ledighet.
- For å avdekke sosial dumping må det innføres full innsynsrett uten restriksjoner i lønns- og arbeidsvilkår for tillitsvalgte.
- Arbeidstilsynet må styrkes for å kunne gjennomføre flere uanmeldte tilsyn og være en etat som er til stede for å beskytte arbeidstakerne på arbeidsplassen. Grove brudd på arbeidsmiljøloven må føre til øyeblikkelig stenging av virksomheten.

- g. Politiet må prioritere arbeidslivskriminalitet.
- h. Foretaksformen Norskregistrert Utenlandsk Foretak (NUF) må forbys.
- i. Transport mot betaling skal fortsatt kreve drosjeløyve. Über er pirattaxi og forbudt. Dette forbudet må opprettholdes.
- j. Fjerne dokumentasjonskravet fra allmenngjøringsloven. Det er opp til tariffparten å bestemme hvor lenge et slikt vedtak skal opprettholdes.
- k. Forbud mot kabotasjekjøring inntil bransjeavtale og andre virkemidler for å regulere utenlandsk transport i Norge er på plass.
- l. Gjøre det obligatorisk for alle utenlandske bedrifter og foretak som opererer i Norge å ha yrkesskadeforsikring for alle sine ansatte. Selv om en arbeider er utstasjonert fra utlandet for en kort periode, skal alle være forsikret når de jobber i Norge.
- m. For å sikre norske lønns- og arbeidsforhold også for dem som jobber til sjøs, ønsker Rødt at det benyttes NOR-registrering framfor NIS.
- n. Jobbe i fagforeningene for at tariffavtaler blir fulgt. Slå ned på brudd på tariffavtaler, også i uorganiserte bedrifter, der tariffavtalen er allmenngjort.

5.3 Gjøre fagbevegelsen slagkraftig

- a. Arbeidsgiversiden har i praksis tatt opp igjen klassekampen, og undergraver fundamentet for fagbevegelsen, blant annet med EØS-avtalen som verktøy. Rødt vil støtte fagforeninger og forbund som ser seg nødt til å utfordre fredsplikten i Hovedavtalen for å forsvare grunnleggende rettigheter.
- b. Avvikle retten til å benytte tvungen lønnsnemnd ved streik.
- c. Utfordre klubber og fagforeninger til å aksjonere mot sosial dumping og brudd på lover og avtaler, for å ramme arbeidsgivere som bevisst undergraver norske lønns- og arbeidsvilkår.
- d. Styrke de tillitsvalgte oppsigelsesvern og beskyttelse gjennom arbeidsmiljøloven.
- e. Et sterkere samarbeid med fagbevegelsen sentralt og lokalt.
- f. Innføre fullt skattefradrag for betalt fagforeningskontingent.
- g. Jobbe for en partipolitisk fri og uavhengig fagbevegelse.
- h. Skape en sosial profil på framtidige lønnsoppgjør som reduserer lønnsforskjellene i Norge, blant annet gjennom landsomfattende tariffavtaler hvor hoveddelen av lønnsfastsettelsen skjer i sentrale forhandlinger, bedre garantiordninger i privat sektor og statlig likelønnspress i offentlig sektor.
- i. Gjeninnføre kollektiv søksmålsrett, så fagforeninger kan gå til sak på vegne av enkeltpersoner mot bedriften, ved ulovlig innleie eller midlertidig ansettelse, eller ved brudd på tariffestede kriterier ved nedbemanning.
- j. Gi ansattes representanter i styret vetorett i spørsmål om utflagging av arbeidsplasser.

5.4 Kjempe mot en amerikanisering av arbeidslivet

- a. For et arbeidsliv basert på små statusforskjeller, det kollektive og på menneskets egne behov.
- b. Høy grad av involvering av de ansatte, gjensidig respekt og delegering av ansvar.
- c. En nedena og opp-tankegang rundt makt i arbeidslivet.
- d. Høyere jobbsikkerhet.

5.5 Lovfeste retten til lærlingplasser og styrke inntaket av lærlinger

- a. Etablere en ordning der alle arbeidsplasser i offentlige og private virksomheter – også de som ikke tar inn lærlinger – betaler en avgift proporsjonalt med antall ansatte. I den grad bedriftene tar inn lærlinger, returneres avgiften, og de mottar i tillegg det ordinære lærlingtilskuddet.

5.6 Et solidarisk, inkluderende og tilrettelagt arbeidsliv

- a. Øke kapasiteten på NAV-kontorene, samt ha gode retningslinjer for å kunne hjelpe til med å legge opp rett løp for folk som skal komme seg tilbake i arbeid igjen. Styrke ordningen med VTA (Varig

tilrettelagt arbeid) og IA (Inkluderende arbeidsliv).

- b. Beskytte eldre arbeidstakere, samt følge ansiennitetsprinsippet ved oppsigelser og innskrenkninger i bedriften.
- c. Få tilbake offentlig arbeidsformidling. Det må stilles krav til bedriftene om å ansette langtidsledige.
- d. Ivareta spesialkompetansen til arbeidsinnvandrere, asylanter og øvrig minoritetsbefolkning ved å forenkle systemet for videreutdanning i tråd med norske fagnormer, vektlegge opparbeidet ansiennitet fra utlandet i større grad, samt senke terskelen og tilrettelegge for å tre inn i arbeidslivet med spesialkompetanse fra utlandet.
- e. Øke NAVs kompetanse på arbeidshjelpemidler for funksjonshemmede slik at arbeidstakere som blir funksjonshemmet lettere beholder arbeidet og at funksjonshemmede enklere kommer i arbeid.

5.7 Hindre at arbeidsføre faller utenfor arbeidslivet

- a. Gi tilbud og støtte til kurs/utdanning eller omskolering for folk som har vært arbeidsledige i over tolv måneder.
- b. Forsvare sykelønnsordninga. Ingen nye byrder på folk med dårlig helse og ingen nye byrder på bedrifter som har dem ansatt.
- c. Utarbeide og igangsette kollektive tiltak for arbeidsledige ved bransjenedleggelse, robotisering, osv. for å evt. sluse den aktuelle kompetansen over i tilsvarende eller relevante samfunnsoppgaver.

5.8 Forsvar arbeidervernet, innfør 6-timers dag

- a. Rødt vil støtte aktivt opp om forsvaret av 8-timersdagen. Det må ryddes opp i bransjer der det begynner å bli vanlig at normal arbeidstid er 12 og 14 timer uten overtidsbetaling eller gjennomsnittsberegning. Arbeidstilsynet må prioritere dette området.
- b. Bevar og styrk arbeidsmiljølovens begrensninger om arbeid på offentlige fridager og ubekvem arbeidstid.
- c. Rødt støtter fagbevegelsens krav om at kommende tariffoppgjør brukes til å gradvis innføre 6-timersdagen med full lønnskompensasjon. Ved innføring av 6-timers normalarbeidsdag vil også mange funksjonshemmede, sjuke og slitne ikke trenge kortere arbeidsdag enn normalarbeidsdagen.
- d. Deltidsproblemet ved turnus lar seg ikke løse ved å ha mer fleksible arbeidstidsordninger eller ved å jobbe flere helger. Rødt krever en økning av grunnbemanning, og en kortere arbeidstid er nødvendig. Reell likestilling av skift og turnus må gjennomføres med mål om 30 timers uke.
- e. Avvik fra arbeidstidsregler må godkjennes av en fagforening med innstillingsrett, som i praksis vil si et landsomfattende fagforbund.

5.9 Åpningstider for butikker

- a. Rødt er imot søndagsåpne butikker.
- b. Endre loven slik at unntaket som gir hagesentre mulighet til å være åpne på søndager fjernes.

6.

Boligpolitikk

6.1 Arealpolitikk og byplanlegging

6.2 Legge til rette for at det blir bygget flere boliger, og at alle skal ha rett til et sted å bo

6.3 Legge til rette for studentene og studentskipnadene

6.4 Opprettelse av en ikke-kommersiell boligsektor

6.5 Stanse boligspekulasjonen

6. Boligpolitikk

Å bo i en tilfredsstillende bolig er en menneskerett. Dette krever politisk vilje for en boligpolitikk som sikrer alle like muligheter til et sted å bo. Markedet skaper og forsterker økonomiske forskjeller. Man har to lag i markedet: de som er inne, og de som er ute. For de som er ute betyr økte priser bare at de 15 prosent i egenkapital som kreves for å kjøpe bolig blir et stadig større beløp man ikke har. Det er som en stige som flyttes lenger og lenger opp fra bakken. Samtidig har man de som er flerboligeiere som nyter godt av boligprisveksten og ser på eiendom som en sikrere investering enn aksjemarkedet.

Det går knapt en uke mellom hver gang man kan lese om hvor mye man kan tjene, hvor mye man kan tape, og hvor lenge festen varer. De lånevennlige skattefordelene ved boligeie bidrar til en sterkere prisutvikling på boliger. I takt med økning av boliglånet øker fordelene – størst subsidier til de med høyest boligformue. Det er i dag ingen tak for hvor mye skattelette du kan få ut ifra størrelsen på ditt boliglån. Boligsektoren er en stor trussel mot økonomisk stabilitet i Norge om prisene skulle stupe og man har lånt over evne.

Det bør etableres en ikke-kommersiell boligsektor, et boligtilbud med pris skjermet for markedssvingninger. Norges boligpriser ligger på et historisk høyt nivå. Dette fører til stadig større låneopptak. Spesielt for folk uten en finansielt sterk familie kan prisfall, renteøkning og arbeidsledighet utløse en personlig gjeldskrise. Det bør være mulig å ha et sted å bo uten at en utsetter seg for denne risikoen. Derfor lanserer Rødt forslaget om en ny boligsektor. Rødt går inn for en boligpolitikk som demper prisgaloppen og åpner for et boligtilbud for kjøp og salg utenfor markedet. Rødt vil bekjempe de økende forskjellene mellom dem som har bolig og dem som står uten.

Dette er det vi arbeider for:

6.1 Arealpolitikk og byplanlegging.

- Transport- og arealpolitikken må utformes for å spare energi og natur ved å hindre byspredning. Dette krever blant annet at nye boområder utformes bymessig og legges i eller nær ved eksisterende byer og tettsteder, og at det overordnede målet i transportpolitikken om å bygge størst mulige bo- og arbeidsmarkeds-områder, revurderes.
- Planleggingskapasiteten og den reelle planleggingen må tilbake på det offentliges hender. Utbyggerne og eiendomsspekulantene skal ikke kunne herje fritt som nå, og etablerte kvalitetsnormer skal opprettholdes, både for den enkelte bolig og for hele strøket som det skal bygges i. Ved fortetting må det sikres nok fellesarealer.
- Bevaring av eksisterende naturmiljøer, grøntområder og jordbruksjord i og rundt byer og tettsteder. Det holder ikke med eplehager på privat område.
- Infrastruktur og offentlige tilbud som skoler, idrettsanlegg og biblioteker skal være på plass før innflytting i nye boligområder. Rødt er mot utbyggingsavtaler som gjør at infrastruktur og offentlige tilbud i siste instans bekostes av beboerne i strøket det gjelder.

6.2 Legge til rette for at det blir bygget flere boliger, og at alle skal ha rett til et sted å bo.

- Storstilt kommunal bygging av utleieboliger etter selvkostprinsippet finansiert av subsidierte husbanklån, der det er behov for det.
- Utbyggere som bygger ikke-kommersielle boliger, tilbys tomter til en rimeligere pris.
- Alle nye boligprosjekter skal ha universell utforming, og at man ikke kan få dispensasjon for disse kravene.
- Det offentlige skal betale for tilpasning av boliger til personer med nedsatt funksjonsevne.
- Utvikle gode bomiljøer, fremme borettslagsorganisering der det er mulig og dannelse av beboerorganisasjoner i større leiegårder. Legge vekt på gode fellesarealer ute, samt felleslokaler.
- Gjeninnføre kommunal byggekontroll for å oppnå færre feil og mangler.
- Styrke leieboerorganisasjonene.
- Husleiene i kommunale boliger skal ikke være markedsbaserte.
- Det skal være forbudt å ta ut utbytte fra kommunaleboliger.

- j. Styrke bostøtteordningen.
- k. Utrede muligheten for at leietaker kan få deler av eller hele skattefordelen på boligen.
- l. I kampen mot fattigdom er retten til et sted å bo helt grunnleggende. Man skal ha rett til å ta over bolig vederlagsfritt om den har stått tom i tre år.
- m. Husleieloven skal ha sterkere begrensning i utleieres adgang til å inngå tidsbestemte leieavtaler enn i dag. Leieavtaler skal som hovedregel være tidsubestemte avtaler som kan sies opp av leietaker, men ikke av utleier, unntatt ved vesentlig misligholdelse fra leietaker.

6.3 Legge til rette for studentene og studentsamskipnadene.

- a. Kommunene skal stille tomter tilgjengelig, helst gratis eller til en rimelig pris for studentsamskipnadene.
- b. Kommunene må bidra til at regulering til studentboligbygging kan skje raskt og effektivt, og sikre at kostnadene for utbygging av infrastrukturen ved bygging av boligene ikke overføres på studentsamskipnadene (som veier, gang- og sykkelveier og velferdstjenester).
- c. Statstilskudd til minst 5000 nye studentboliger årlig, med økt kostnadsramme og tilskuddsandel.
- d. Studentboliger må være rimelige å leie slik at de presser prisene i det private markedet ned og ikke opp.
- e. Legge om BSU-ordninga (Boligsparing for Ungdom) ved å redusere maksbeløpet og knytte ordninga utelukkende til førstegangskjøp.

6.4 Opprettelse av en ikke-kommersiell boligsektor.

- a. Husbanken må gis subsidier og økte rammer til å finansiere bygging av ikke-kommersielle boliger. Boligbyggelag pålegges å bygge et visst antall boliger for salg i denne sektoren. Disse boligene skal være en integrert del i nye boligprosjekter. Gi førsteprioritet til ungdom og førstegangskjøpere når man selger slike boliger.
- b. Boligbyggelaget har gjenkjøpsplikt i denne sektoren, og alle skal fritt kunne selge tilbake når man måtte ønske. Gjenkjøpsprisen vil være kjøpsprisen pluss prisutvikling (etter konsumprisindeksen)
- c. Boligbyggelaget må være distributør og kontrollere omsetningen av boliger, slik at man unngår salg «under bordet». Om en bolig ikke er solgt innen ett år i den ikke-kommersielle boligsektoren, skal den leies ut, leien kan ikke være høyere en kostnadene til å drifte boligen.
- d. Beboeren skal ha plikt til å vedlikeholde boligen, samtidig som det vil gjøres fratrukk ved forsømmelse av boligen ifra kjøpspris. Har man oppgradert boligen, gis det påslag i tråd med økt takstvurdering for oppussingen.
- e. Pålegg om at 50 prosent av boligene skal være ikke-kommersielle ved boligbygging i attraktive strøk; eksempel Oslo Vest og Bærum Øst.

6.5 Stanse boligspekulasjonen.

- a. Opprette et kommunalt boligtilsyn og boligombud i de større byene for å bekjempe spekulasjon, samt ivareta leietakernes og boligkjøpers interesser.
- b. Gjøre bolig mindre lønnsomt som et spare- og investeringsobjekt, ved å innføre et tak på samlet gjeld som gir rett til fradrag på skatten.
- c. Ligningsverdien for sekundærboliger, med unntak av pendlerbolig, settes lik markedsverdien.
- d. For å begrense at utleiemarkedet blir overtatt av korttidsleie og ikke dem som har behov for å leie lenger bør utleie via tredjeparter som AirBnB kun være lovlig i inntil 60 dager i året.

7.

Pensjon

- 7.1 En alderspensjon gjennom folketrygden som gir alle nok til å leve av.
- 7.2 Alle skal ha mulighet til å gå av med tidligpensjon ved fylte 62 år
- 7.3 Uføres pensjon skal være til å leve av og gi trygghet.
- 7.4 Tjenestepensjonene må styrkes, ikke svekkes
- 7.5 Folketrygden må stadig utvikles og forbedres for å gi alle økonomisk trygghet

7. Pensjon

Rødt mener at folketrygden skal være grunnpilaren i velferdsstaten og ha pensjoner og ytelser som skal:

- Sikre økonomisk trygghet for alle uavhengig av kjønn, klasse eller helsetilstand.
- Være vår felles trygghet i de periodene av livet hvor vi trenger økonomisk støtte.

Stortingsflertallet vedtok imidlertid i 2005 å innføre et nytt pensjonssystem som bryter fullstendig med disse prinsippene.

Tidligere var alderspensjonen fra folketrygden basert på solidaritet og utjevning, mens det nå er lagt opp til en forsikringsordning hvor hver og en tjener opp en egen pensjonsbeholdning. Det er kun de som har aller minst fra før som vil få litt hjelp fra fellesskapet. Reformen vil når den er fullt utbygd medføre en dramatisk dårligere pensjon for de aller fleste.

Spesielt hardt rammes folk med dårlig helse og tunge jobber som i perioder er utenfor arbeidslivet eller må ta ut pensjon tidlig. For disse og mange andre er denne reformen en framtidig fattigdomsfelle. Kvinner rammes systematisk hardere enn menn av endringene pensjonsreformen har medført.

De høytlønte sikrer seg imidlertid i stadig større grad ved å skaffe seg private pensjonsordninger. Slik fører reformen til økte klasseskiller og at en stadig større del av pensjonssystemet blir privatisert. På sikt vil dette i enda større grad undergrave solidaritetsprinsippet i folketrygden.

Vi skal ha en solidarisk folketrygd, ikke et forsikringssystem hvor de som allerede har mest skal kunne bygge seg opp pensjonsformuer, derfor arbeider Rødt for:

7.1 En alderspensjon gjennom folketrygden som gir alle nok til å leve av.

- Levealdersjusteringen avvikles. Det er usosialt at de som er utslitt og har få leveår igjen når de blir pensjonister skal betale for andre med mindre belastende arbeid, god helse og høyere forventet levealder.
- Alle skal tjene opp pensjon til 67 år, også uføre og AFP-pensjonister.
- Pensjonen skal følge lønnsutviklingen i samfunnet, både under opptjening og utbetaling.
- Alleårsregelen må erstattes med nye opptjeningsregler som utjevner forskjeller i arbeidslivet.

7.2 Alle skal ha mulighet til å gå av med tidligpensjon ved fylte 62 år.

- AFP (avtalefestet pensjon) i offentlig sektor må beholdes som en tidligpensjonsordning, ikke endres til en tilleggspensjon slik det er gjort i privat sektor.
- Inntektsgrensa for å få lov til å gå av med AFP må oppheves.
- AFP-ordninga må endres slik at rettighetene beholdes selv om arbeidstaker mister jobben eller blir syk de siste tre år før fylte 62 år.
- AFP som tidligpensjon må gjeninnføres i privat sektor. Som et første skritt må det innføres en tilleggspensjon forbeholdt de som slutter helt eller delvis i arbeidslivet før fylte 67 år.

7.3 Uføres pensjon skal være til å leve av og gi trygghet

- Uføres pensjon skal være pensjon, ikke stønad. Leger, ikke saksbehandlere, skal vurdere uførhet og uføregrad.
- Uføre pensjonister skal skattes som pensjonister og ikke rammes av levealdersjustering.
- Uføre skal fortsatt få barnetillegg og andre tilleggsytelser uten inntektstak på samlet pensjon og barnetillegg.

7.4 Tjenestepensjonene må styrkes, ikke svekkes

- Obligatorisk tjenestepensjon (OTP) i privat sektor må administreres av partene i en samlet ordning, ikke overlates til forsikringsselskaper som bare vil ha profit.

- b. OTP skal være basert på lik innbetaling og må gi livsvarige utbetalinger.
- c. OTP må inneholde en forsikring mot uførhet.
- d. Satsene for OTP må økes og være like for alle inntekter.
- e. Tjenestepensjon skal opptjenes fra første dag og første krone.
- f. De offentlige tjenestepensjonene må ikke svekkes.

7.5 Folketrygden må stadig utvikles og forbedres for å gi alle økonomisk trygghet

- a. Minstepensjonen heves til 2,5 G (ca. 230 000 kr) uten levealdersjustering. 1G er grunnbeløpet i folketrygden og er i 2016 kr. 92 576.
- b. Inntekter opp til 6 G skal ha ei pensjonsdekning på minst 2/3 av tidligere lønn ved 40 års opptjening.
- c. Ordningen med pensjonspoeng for omsorgsarbeid gis tilbakevirkende kraft til 1967 for alle nye pensjonister.
- d. Opptjening av pensjonspoeng for all utdanning etter fylte 18 år.
- e. Fulle folketrygdrettigheter for alle med minst 20 års botid i Norge.
- f. Forsikringsselskapene må gjøre premiene i pensjonsforsikringene kjønns- og aldersnøytrale.
- g. På sikt skal økt arbeidsgiveravgift brukes til å øke folketrygden, slik at tjenestepensjoner blir overflødige.

8.

Sykehus og helsetjenester

- 8.1 Stoppe markedsretting og privatisering av helse- og velferdstjenester
- 8.2 Vrake helseforetaksmodellen
- 8.3 Sikre en desentralisert og bærekraftig struktur i helsevesenet
- 8.4 Gjøre kommunene i stand til å gi tidlig hjelp
- 8.5 Psykisk helse
- 8.6 Ruspolitikk
- 8.7 Organdonasjon

8. Sykehus og helsetjenester

Rødt vil ha et solidarisk, offentlig finansiert og drevet helsevesen som er innrettet på å gi likeverdige tjenester til alle, uavhengig av alder, inntekt, personlige ressurser, sosial status, etnisk tilhørighet eller bosted. Både primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten må kunne diagnostisere og behandle pasienter ved sykdom, skade eller andre hjelpebehov. Vårt mål er et kunnskapsbasert og moderne helsevesen som er i stand til å møte, respektere og ta vare på folks behov i alle livsfaser.

Vi ønsker et helsevesen som forebygger sykdom og skade der det er mulig. Helse og levealder henger tett sammen med klasseforskjeller. Rødt vil ha en helsepolitikk som reduserer disse forskjellene. Kommunene og primærhelsetjenesten må rustes til å drive forebyggende fysisk og psykisk helsearbeid.

Rødt vil jobbe for et samfunn som tar høyde for at det er mange måter å leve livet på. Mennesker med psykiske vansker og rusproblemer skal møtes med respekt. Vi ønsker en kunnskapsbasert og human ruspolitikk, der man ser på rusavhengighet som et sosial- og helseproblem, ikke et kriminalitetsproblem.

Helseutgiftene utgjør omtrent 10 prosent av Norges BNP (brutto nasjonalprodukt), og sektoren er utsatt for politiske effektiviseringskrav. Samtidig er helse og velferd blitt et svært profitabelt marked for private aktører. Rødt vil kjempe mot en utvikling der folk blir avhengige av private forsikringsordninger eller egen lommebok for å få den hjelpen de trenger. Vi vil reversere privatisering av velferdsgodene i samfunnet og holder fast på en offentlig demokratisk styrt modell for helsetjenester som møter folks behov.

Med helseforetaksmodellen som ble innført i 2001, er sykehusene underlagt styrings- og regnskapsprinsipper som er tilpasset privat næringsliv – ikke offentlige velferdstjenester. Et forvokst helsebyråkrati og sentrale politikere legger større vekt på bedriftsøkonomiske prinsipper enn helsefaglige vurderinger. Som en følge av dette er kirurgisk akuttberedskap og fødetilbud redusert eller fjernet, og sykehus flere steder lagt ned eller gjort om til lokalmedisinske sentre. Rødt vil ha sykehusene underlagt en åpen og demokratisk styringsmodell med folkevalgt kontroll. Sykehusstilbud er infrastruktur og skal avgjøres politisk.

Rødt mener hele befolkningen skal ha rett til et godt, offentlig helsetilbud etter behov og vil arbeide for:

8.1. Stoppe markedsretting og privatisering av helse- og velferdstjenester

- Det offentlige helsevesenet må få ressurser til å ha god kvalitet og kapasitet, slik at det ikke er grunnlag for private, kommersielle alternativ.
- Avtaleverket må innrettes slik at det ikke gir mulighet for privat profitt fra helse- og velferdstjenester. Helseinstitusjoner drevet av ideelle organisasjoner skal fortsatt få avtaler.
- Egenandeler skal fjernes.
- Nye primærlegesenter skal være kommunale og fastlønnsbaserte, og private legesenter skal på sikt gjøres kommunale.

8.2. Vrake helseforetaksmodellen

- Bygge ned byråkratiet og gjeninnføre folkevalgt styring med ansvar for sykehusenes drift både på nasjonalt og regionalt nivå.
- Fjerne stykkprissystemet. Gjeninnføre finansiering og regnskap slik som i det offentlige ellers – "forvaltningsmodellen".
- Gi ansatte, brukere og pårørende mer tillit og innflytelse. Rigide rapporteringsregimer må fjernes.
- Sørge for at sykehusenes støttefunksjoner som renhold og annet utføres av sykehusets egne ansatte – slutt på outsourcing.

8.3. Sikre en desentralisert og bærekraftig struktur i helsevesenet

- Stortinget må vedta nasjonale planer for spesialisthelsetjenesten, der strukturelle vedtak om

lokalsykehus, fødetilbud og akuttberedskap blir gjort ut fra hele befolkningens behov.

- b. Utdannings- og hospiteringsordninger skal oppmuntre til generalistkompetanse og jobb i distriktene for alle grupper helsepersonell.

8.4. Gjøre kommunene i stand til å gi tidlig hjelp

- a. Primærhelsetjenesten må styrkes og få ressurser til å forebygge og fange opp helseproblemer tidlig.
- b. Innføring av hverdagsrehabilitering av fysisk og psykisk helse i kommunehelsetjenesten, med de ressurser som kreves utover grunnbemanning for å gjennomføre dette.
- c. Legevaktjenestene må sikres kapasitet både i byene og distriktene. Grunnet økt sentralisering og lange avstander i distriktkommunene til nærmeste lokalsykehus trengs en styrket legevakt, med mulighet for å ta røntgen av pasienter.
- d. Helsesøster- og jordmortjenestene må styrkes og sikres tilstrekkelig kapasitet og kompetanse.
- e. Kommunale tilbud innen psykisk helse og psykiatri må bygges ut og stabiliseres slik at det er forutsigbarhet for brukere og ansatte.
- f. Eldre og demente må sikres verdige liv. De trenger bedre tilbud, både med hensyn til ernæring, aktivitet, lege-, ergo- og fysioterapitjenester og generell omsorg. Dette krever økt grunnbemanning i sykehjem og hjemmetjeneste og slutt på «stoppeklokkeregimet».
- g. Samhandlingsreformen må avvikles og rehabiliteringsinstitusjonene må styrkes og bygges ut, slik at kronisk sjuke, ulykkesofre, slagpasienter og eldre med sammensatte diagnoser ikke blir kasterballe mellom sjukehus, sykehjem og andre kommunale helse- og omsorgstjenester.
- h. Pasienter og brukere skal sikres profesjonell tolkehjelp dersom helsepersonellet ikke kan kommunisere på deres språk. Behovet for tolk bør oppdages gjennom rutiner.
- i. Tannhelsetjenester skal finansieres og drives av det offentlige.
- j. Retten til fysioterapi uten egenandel for mennesker med kroniske sykdommer må gjeninnføres. Nyetableringer av fysioterapi- og ergoterapitjenester i kommunene skal være kommunale og fastlønsbaserte, og målet på sikt skal være rekommunalisering av tilsvarende private tjenester.
- k. All kommunal velferd skal være profittfri sone.

8.5. Psykisk helse

- a. Rødt er imot et individualisert syn på psykiske vansker der hver og en er sin egen lykkes smed, og vil jobbe for et samfunn som tar høyde for at det er mange måter å leve livet på.
- b. Rødt er imot pakkeforløp innen psykisk helse og vil arbeide for flere medisinfrie tilbud.
- c. Pasienter i psykisk helsevern skal få informasjon om alle relevante behandlingstilbud for deres diagnose og ha muligheten til å velge mellom disse. Alle kommunale, distriktpsikiatriske og private tilbud innen psykisk helsevern skal kvalitetssikres og etterses av Helsedirektoratet. Kvalitetssikrede tilbud skal være likestilt for refusjon under egenandelsordning. Det skal arbeides for kortest mulig ventetid på relevant behandling.
- d. Brukere, pasienter og pårørende skal møtes med respekt. Erkjennelse av deres kompetanse er en viktig forutsetning for en vellykket behandling.
- e. Det må etableres flere lavterskel møteplasser og brukerstyrte tilbud der ansatte medarbeidere har erfaringskompetanse.
- f. Mennesker med psykiske problemer skal ha mulighet til å bo i egen bolig med den hjelp de trenger. Det skal opprettes flere bokollektiver med ulik grad av tilrettelegging.
- g. Kompetansen i ambulansetjenesten skal styrkes, slik at det så langt som mulig unngås å bruke uniformert politi og håndjern ved transport av psykisk syke mennesker.
- h. Fysiske smerter som følge av psykisk stress er en kjent følgesykdom i psykiatrien. Pasienter i psykisk helsevern skal derfor ha rett på behandling med refusjon hos fysioterapeut, ergoterapeut eller tilsvarende ut fra sin psykiatriske diagnose der behandler finner dette hensiktsmessig.

8.6 Kunnskapsbasert og human ruspolitikk

- a. Avkriminalisere besittelse av brukerdoser av narkotiske stoffer etter modell fra Portugal.

- b. Styrking av forebyggende arbeid, rusfrie møteplasser og tidlig hjelp til barn og unge i risikozonen.
- c. Bygge opp tilstrekkelig kapasitet på behandlingsplasser. Rusavhengige skal heller få behandling fremfor straff.
- d. Lage tilbakeføringsprogrammer med individuell oppfølging slik at den enkelte kan komme tilbake til arbeid/utdanning og ha et verdig botilbud. Ettervernet må styrkes.
- e. Tillate kommuner å ha sprøyterom eller brukerrom, samt endre forskriftene slik at også andre metoder enn injisering og andre stoffer enn heroin tillates her.
- f. At heroinassistert behandling (HAR) bør være et alternativ for tunge heroinbrukere, i tillegg til legemiddelassistert behandling (LAR). Medikamentutvalget i LAR må utvides.
- g. Nei til narkotikarazziaer i skolen.
- h. Fortsatt salgsmonopol for brennevin, vin og sterkøl.
- i. Vinmonopolet skal overta alkoholsalget på flyplasser, for å begrense profitten til private aktører til fordel for økt hensyn til folkehelse.

8.7 Organdonasjon

- a. Alle norske statsborgere skal i utgangspunktet være organdonorer. Dersom man ikke ønsker det må man registrere seg eller gi skriftlig eller muntlig beskjed til familie eller venner.

9.

Kvinnefrigjøring

- 9.1 Økonomisk selvstendighet
- 9.2 Bekjempe menns vold mot kvinner
- 9.3 Reproduktive rettigheter
- 9.4 Pornokultur
- 9.5 Helsetjenester for kvinner

9. Kvinnefrigjøring

For å oppnå full kvinnefrigjøring må samfunnet endres grunnleggende, både i Norge og internasjonalt. Kvinnefrigjøring forutsetter at alle kvinner har rett og mulighet til å leve et liv som økonomisk selvstendig person med kontroll over eget liv og egen seksualitet, uten frykt for vold og overgrep. Kvinners underordning i familien og i arbeidslivet må avskaffes.

Kvinner valgmuligheter forutsetter en sterk offentlig sektor som prioriterer gode oppvekstvilkår for alle barn, gratis utdanning, gratis helsevesen og gode trygde- og pensjonsordninger for alle. Kampen for ei lønn å leve av er viktig for at kvinner skal kunne leve økonomisk selvstendige liv.

Rødt ønsker å sprengte rammene for de trange kjønnsrollene slik at alle kan leve ut sin identitet, seksualitet og kjønnsuttrykk uten fare for å bli diskriminert eller trakassert. Alle former for seksualisert vold må kriminaliseres. Vi aksepterer ikke at kultur og religion brukes for å legitimere kvinneundertrykkende praksiser.

Rødt jobber for et samfunn der alle mennesker, uavhengig av kjønn, seksuell orientering og kjønnsidentitet kan leve frie liv.

Rødt vil:

9.1 Støtte kvinners kamp for økonomisk selvstendighet, ved å:

- Støtte fagbevegelsens krav om at kommende tariffoppgjør brukes til å gradvis innføre 6-timersdagen med full lønnskompensasjon.
- Få vedtatt en egen likelønnsrett utenfor rammen i tariffoppgjøret for å heve kvinners lønn og for å utjevne lønnsulikhetene.
- Sikre at gravide ikke diskrimineres i arbeidslivet.
- Innføre reell likestilling av skift- og turnusarbeid.
- Fjerne kontantstøtta.
- Styrke mulighetene til utdanning for eneforsørgere.
- Sørge for at trygde- og pensjonsregler ikke skal virke diskriminerende for kvinner.
- Øke den statlige støtten til kvinneorganisasjoner kraftig.

9.2 Bekjempe menns vold mot kvinner, ved å:

- Øke politiets, rettsvesenets, NAVs og politikernes kunnskap om vold mot kvinner og om konsekvensene for barn som er vitne til vold. Gi grundig opplæring av meddommere om hva som er seksuelle overgrep og konsekvenser for ofre og samfunnet.
- Gi Likestillings- og diskrimineringsombudet mandat til å håndheve forbudet mot seksuell trakassering.
- Etablere et nasjonalt kunnskapssenter knyttet til menns vold mot kvinner, og bygge ut «Alternativ til vold» som et tilbud over hele landet.
- Kreve at politiet har ressurser nok til å håndheve besøksforbud, slik at voldsutsatte får reell beskyttelse. Voldsalarm skal være gratis og lett tilgjengelig. Som hovedregel skal det brukes omvendt voldsalarm.
- Arbeide for å lovfeste at det er voldsutøveren, ikke den voldsutsatte, som skal forlate hjemmet ved samlivsbrudd.
- Arbeide for at overgrepsmottak skal være en lovpålagt oppgave for kommunene, og at disse skal fullfinansieres av statlige midler.
- Arbeide for at krisesentrene sikres tilstrekkelige økonomiske rammer ved full statlig finansiering.
- Skjerpe definisjonen av voldtekt til at seksuell omgang forutsetter oppriktig samtykke, og ikke basere definisjonen av voldtekt på at man aktivt må motsette seg handlingen.
- Håndheve utlendingsloven slik at kjønnsbasert forfølgelse gir rett til asyl.
- Fjerne treårsregelen ved familiegjennforening og avskaffe gebyrene for å søke sjølstendig oppholdstillatelse.
- Arbeide for hjelpetiltak for mennesker som er kjønnslemlestet eller blir utsatt for kjønnslemlesting i Norge. Det skal omfatte tilbud om medisinsk, sosial og psykologisk oppfølging både til offer og familie. I tillegg må kompetansen til ansatte i skole, helse- og sosialsektoren styrkes, slik at de kan tilby kvalifisert hjelp til personer som er utsatt for kjønnslemlesting.

- l. Arbeide for at pornoparagrafen i straffeloven håndheves.
- m. Forby strippeklubber.
- n. Forsvare sexkjøpsloven som kriminaliserer kjøp av seksuelle tjenester.
- o. Styrke exit-programmer som hjelper mennesker ut av prostitusjon. Samtidig må utenlandske kvinner i prostitusjon gis oppholdstillatelse eller hjelp til trygg retur og reetablering i hjemlandet. Videreføre ROSA-prosjektet mot menneskehandel og øke antall ansatte.
- p. Innføre obligatorisk opplæring i grunnskolen om grensesetting og seksualundervisning. Dette for å forebygge seksuelle overgrep mot kvinner og vold i hjemmet.
- q. Heve strafferammen for voldtekt.

9.3 Sikre trygge og gode reproduktive rettigheter, ved å

- a. Utvide sjølbestemt abort til uke 18.
- b. Gi alle tilgang på gratis prevensjon.
- c. Kjempe sammen med kvinner og kvinneorganisasjoner for rett til abort og prevensjon over hele verden.
- d. Arbeide for å tilby polske og irske kvinner gratis abort i Norge, så lenge deres rett til abort blir hindret i hjemlandet.
- e. Fjerne egenandelen på sterilisering av både kvinner og menn.
- f. Gi rett til medisinsk abort ved helsestasjon/lokalt legesenter med oppfølging fra primærhelsetjeneste.
- g. Arbeide for selvstendig opptjening av fødselspenger for begge foreldre.
- h. Øke omsorgspermisjon til 4 uker i forbindelse med fødsel.
- i. Utvide fødselspermisjonen til 52 uker med full lønn. Mor skal sikres 3 uker før termin og 14 uker etter fødsel. 6 av disse skal være sammenhengende og tas umiddelbart etter fødsel. Far/medmor har krav på 14 uker. Resten av permisjonen kan deles mellom mor, den andre forelderen eller annen omsorgsperson.
- j. Bevare barnetrygden som universell ordning.
- k. Arbeide for at begge foreldre kan ta ut permisjon og foreldrepenger samtidig ved flerlingefødsler.
- l. Arbeide for at retten til foreldrepenger ved fødsel og adopsjon også skal gjelde for foreldre som mottar ulike trygdeordninger.
- m. Arbeide for økning av engangsstønad ved fødsel til 200 000 kr
- n. Tilbud om tidlig ultralyd og ikke-invasiv fosterdiagnostikk for de som ønsker det i uke 11-13.
- o. Å endre bidragsregler som skaper fattige kvinner og barn.

9.4 Si nei til pornokultur og nei til salg av kjønn og kropp, ved å

- a. Bedre seksualundervisningen i skolen, slik at pornografi ikke danner grunnlaget for barns og ungdommers seksuelle opplæring.
- b. Opprette helsestasjoner for ungdom i alle kommuner, hvor ungdom blant annet kan få økt informasjon om grensesetting, seksuelle overgrep og om hvor man kan få hjelp.
- c. Arbeide for at bedrifter som publiserer kvinnediskriminerende reklame skal straffes i henhold til markedsføringsloven.
- d. Arbeide for merking av retusjert reklame
- e. Arbeide for forebyggende tiltak mot spiseforstyrrelser.
- f. Kreve at alle helseregioner skal ha avdelinger med spesialkompetanse på behandling av spiseforstyrrelser.
- g. Sette av midler til holdningskampanjer og opplæring i skolen for å bidra til at menn ikke kjøper personer i prostitusjon.
- h. Opprette et uavhengig nasjonalt kompetansesenter mot prostitusjon som aktivt motarbeider holdninger i samfunnet om at kvinner kan kjøpes.
- i. Fremme et sunt og mangfoldig syn på seksualitet uten moralisme i samfunnet.
- j. Bekjempe porno og pornoens syn på seksualitet og normalisering av vold.
- k. Innføre obligatoriske temaer i skolen med fokus på god seksualitet og grensesetting, samt informasjon om seksuelle overgrep og om hvor man kan få hjelp.

9.5 Sørge for gode og trygge helsetjenester for kvinner, ved å

- a. Arbeide for fortsatt forbud mot surrogati.
- b. Arbeide for at fødende skal gis rett til å bli på barselavdeling til ammingen har kommet i gang.
- c. Arbeide for en nasjonal, forpliktende opptrappingsplan for jordmørtjenesten i kommuner og sykehus for å kunne gi fødende reell oppfølging i svangerskap, fødsel og barsel uansett hvor i landet de bor.
- d. Arbeide for økte helsesøsterressurser i kommunene, slik at bistand til kvinner og familier etter fødsel bedres, samt at tilgang til prevensjon og informasjon om seksuell helse er lett tilgjengelig over hele landet.
- e. Arbeide for økte ressurser til forskning på typiske kvinnesykdommer, som endometriose og fibromyalgi.

10.

Antirasisme, innvandring og minoritetspolitikk

- 10. 1 Forsvare det multikulturelle Norge
- 10. 2 Ivareta retten til å bevege seg fritt
- 10. 3 Flykninger og asylsøkere
- 10. 4 Mindreårige flykninger og asylsøkere
- 10. 5 Jobbe og leve i Norge under gode forhold
- 10. 6 Kvinners rettigheter
- 10. 7 Et inkluderende samfunn

10. Antirasisme, innvandring og minoritetspolitikk

Antirasisme

Rasisme er å rangere noen som mindre verdt, og er innvevd i kapitalismen. Rasistiske forestillinger om «de andre» har vært brukt enten som en unnskyldning for kapitalismens fremferd og politikk, eller for å spore av motstand mot politikk ved å fremstille bestemte grupper som syndebukker. Vi har sett dette i bruken av afrikanere som slaver, i kolonitiden der folk i koloniene ble fremstilt som ute av stand til å styre selv, og til dagens rasisme der bestemte grupper fremstilles som en trussel, som mindre verdt, eller som annerledes på andre negative måter.

Det har vært en sterk vekst i rasisme og høyreekstremisme som bygger på rasisme i Europa de siste tiårene. I enkelte land er det også fremvekst av fascistiske organisasjoner. Det har særlig vært en økning i hat mot muslimer, noe 22. juli-terroren var et brutalt uttrykk for. Men også jøder, samer, rom, asylsøkere, afrikanere og andre opplever rasisme. Politikere i flere land, også i Norge, spiller på frykt ved for eksempel å hevde at innvandring truer velferdsstaten, eller at muslimer truer norsk kultur. Rasisme er farlig fordi det fører til utestengelse, hat og vold, og fordi det splitter arbeiderklassen.

Flyktninger og innvandrere

Antallet flyktninger i verden har økt fra 35 millioner i 2006 til over 65 millioner i 2016, blant annet på grunn av vestlige intervensjoner i Midtøsten og Afghanistan. Det er kun en liten del av flyktingene som tar seg til Europa. EU er gjennom Schengen-avtalen, som Norge er en del av, en festning mot flyktninger og innvandrere. Selv om det er fri bevegelse for arbeidsinnvandrere innenfor EU/EØS, er grensene rundt Europa i praksis stengt.

I 2015, da Europa møtte den største flyktningkrisen siden andre verdenskrig, svarte EU og den norske regjeringen med å tette grensene enda mer. Den norske asylpolitikken er en av de strengeste i Europa. Anbefalinger fra FN tilsesettes, og mennesker returneres til konfliktrammede land. Asylsøkere som får saken behandlet i Utlendingsnemnda har liten rettssikkerhet, og papirløse går i årevis uten rettigheter. Barn sendes ut av såkalt innvandringspolitiske hensyn, for å gi en signaleffekt til andre om ikke å komme til Norge.

Arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa har vært den største innvandrergruppen til Norge de siste årene. De har bidratt til å holde den norske økonomien og velferdsstaten oppe. Arbeidsgivere utnytter arbeidsinnvandrernes svakere posisjon til å angripe rettigheter og lønnsvilkår gjennom sosial dumping. EØS-avtalen har lagt forholdene til rette for det. En samlet og sterk fagbevegelse må til for å slå tilbake raseringen av arbeidslivet, i solidaritet og i samarbeid med arbeidsinnvandrerne. Det er kyniske arbeidsgivere og liberalistisk økonomisk politikk som må angripes – ikke arbeidere som har migrert hit.

Minoritetspolitikk

Alle som bor i Norge må ha de samme rettighetene og pliktene. En inkluderende minoritetspolitikk handler om å utjevne sosiale forskjeller gjennom særlig utdannings-, arbeidslivs- bolig- og sosialpolitikken.

Arbeidsledigheten blant innvandrere har vært tre ganger så høy som resten av befolkningen i flere tiår, og det skjer diskriminering i arbeidslivet. Mange familier med innvandrerbakgrunn har dårlige levekår. Halvparten av alle fattige barn i Norge har innvandrerbakgrunn.

Rødt går imot alle forslag om å kutte i sosialhjelp eller arbeidsavklaringspenger, fordi det skaper økt fattigdom og ikke flere jobber. Man får flere i arbeid ved å øke tilgangen til arbeid, ikke ved å gjøre arbeidsløshet til et individuelt ansvar.

Det trengs gode ordninger som gjør flyktninger og innvandrere i stand til å kunne ivareta sine rettigheter og plikter og bli en inkludert del av samfunnet, som norskopplæring og tolketjenester. Dette er ikke å særbehandle en gruppe, men handler om å gi også flyktninger og innvandrere reelle muligheter til deltakelse.

For flyktninger er det også viktig å kompensere for at mange har vært tvunget til å bryte av utdanning og arbeid. Derfor må flyktninger ha fulle trygderettigheter uten krav om botid. Inkluderende minoritetspolitikk handler også om å verne om rettigheter som likestilling, religionsfrihet og ytringsfrihet, også for innvandrerbefolkningen.

Rødt vil ha et åpent og inkluderende Norge og vil arbeide for:

10.1 Å forsvare det multikulturelle Norge der ulike nasjonaliteter, livssyn og religioner skal ha plass.

- a. Det må gis økt offentlig støtte til organisasjoner som jobber mot rasisme.
- b. Bedre håndheving av lovverket mot hatytringer og hatkriminalitet.

10.2 Å forsvare asylretten

- a. Det skal ikke legges hindringer i veien for at mennesker kan komme til Norge og søke asyl.
- b. Norge skal overholde sine menneskerettslige forpliktelser og følge anbefalingene til FNs høykommissær for flyktninger.
- c. Norge skal ta i mot minst 20 000 kvoteflyktninger årlig.
- d. Barns rettigheter skal ikke tilsidesettes av såkalte innvandringspolitiske hensyn.
- e. Asylsøkere skal få fri rettshjelp, rettssikker asylsaksbehandling og en reell klagemulighet. Asylsaker skal aldri hurtigbehandles på norskegrensa.
- f. Norge skal trekke seg ut av Schengen-avtalen og Dublinkonvensjonen. Norge må være pådriver for at europeiske land tar felles ansvar for å gi flyktninger beskyttelse.
- g. Asylsøkere med avslag kan søke om oppholdstillatelse som arbeidssøker på lik linje med arbeidssøkere fra land utenfor EØS per i dag.

10.3 At flyktninger og asylsøkere blir møtt med respekt og omsorg, og at de raskest mulig får delta i samfunnslivet.

- a. Gratis norskopplæring for alle som trenger det
- b. Asylsøkere og papirløse skal ha samme rett til helsetjenester som norske borgere.
- c. Slutt på tvangstiltak og rutinemessig internering av avviste asylsøkere.
- d. Amnesti for lengeværende personer som er statsløse, ureturnerbare eller papirløse, for å hindre at mennesker lever uten avklaring i lang tid og med fare for utnyttelse.
- e. At staten fordeler asylsøkere som har fått oppholdstillatelse til kommuner, og gir full økonomisk kompensasjon til kommunene for bosetting og integrering, inkludert øremerkede midler for opprettelse av tiltaksplasser for språkrettet arbeidstrening.
- f. Arbeidstillatelse for alle asylsøkere fra første dag, og fullverdig norskopplæring. Dette skal gjelde også for papirløse og ureturnerbare. Dagpengeordning for asylsøkere i asylmottak som ikke er i arbeid.
- g. At asylmottak skal drives av det offentlige eller av ideelle organisasjoner. Private velferdsprofitører skal ikke tjene penger på folk som har flyktet.
- h. Styrke kompetansen hos utlendingsforvaltningen hva gjelder spørsmål knyttet til seksuell legning og kjønnsuttrykk, og sikre mennesker som flykter på bakgrunn av dette mulighet til å søke asyl i Norge.
- i. At regjeringen trekker tilbake politikken med å frata noen flyktningstatus. Asylforliket fra 2015 må avvikles.

10.4 At mindreårige flyktninger og asylsøkere blir spesielt ivaretatt.

- a. Barnevernet skal ha ansvaret for enslige asylsøkerbarn fram til de fyller 18 år.
- b. Enslige mindreårige asylsøkere skal få permanent opphold. Praksisen med å gi midlertidig opphold fram til de fyller 18 år må opphøre.
- c. Bruk av tannundersøkelse og røntgenundersøkelser for å bestemme alder er uvitenskapelig og uetisk. Praksisen må opphøre straks.

10.5 At mennesker skal kunne jobbe og leve i Norge under gode forhold

- a. Arbeidsinnvandrere ønskes velkommen til Norge på norske lønns- og arbeidsvilkår eller bedre.
- b. Ordinære virksomheter må rekruttere både nordmenn og innvandrere i et omfang som fører til at bemanningsselskapene forsvinner fra arbeidsmarkedet.
- c. Trygdeytelser og sosialhjelp skal ikke kuttes som virkemiddel for å få folk ut i jobb.
- d. Bygg ut kompetente ordninger for effektiv godkjenning av utenlandsk utdanning og arbeidserfaring. Det må bli lettere å få godkjent utenlandsk utdanning enn i dag.
- e. Det skal ikke stilles krav om botid for flyktninger og innvandrere. Alle skal ha de samme trygderettighetene.
- f. Personer som har flyttet til Norge i voksen alder skal sikres en fullverdig pensjon som kompenserer for at de ikke kan opparbeide seg full opptjening.
- g. Sikre likelønn for minoritetsbefolkningen.

10.6 At kvinner skal ha selvstendige rettigheter til opphold, og ikke tvinges til å bli i voldelige ekteskap.

- a. Kravet om tre års botid for å få selvstendig opphold ved familiegjennforening eller familieetablering må oppheves.
- b. Rett til familiegjennforening eller familieetablering for alle som har oppholdstillatelse, uten betingelser. Nei til 24-års grense for å få oppholdstillatelse for ektefelle fra utlandet.
- c. Alle som kommer til Norge som følge av at de har giftet seg med person bosatt i Norge skal få informasjon om hvilke rettigheter de har til selvstendig opphold.
- d. Norske statsborgere som gjentatte ganger over et kortere tidsrom henter ektefeller fra utlandet skal følges opp av myndighetene, slik at ikke mennesker utsettes for vold, overgrep eller trafficking.

10.7 At mennesker som kommer til Norge opplever et inkluderende samfunn uten diskriminering.

- a. Effektive tiltak mot strukturell diskriminering i arbeidsliv, skole, på boligmarkedet og i samfunnet ellers.
- b. Tiltak som gir flyktninger og innvandrere like muligheter til arbeid, utdanning, bolig og annen samfunnsdeltakelse. Blant annet tiltak mot ufrivillig deltid, midlertidighet og utnyttning i arbeidslivet.
- c. Lovfestet rett til kvalifisert tolk.
- d. Lovfestet rett til morsmålsopplæring, og til undervisning på morsmålet når det er nødvendig for å få likeverdig opplæring.
- e. Tiltak for å hindre frafall blant elever med minoritetsbakgrunn i videregående utdanning.
- f. Introduksjonsprogrammet skal gi lik stønad til alle uansett alder, tilpasses bedre kvinners behov og gir mulighet for forlengelse i inntil tre år.
- g. Helsevesenet og eldreomsorgen skal fortsatt tilpasses behovene til personer med innvandrerbakgrunn.
- h. Oppholdstillatelse for alle som har barn med oppholdstillatelse i Norge, også når barnets omsorg er tatt over av barnevernet.
- i. Rett til å stemme ved stortingsvalg etter fem års permanent oppholdstillatelse.
- j. Mulighet til dobbelt statsborgerskap må omfatte flere land enn i dag.
- k. Rett til norsk statsborgerskap etter fem års botid, og uten krav om botid for alle som er født i Norge.
- l. Fjerne betingelser for statsborgerskap i form av testing i norsk eller samfunnskunnskap eller krav om selvforsørgelse.
- m. Rødt vil arbeide for at statsborgerloven endres slik at statsborgerskap ikke kan tilbakekalles.
- n. Økt støtte til minoritetsorganisasjoner, og at minoritetsorganisasjoner i større grad involveres i høringer og politikkkutforming.

11.

Skeiv politikk

11.1 Kønnsidentitet

11.2 Like rettigheter uavhengig av seksuell orientering

11.3 Informasjon om seksuell orientering og kjønnsuttrykk.

11.4 Sikre LHBT+-organisasjoner gode rammevilkår

11.5 Skeive flyktninger

11. Skeiv politikk

Homofile, lesbiske, bifile, transpersoner og mennesker med andre orienteringer eller kjønnsuttrykk har i alle år vært utsatt for diskriminering, trakassering og vold. Rødt mener det er en menneskerett å kunne leve ut sin seksualitet, kjønn eller legning uten å bli forfulgt, mobbet eller undertrykt på annen måte. Man skal kunne forelske seg i hvem man vil, uten å møte fordommer. Kampen for rettighetene til alle med andre legninger og kjønnsuttrykk har sprengt rammene for den tradisjonelle heterofile kjernefamilien, og de homofiles kamporganisasjoner har vært sentrale i dette.

Til tross for framgangen i kampen for rettigheter, er det fremdeles fordommer mot personer som ikke følger tradisjonelle kjønnsrollemønstre. For mange fører dette til at de velger å skjule sitt kjønn, sin seksualitet eller legning, i frykt for å bli utstøtt. Dette er et stort helseproblem. Skole og arbeidsliv er viktige arenaer for å spre informasjon og kunnskap, slik at alle kan leve trygt og åpent, uavhengig av seksualitet og kjønnsuttrykk.

Mange flyktninger kommer fra land der synet på kjønns- og seksualitetsmangfold er annerledes enn i Norge. I flere av landene er homoseksuell aktivitet fortsatt straffbart. Svært mange som søker asyl på grunnlag av seksuell orientering eller kjønnsidentitet får sin søknad avvist.

Rødt ønsker at alle mennesker fritt skal kunne leve ut sitt kjønnsuttrykk og sin seksuelle orientering, og at mennesker selv kan leve livet sitt på den måten de ønsker uten å risikere vold, trakassering eller diskriminering. Rødt vil derfor jobbe for:

11.1 At kjønnsidentitet skal kunne velges.

- Innføre et tredje juridisk kjønn, ved siden av kvinne og mann, og at kjønn som kategori bare skal inkluderes der det er nødvendig.
- Styrke behandlingstilbudet for transpersoner.

11.2 Å forsvare lovverk som gir like rettigheter uavhengig av seksuell orientering

- Rødt er for den kjønnsnøytrale ekteskapsloven, rett til assistert befruktning, adopsjon og medmorskap.
- Avdekke og avskaffe diskriminering av transpersoner, homofile, lesbiske og bifile i yrkeslivet, og på alle andre arenaer i samfunnet.

11.3 Offentlig finansiert informasjon om seksuell orientering og kjønnsuttrykk.

- Opprette rådgivningstjenester for spørsmål om seksuell orientering og kjønnsuttrykk i kommunene, og at disse kan gi informasjon i skolen og i arbeidslivet.
- Gi støtte til produksjon av litteratur, film og andre kulturuttrykk som synliggjør og bidrar til alminneliggjøring av skeive personer og familiekonstellasjoner.
- Gi elever og barnehagebarn innsikt i mangfoldet av ulike kjønnsidentiteter og seksuelle orienteringer.

11.4 Å sikre LHBT+-organisasjoner gode rammevilkår

- Øremerking av statlige midler til Helseutvalget, HivNorge og videreføring av prosjektet Rosa kompetanse.

11.5 Skeive flyktninger

- Høynet kompetanse om seksualitet og kjønnsidentitet hos UDI og UNE ved intervju av flyktninger som søker på bakgrunn av seksuell orientering eller kjønnsidentitet.
- Krav om kompetanse om seksuell orientering og kjønnsidentitet ved alle statlige asylmottak.
- At lhbt+ blir en del av introduksjonsprogrammene for nyankomne flyktninger.

12.

Demokrati og frihet

12. 1 Reelle partialalternativer ved valg

12. 2 Innfør republikk

12. 3 Religions- og livssynsfrihet

12. 4 Personvern og ytringsfrihet

12. 5 Offentlige dokumenter

12. Demokrati og frihet

I norsk lovgivning er det nedfelt en rekke lover og regler som gir innbyggerne demokratiske rettigheter. Det omfatter tale-, trykke- og organisasjonsfrihet, og stemmerett ved hemmelige valg der en kan velge mellom flere partier. Også prinsippene i offentlighetsloven, forvaltningsloven, streikeretten og rettssikkerheten er grunnleggende demokratiske rettigheter. Dette er lover og forskrifter som Rødt vil forsvare. Et av de sterkeste angrepene på folks demokratiske rettigheter i Norge er forsøket på å få Norge inn i EU.

I dag har vi en valgordning som på flere måter favoriserer de største partiene og gjør det vanskelig å presentere nye alternativer for velgerne. Rødt mener at en forutsetning for demokrati er å kunne velge mellom flere alternativer. Når Stortinget i dag så å si er enstemmig i en rekke spørsmål der det er stor opposisjon blant folk, eksempelvis EU-spørsmålet, er dette et uttrykk for at det norske demokratiet ikke er representativt nok.

Utviklingen av teknologien har, sammen med et endret trusselbilde, ført til nye grep fra myndighetene når det gjelder overvåkning av samfunnet. Myndighetene foreslår nye overvåkningsmetoder for å avverge, forebygge og etterforske kriminalitet. Ytringsfriheten til vanlige folk blir begrensa av at politiet skal kunne hacke seg inn i data, mobil eller nettbrettet ditt for å kunne overvåke lyd, kamera og dine tastetrykk. Rødt er sterke motstandere av omfattende overvåkning og arbeider for at det vedtas en permanent innsynslov.

Rødt ønsker mer demokrati og frihet for folk ved å arbeide for:

12.1 Sikre reelle partialalternativer ved valg.

- Avholde flere folkeavstemninger.
- Sette ned sperregrensa til 2 prosent ved stortingsvalg.
- Sikre god dekning i riksdekkende radio og TV for alle landsomfattende partier som stiller lister i valg. Forby politisk reklame på TV og radio.
- Første delingstall i valgordninga skal være 1.
- Beholde arealfaktoren og fylkesvise valgkretser for å beholde geografisk fordeling av stortingsrepresentanter.
- Utvide antallet utjevningsmandater.
- Personer som stiller til valg må være bosatt i fylket/kommunen de stiller til valg i.

12.2 Makt skal ikke gå i arv, innfør republikk.

- Kongedømmet er en forhistorisk overlevning, Rødt er derfor for å avskaffe kongedømmet og innføre republikk.

12.3 Religions- og livssynsfrihet i Norge.

- Den norske staten skal være adskilt fra alle trossamfunn.
- Tros- og livssynssamfunn må behandles på lik linje med andre frivillige organisasjoner som søker støtte til sin virksomhet.
- Anerkjenne ethvert tros- og livssynssamfunns rett til å etablere seg, men ikke akseptere aktiviteter som bryter med norsk lov.
- Et filosofi-, livssyns- og religionsfag som ikke favoriserer noen trosretninger. Elevene i grunnskolen må få en nøytral opplæring om forskjellige ideologier og religioner. Innen et slikt fag er etablert, må det innføres full fritaksrett.
- Kommunene må disponere lokaler der det er mulig å tilrettelegge for seremonier tilpassa de ulike tros- og livssynssamfunns behov.
- Kirkeloven og gravferdsloven må endres slik at kommunene selv har ansvar for vedlikehold og drift

av offentlige gravlunder.

- g. Kirkeloven må endres slik at kommunene fritas for økonomisk ansvar for bygging, drift og vedlikehold av kirker.

12.4 Styrket personvern og ytringsfrihet.

- a. Ingen særlover som begrenser ytringsfriheten på internett.
- b. Ingen nye overvåkningslover som vil gå ut over personvernet. Ingen spionering.
- c. Strengere lover for datalagring.
- d. Hindre private aktørers tilgang til personopplysninger fra internettleverandører. Kontrollorganene for IP- og DNS-delegering må overføres til FN.
- e. Endre personopplysningsforskriften slik at arbeidsgivere ikke kan få tilgang til e-posten til ansatte uten samtykke.
- f. Redusere vernetida til opphavsrett og differensiere vernetida til patenter.
- g. Rett til å dele informasjon, kultur og programvare med andre på ikke-kommersiell basis uten begrensninger.

12.5 Gjøre offentlige dokumenter mer tilgjengelig

- a. Retten til innsyn i offentlige dokumenter er et fundamentalt prinsipp for å styrke demokratiet. Derfor må det være et prinsipp i offentligheten at dokumenter som ikke inneholder sensitive opplysninger, skal være gratis og tilgjengelig for alle.
- b. Prinsippet om offentlighet må utvides til å omfatte også offentlig eide bedrifter.
- c. Alle virksomheter omfattet av offentlighetsloven må gjøre det enklest mulig å få innsyn i offentlige dokumenter.
- d. Styrke økonomien i virksomheter omfattet av offentlighetsloven som gjør det praktisk mulig å følge opp prinsippene i loven.

13.

Et sterkere folkestyre

13.1 Godt lokaldemokrati

13.2 Kommuneansatte

13.3 Kommunale foretak

13. Et sterkere folkestyre

Et levende lokaldemokrati vil si at innbyggerne får reell mulighet til å delta i avgjørelser som gjelder hverdagen og livsvilkårene deres. Det er viktig å holde på retten til like goder og rettigheter i form av likeverdige tjenestetilbud over hele landet.

Rødt mener at staten skal fullfinansiere oppgaver som overføres til kommunene. Samtidig må innbyggerne i kommunene kunne delta aktivt i å utvikle lokalt tilpassede løsninger som ivaretar folks behov og er til det beste for fellesskapet.

Oppgaver og ansvar bør desentraliseres, slik at de løses nærmest mulig brukerne av velferdstjenestene. Rødt anser kommunen og eventuelle kommunale selskaper som innbyggernes egen eiendom og verktøy, for å kunne yte gode og likeverdige tjenester for alle som trenger det.

Oppgaver som krever stor grad av samordning mellom flere kommuner bør løses gjennom interkommunalt samarbeid, uten at dette må gå på bekostning av folkevalgt styring.

Ansatte i norske kommuner er avgjørende viktig for å sikre tilbudene som vedtas av lokaldemokratiet, samtidig som de folkevalgte har en kollektiv arbeidsgiverrolle i denne sammenhengen.

Rødt ønsker en direkte valgt fylkeskommune, som har flere og tydeligere oppgaver. Det er behov for tre styringsnivåer; ei utvikling mot en tonivåmodell med kommuner kombinert med statlige regioner vil etter Rødts syn svekke demokratiet og folkevalgt styring.

Omdanning av offentlig virksomhet til foretak og aksjeselskap, samt privatisering og salg av offentlig eiendom og ressurser, er innskrenkninger av demokratiet fordi beslutninger overføres fra politiske organer til lukkede styrerom. Det er innbyggernes behov som skal ligge til grunn for driften av all kommunalt eid virksomhet. For å sikre demokratisk og deltakende utvikling av de kommunale tjenestene må derfor beslutningene løftes ut av lukkede styrerom og inn i kommunestyre og fylkesting.

Rødt ønsker å styrke de folkevalgtes styring og demokratiet, ved å arbeide for:

13.1 Godt lokaldemokrati

- a. Desentraliserte oppgaver og overføring av ansvar fra stat til kommune/fylkes-kommune.
- b. Ingen kommuner eller fylker skal slås sammen uten at det er godkjent gjennom folkeavstemning i hver av de berørte kommunene/fylkene.
- c. Opprettholde eller øke antallet folkevalgte representanter i kommunestyre og fylkesting.
- d. Etablere aktive lokaldemokratiske organer hvor barn og unge får rett og mulighet til reell innflytelse på saker som behandles.
- e. Innføre tiltak som gjør politiske beslutningsprosesser mer tilgjengelige og åpne for alle innbyggere. Dette vil også bidra til å kunne hindre korrupsjon.
- f. Tilrettelegge for at lag og organisasjoner som samarbeider med kommunen om tjenesteutvikling gis vilkår som gjør det mulig å være reelle deltakere.
- g. Utvikle prosesser der innbyggerne kan ta del i budsjettbehandlingen.
- h. Avvikle parlamentarisme i kommunestyre og fylkesting. Flere kommuner i Norge innfører lokal parlamentarisme. Dette fører til flere heltidspolitikere, at opposisjonen mister innsyn i behandlinga av saker og at flere saker behandles uten offentlig innsyn. Derfor må formannskapsmodellen videreutvikles.
- i. Åpne møter i alle offentlige styringsorgan og utvalg, med unntak for behandling av saker med lovbestemt taushetsplikt.
- j. Gi 16-åringer stemmerett ved kommunevalg.

13.2 Gode arbeidsvilkår for kommuneansatte

- a. Organisasjonsutvikling i kommunen må skje i samarbeid med ansatte på alle nivå og deres fagforeninger.
- b. Tiltak som forkorter veien fra idé til vedtak, når det gjelder forslag fra ansatte som kan bidra til forbedringer av arbeidsmiljø og arbeidsrutiner ved den enkelte arbeidsplass, skal prøves ut.
- c. Deltidsstillinger erstattes med 100%-stillinger i kommunene ut fra prinsippet «heltid en rettighet, deltid en mulighet».
- d. Igangsetting av forsøk med 6-timers normalarbeidsdag i kommunene.
- e. Kommune og stat er til sammen Norges største arbeidsgiver, og de har stor innflytelse på hvilke bedrifter innkjøp av tjenester kommer fra. Ved offentlige anbud av tjenester skal kun opplæringsbedrifter m/lærlinger benyttes.
- f. For å øke antallet lærlingplasser må det etableres et sentralt register for lærlingplasser i hele den offentlige sektoren med årlig rapportering som publiseres. Statsrådene for de ulike sektorene må stille opp årlige måltall for lærlinger i sin sektor og de underliggende etater.
- g. Kommunene bør følge statens målsetting om at personer med nedsatt funksjonsevne skal utgjøre 5 prosent av alle nyansettelser.

13.3 Sikre åpenhet og folkevalgt styring av kommunale foretak

- a. Avvikle alle kommunale foretak (KF) og aksjeselskap. Alle aktiva tilbakeføres den kommunen eller fylkeskommunen som i utgangspunktet var rettmessig eier. Inntil avviklingen er gjennomført går Rødt inn for at kommunestyre/fylkesting evt. formannskap skal utgjøre generalforsamlinga for heleide kommunale aksjeselskaper.
- b. Full offentlighet om alle styreverv, aksjeposter, økonomiske godtgjørelser og organisasjonsverv for alle politikere i kommunestyrer, fylkesting, Stortinget og regjeringa.
- c. Folkevalgte skal utøve aktiv eierskapsstyring gjennom generalforsamling.
- d. Kommunestyre/fylkesting skal etablere retningslinjer for god virksomhetsstyring av selskapene.
- e. Etablere etiske retningslinjer for selskapene, herunder retningslinjer som angår miljø.
- f. Etablere skriftlige rapporteringsrutiner mellom generalforsamling og kommunestyre/fylkesting, der hvor disse ikke utgjør generalforsamling.
- g. Etablere retningslinjer for anskaffelser for selskapene.
- h. Gjennomføre regelmessige eierskapskontroller av selskapene.

14.

Miljø, klima og energi

Miljø

14.1 Sikre naturområder mot inngrep

14.2. Artsmangfoldet i norsk natur

14.3. Miljøgifter

14.4 Avfall

Klima og energi

14.5 Fossil energi og fornybar energi

14.6. Klimagassutslipp

14.7. Fjerne markedsmekanismene fra klimafeltet

14.8. Grønne arbeidsplasser

14.9. Energisparingstiltak

14.10. Vannkraftsektoren

14.11. Nasjonal kontroll over energi- og mineralsektoren

14.12. Ren energi til grønne arbeidsplasser

14.13. Miljøvennlig og redusert forbruk

14. Miljø, klima og energi

Miljø

Naturens tålegrenser setter rammene for eksistensen til oss mennesker. Vi nærmer oss eller har allerede overskredet flere av jordklodens tålegrenser. Naturressurser forbrukes for å oppnå kortsiktig profitt, uten tanke på framtidens generasjoner og deres livsgrunnlag. Vi har fremdeles tid til å skape et samfunn som tar hensyn til naturen og gir menneskene høy livskvalitet, men da må bruken av naturressurser styres innenfor rammene av naturens tålegrenser. Dette innebærer også å ta vare på naturmangfoldet og økosystemene, og redusere forurensning og utslipp av miljøgifter og andre skadelige stoffer i naturen.

Rødt arbeider for at:

14.1 Særlig viktige naturområder, både på land og i hav skal sikres mot inngrep.

- Det må lages nasjonale verneplaner som særlig ivaretar områder som i dag ikke er godt nok vernet, blant annet skog og kystområder.
- Det må lages en nasjonal verneplan for å verne 30 prosent av marine økosystemer innen 2020 i tråd med FNs anbefalinger, som sikrer bærekraftig bruk og forvaltning, og samtidig hindrer skade på naturen fra for eksempel oppdrett, oljeutvinning, taretråling og annen næringsvirksomhet.
- Det skal praktiseres en føre-var-holdning til større naturinngrep som bygging av kraftlinjer eller veier og uttak av ikke-fornybare naturressurser. Naturens sårbarhet skal vektlegges og unødige inngrep unngås.
- Det skal være strenge krav til arealbruksendringer i vernede og sårbare naturområder, særlig når det gjelder hytte- og infrastrukturbygging.
- Den verdifulle naturen i Norge skal kartlegges, slik at vi kjenner naturmangfoldet og hvilke verdier vi forvalter for fremtidige generasjoner, og vet hvor de viktige naturressursene finnes.
- Det skal normalt ikke bygges i naturområder som har dokumentert biologisk eller landskapsmessig ekstraverdi. Dersom det må bygges i slikt område, må tilsvarende representativt område finnes/restaureres andre steder i landet.
- Nasjonalparker, verneområder og andre typer vernede områder skal tas vare på i tråd med formålet i vernebestemmelsene. Oppretting og forvaltning av verneområder må ikke hindre reindrift og annen tradisjonell samisk naturbruk.
- INON (Inngrepsfri natur i Norge) skal være et viktig kriterium for hvor det ikke skal bygges ut.
- Minst 10 prosent vern av den særlig verneverdige skogen skal sikres gjennom frivillig vern.
- Naturmangfoldloven må utvides til å gjelde i hele Norges eksklusive økonomiske sone (EEZ).

14.2 Artsmangfoldet i norsk natur må sikres, og det må jobbes for å etablere levedyktige bestander av alle arter.

- Artene og deres genetiske mangfold må bevares på lang sikt i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Dette krever at det blir tatt hensyn til deres leveområder og næringstilgang.
- Rødlistene for arter og naturtyper skal oppdateres hvert 5. år.
- Virkemidlene "prioriterte arter" og "utvalgte naturtyper" i Naturmangfoldloven skal brukes for mange flere arter og naturtyper enn i dag.
- Rovdyr skal sikres sin plass der de er en naturlig del av de norske økosystemene.
- Regelverket om fremmede organismer må skjerpes og praktiseres strengt.
- Yngletidsfredning må være absolutt, hijakt må ikke tillates.

14.3 Miljøgifter

Miljøgifter og forurensning er en stor utfordring for både miljø og helse. Problemene skyldes både tidligere og nåværende forurensning, og både lokale utslipp og stoffer som transporteres med luft- og havstrømmer bidrar. Opphopning av miljøgifter i næringskjedene, marin forsøpling,

lokal luftforurensning og miljøgifter i varer og produkter er skadelige for naturen og har negative helseeffekter for barn og voksne. Kunnskapsnivået om omfanget og miljø- og helseeffektene av miljøgifter er heller ikke godt nok. Derfor jobber Rødt for:

- a. Å øke mineralavgiften og innføre avgift på gruveavgang.
- b. At lovgivningen skal baseres på føre var-prinsippet slik at ingen nye kjemikalier tillates eller grenseverdier endres før det er dokumentert at det ikke er skadelig for mennesker eller miljø.
- c. Å sikre at avfall som inneholder miljøgifter håndteres på en forsvarlig måte, og at forurenset grunn blir renset.
- d. At det etableres et sett med avgifter og regelverk for mineralindustrien som fører til alternativ bruk av overskuddsmasser, for å redusere eller fjerne behovet for ytre deponi. Ingen tillatelser til å dumppe gruveavfall i norske fjorder og vassdrag.
- e. At det stilles krav til driftsmåte for gruvedrift for å redusere inngrepene, redusere avfallsmengden og lette rehabilitering av gruveområdene. Det skal stilles krav til underjordsdrift i stedet for dagbrudd der det er praktisk mulig.
- f. At støtten til opprydding av miljøgifter i fjorder og havner trappes opp.
- g. Økt innsats for å nå målet om stans i bruk og utslipp av prioriterte miljøgifter innen 2020, og at listen over prioriterte miljøgifter dobles. All bruk av miljøgifter som står på Miljødirektoratets prioritetsliste skal avgiftsbelegges.
- h. Globalt forbud mot de farligste miljøgiftene, og styrking av miljøgiftsamarbeid og regelverk over landegrensene.
- i. At miljølovgivning håndheves, og at miljøkriminalitet straffes hardere gjennom å stramme inn vilkårene for utslippstillatelse etter forurensningsloven og skjerpe straffereaksjonene for brudd på loven.
- j. Å styrke norsk forskning på miljøgifter og forurensning, inkludert forskning på cocktail-effekten, hormonforstyrrende stoffer, og på miljøvirkningene av mikro- og nanoformer av stoffer.
- k. At produkter som inneholder miljøgifter skal faremerkes og klassifiseres som farlig avfall.
- l. Å sikre full åpenhet om hvilke miljøgifter forskjellige produkter inneholder, og om arbeids- og utslippsforhold ved fabrikker som lager de miljøgiftholdige produktene vi importerer.
- m. Krav om redusert emballasje og at denne i størst mulig grad skal lages av papir, bio-nedbrytbar plast eller andre materialer som ikke skaper store miljøproblemer. Det skal stilles krav til panteordninger på flasker, bokser og andre produkter som kan gjenbrukes eller der det er stor miljøgevinst ved resirkulering.
- n. At produksjon og import av produkter som inneholder mikroplastperler må forbys.
- o. Å skjerpe kravene til luftkvalitet, slik at de samsvarer med Folkehelseinstituttets anbefalinger og gir trygg luft for alle.

14.4 Avfall

- a. Å øke refill av flytende varer, framfor handel av single-use varer som kommer med ny plast- eller pappemballasje hver gang (f.eks. oppvaskmiddel, såpe, andre vaskemidler).
- b. Å redusere individuell pakking av mat i plast og andre materialer der dette er mulig. Det er f.eks. unødvendig å pakke hver grønnsak i egen plastemballasje.

Klima og energi

Jordklodens energiresurser er vårt felleseie, og må forvaltes til fellesskapets beste. Energiressursene i Norge skal derfor være under nasjonal, demokratisk kontroll. De menneskeskapte klimaendringene må begrenses i størst mulig grad, slik at vi unngår katastrofale miljøendringer i framtida. Vi må velge fornybar energi framfor fossil. Men også utbygging av fornybar energi har miljøkonsekvenser, blant annet ved klimagassutslipp fra utvinning av mineraler og metaller, fra anleggsvirksomhet, fra transport

eller ved inngrep i naturen. Derfor må vi spare energi i tillegg til å bygge ut ny.

Rødts klima- og energipolitikk gir demokratisk styring over energiresursene og tar klimaendringene på alvor. Derfor mener Rødt at:

14.5 Norge skal redusere utvinninga av fossil energi, og i framtida basere seg på fornybar energi

- a. Norsk oljeindustri skal trappes ned gjennom å stanse nye lete- og prøveboringer, ikke gi nye utslippstillatelser på norsk sokkel, og sikre at kunnskapen oljearbeiderne besitter blir brukt til å bygge det fornybare Norge.
- b. TFO-ordninga (tildeling i forhåndsdefinerte områder) skal avvikles.
- c. Alle subsidier og særordninger for olje- og gassindustrien skal avvikles, inkludert ordningen som dekker 78 prosent av investeringene til selskaper som driver leteboringer med underskudd, ordningene med særfradrag for alle kostnader og seks års avskrivningstid på investeringer.
- d. Støtten til Oljedirektoratets seismikkskyting skal avvikles.
- e. Det skal utarbeides en langsiktig plan for utvinning av olje og gass i Nordsjøen som reduserer utvinningstempoet, og som sikrer langsiktige og stabile leveranser av olje og gass til de formål der det som alternativ ikke kan brukes fornybar energi. Målet skal være at minst 90 prosent av utvinningen skal være stanset i 2030. Utvinning av kull må også reduseres, ikke økes. Denne omstillingen må skje i takt med en planmessig og storstilt etablering av nye industriarbeidsplasser - ikke gjennom omstilling til arbeidsledighet.
- f. Det skal satses på utvikling av tidevannskraft, geotermisk energi, saltkraft og offshore vindkraft.
- g. Statoil skal renasjonaliseres og selskapet skal ut av alle olje- og gassprosjekter i utlandet, inkludert satsing på tjæresand og oljeskifer. Selskapet skal brukes aktivt for å trappe ned produksjon på norsk sokkel med minst 90 prosent innen 2030.
- h. Det skal vedtas varig vern og petroleumsfrie områder utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja, i Barentshavet, på Mørekysten, i Farsundsbassenget, Jan Mayen og Arktis.
- i. Eksisterende gasskraftverk skal kun opprettholdes dersom det gjennomføres full CO₂-rensing.
- j. Det skal ikke bygges ut atomkraft i Norge.
- k. Norge skal bidra til at atomkraftverket på Kola-halvøya stenges på en sikker måte.

14.6 Norge skal redusere sine klimagassutslipp i tråd med anbefalingene fra FNs klimapanel

- a. Kuttene i klimagassutslippene skal tas innenlands, uten at ambisjonene om å bidra til utslippskutt i andre land skal kuttes.
- b. Norge skal bidra til å få på plass en global og rettferdig klimaavtale i samråd med de fattige landene og deres behov.
- c. Norsk vannkraft skal ikke brukes til å elektrifisere norsk sokkel.
- d. Dreneringa av myr og torvmark skal stoppes.
- e. Det skal etableres et eget regnskap for utslipp forårsaket i utlandet gjennom varer som importeres til Norge, og settes konkrete, tallfestede mål for reduksjon også av disse utslippene i samme takt som øvrige utslipp.

14.7 Norge skal jobbe for å fjerne markedsmekanismene fra klimafeltet

- f. Klimapolitikken skal underlegges politisk og demokratisk kontroll.
- g. Klimapolitikken må gjennomføres med mer direkte styring (regler) av hva bedrifter og bransjer kan slippe ut av klimaforstyrrende gasser. Kvoteordninger og låge avgifter har ikke virka i tilstrekkelig grad.

- h. Det må skapes folkelig mobilisering og politisk vilje for å få utredet og vedtatt en lov om en karbonavgift til folket (KAF), et forslag til klimaløsning som opprinnelig ble utformet av verdensledende klimaforsker James Hansen, og som møter økende interesse i Norge og internasjonalt.
- a) KAF må legges på all produksjon og import av fossil energi, og skal gå direkte til utbetaling med et likt månedlig beløp til alle landets innbyggere, eventuelt med en viss begrenset prosentdel til et klimafond. Karbonavgiften vil på den måten virke inntektsutjevne, og fremme klimavennlig, på bekostning av fossil, produksjon og forbruk.
- b) Avgiften økes år for år med en fast og forutsigbar sats inntil CO₂-innholdet i atmosfæren er redusert til det nivå som klimavitenskapen anser trygt, for å unngå global oppvarming på mer enn 1-1,5 grader og irreversible klimaendringer.
- c) En utredning av en norsk KAF må se på muligheten for å legge inn kompensatoriske mekanismer for distriktene, landbruket, eksportnæringene osv., for å hindre at disse blir utsatt for en uforholdsmessig belastning/ulempe.
- i. Norge må jobbe for innføring av en internasjonal KAF i FN-regi på drivstoff brukt i internasjonal fly- og skipstrafikk, i tråd med forslag fra Naturvernforbundet, som kan starte på 25 USD per tonn CO₂ og øke med 10 USD per år. En stor del av disse inntektene må gå til Det grønne klimafondet, som derved vil ha en grunnfinansiering på plass.
- j. Samfunnsmakt basert på folkelig mobilisering og bygging av breie allianser, som involverer fagbevegelsen, miljøbevegelsen, og store deler av samfunnet for øvrig, er avgjørende for å vinne klimakampen. Rødt vil arbeide aktivt for å fremme slik folkelig mobilisering og alliansebygging, og bidra til å skape den samfunnsmakt som må til for å vinne klimakampen og bygge et solidarisk og miljøvennlig samfunn.

14.8 Nasjonal satsning på grønne arbeidsplasser innen fornybar energi og kraftforedlende industri.

- a. Staten skal kjøpe opp miljøbedrifter som er trua av utflagging eller nedleggelse.
- b. Statens pensjonsfond utland (oljefondet) skal brukes som et grønt omstillingsfond og brukes til investeringer i industri, infrastruktur og klimatiltak, slik at arbeidsplasser som forsvinner med reduksjon i olje- og gassvirksomhet erstattes.
- c. Oljefondet må brukes grønt med mål om å etablere 100 000 grønne arbeidsplasser.

14.9 Arbeidet for et mindre energikrevende arbeids- og samfunnsliv skal alltid prioriteres over energisparingstiltak og nye utbygginger

- a. Vi skal ha en nasjonal satsning på redusert energibehov/-forbruk, energieffektivisering, energisparing og opprusting av eksisterende kraftverk med statlige tilskudd på 5 milliarder i året.
- b. I regioner med kraftproblemer skal tiltak for energieffektivisering prioriteres framfor utbygging av nye kraftlinjer.
- c. Plan- og bygningslovens krav om passivhus og nullenergihus må oppgraderes raskere.
- d. Det skal satses på statlige tiltak til enøktiltak til private hus.
- e. Det skal innføres et toprissystem for strømleveranser til husholdningene, med rimelig strøm til basisforbruk og dyr strøm til overforbruk.
- f. Ordninga med at kostnadene til nye og store overføringslinjer belastes alle strømkunder, må avvikles. Disse linjene er kommersielle transportveier beregna for eksport, med relativt store energitap, og er ikke en del av strømforsyningen til folket.

14.10 Vannkraftsektoren skal bli miljøvennlig

- a. Eksisterende vannkraftverk skal oppgraderes for å frigjøre 15 TWH ny energi uten nyutbygginger.
- b. Det skal lages en helhetlig plan for utbygging av småkraftverk og vindmøller, som tar hensyn til lokale ønsker, natur og reindriftsnæring.
- c. Stans i nye store vannkraftutbygginger.
- d. Totalforbud mot kraftutbygging i verna vassdrag skal gjeninnføres.

- e. Ordningen med grønne sertifikater skal avvikles. Den fungerer som en avgiftsfinansiert subsidieordning for å bygge ut kraft som i stor grad ikke trengs. Den må erstattes av en ordning med hvite sertifikater som belønner energieffektivisering og energisparing.
- f. Oppgraderinger av eksisterende vannkraftverk må også tilfredsstille kravet om redusert miljøbelastning, gjennom f. eks. mindre grad av tørrlegging av vassdrag.
- g. Utbygging av småkraftverk, vindturbiner, tidevannskraft må ha som vilkår at det finnes realistiske prosjekt for reduksjon i forbruket av fossil energi som blir realiserte.

14.11 Nasjonal kontroll, ikke markedsstyring over energisektoren og mineralsektoren

- a. Inntil EØS-avtalen er sagt opp, må Norge kreve unntak for hele energisektoren.
- b. Hjemfallsretten må utvides til å omfatte alle kraftverk over 0,5MW.
- c. Det trengs en lov som sikrer nasjonalt eierskap og kontroll med mineralressurser.
- d. Berg- og mineralforekomster skal utnyttes på en mest mulig miljøvennlig måte, gjennom en nasjonal planstrategi for bergindustrien.
- e. Det må settes strenge miljøkrav til eventuelle nyåpninger av gruver.
- f. Det må stilles krav om sesongbestemt minstevannstand i kraftmagasinene for å hindre kraftspekulasjon med påfølgende energimangel.
- g. Planene til lavenergiutvalget skal settes ut i livet, slik at energibruken i bygg halveres innen 2050 og reduseres med 36 TWH innen 2030.
- h. Statkraft og Statnett fremdeles skal være selskaper heleid av den norske staten.

14.12 Ren energi til grønne arbeidsplasser

Rødt jobber for at den rene vannkrafta skal nyttiggjøres i kraftforedlende industri og at eksporten av elektrisitet skal reduseres. Billig norsk vannkraft skal igjen bli et industripolitisk virkemiddel for å utvikle arbeidsplassene i norsk landbasert prosessindustri. Rødt vil satse på ren energi gjennom følgende tiltak:

- a. Industrien må få langsiktige rimelige kraftavtaler, samtidig som det stilles krav til energisparing, bruk av grønn teknologi og at krafta brukes til produksjon.
- b. Stat og kommune må satse kraftig på bruk av fornybar energi.
- c. Økt videreføring av norske råvarer framfor å eksportere disse arbeidsplassene til utlandet.
- d. Stans i planene om storstilt norsk krafteksport
- e. Frigjort kraft fra energieffektivisering og energisparing skal brukes til å erstatte fossilt brennstoff og til å utvikle nasjonal grønn industri.
- f. Ei helhetlig omlegging av norsk industri, slik at utfasing av petroleumsvirksomhet og stadig strengere krav til utslippskutt ikke går ut over sysselsetting og verdiskaping.
- g. Rødt sier foreløpig nei til bygging av flere overføringslinjer og sjøkabler til utlandet.
- h. Omfattende satsing på kompetanseutvikling innen varmevekslere for luft, vann og jordvarme som energikilde og bruk av disse.
- i. Det må etableres et sterkere forskningssamarbeid mellom industrien og universitetene på mer klimavennlig produksjonsteknologi og prosesser. I ungdomsskolen og den videregående skolen må klima- og miljøforskning inn i pensum både i skolen og lærlingebedriftene.
- j. Myndighetene, industrien og forskningsmiljøene må etablere et samarbeid for å dra nytte av den høyteknologiske forskninga og produktutviklinga i petroleumindustrien, og samarbeide med den arbeidskrafta som ikke lenger kan sysselsettes i denne industrien

14.13 Mer miljøvennlig og redusert forbruk

Siden 1990 har det private forbruket i Norge blitt mer enn fordoblet. I følge en studie fra NTNU kommer mellom 60 og 80 prosent av miljøpåvirkningene på planeten fra husholdningenes forbruk. 20 prosent av alle karbonutslipp fra forbrukerne er direkte utslipp fra folk som kjører biler og varmer opp boligene sine. De resterende 80 prosentene er sekundære virkninger eller miljøeffekter fra produksjon av varer og produkter som vi kjøper. Forbedringene fra ny teknologi nulles ut av økningen i forbruket. Rødt jobber derfor for at det skal være mulig å leve gode liv med et redusert og mer miljøvennlig forbruk.

- a. Dobling av garantitider og reklamasjonsfrist på varene vi kjøper slik at produsentene presses til å lage varer med økt levetid og kvalitet.
- b. Innføre flere panteordninger på produkter med betydelig miljøbelastning i produksjonen eller avfallshåndteringen.
- c. Bidra til at vi reparerer mer og kaster mindre gjennom å gi støtte til kursing i enkle reparasjoner og vedlikehold, samt innføre momsfritak for miljøvennlige reparasjoner.
- d. Støtte opp under lokale og private ordninger for deling og gjenbruk av ting gjennom eksempelvis momsfritak eller direkte støtteordninger etter modell av ENØK-tilskuddene.
- e. Opprette flere offentlige delingstjenester for ulike varer etter modell fra folkebibliotekene og bysykkelordningene.
- f. Offentlige virksomheter skal prioritere gjenbruksløsninger.

15.

Samferdsel og kollektivtransport

- 15.1. Miljø og sikkerhet
- 15.2. Gods- og persontransport på jernbane og sjø
- 15.3. Persontransport
- 15.4. Drivstoff
- 15.5. Veinettet
- 15.6. Jernbanenettet
- 15.7. Transport i Norge

15. Samferdsel og kollektivtransport

Et godt kollektivtrafikknett gjør behovet for privatbiler mindre og fører til lavere utslipp. Dette gir bedre folkehelse gjennom bedret trafikksikkerhet, redusert lokal luftforurensing og tilrettelegging for økt mosjon som del av transportsystemet. Et samfunn med lavere utslipp av klimagasser har ikke nytte av mer motorveier, større flyplasser og andre investeringer som driver opp trafikken. Midlene vi i dag bruker på dette kan føres over til kollektivtrafikk. Vi må bygge høyhastighets jernbane framfor veiutvidelser, satse på sykkel og buss, trikk og bane forrang i byene. Vi må legge til rette for et desentralisert arbeids- og tjenestetilbud.

Rødt går imot utvidelse av veikapasitetet i byområdene. Planlagte motorveiprosjekter i byområdene må skrinlegges. Rødt går i stedet inn for omgjøring av bil-kjørefelt på eksisterende flerfeltsveger til bussfelt og eventuelt felt øremerket godstransport. Rødt mener dessuten at parkeringsarealet i byene må reduseres – en stor del av det bør omgjøres til grøntområder og byggetomter.

Rødt vil legge til rette for et bedre transporttilbud og vil arbeide for:

15.1 Et samferdselssystem for miljø og sikkerhet.

- a. Nasjonal transportplan skal fortsette å være et verktøy for en samordnet planlegging av norsk transportinfrastruktur, med mål om å redusere den totale miljøbelastningen fra transportsektoren og samtidig bidra til økt sikkerhet.
- b. Det skal ikke bygges kapasitetsøkende motorveier. Trafikksikkerhet skal ivaretas gjennom 2- og 3-feltsveier med midtdeler.

15.2 Gods- og persontransport på jernbane og sjø skal prioriteres over vei og luft.

- a. Bedre hurtigbåttilbud på strekninger langs kysten der dette er hensiktsmessig.
- b. Gratis fergetransport.
- c. Utvikling og utbedring av havneinfrastrukturen slik at mer av godstrafikken kan tas sjøveien. Samlastingsterminaler som kan håndtere gods fra sjø og direkte over til bane skal prioriteres.
- d. Prioritere oppgradering på Nordlandsbanen fremfor andre baner, for å legge til rette for økning av både person- og godstrafikk. Nordlandsbanen er den banen som i dag er mest nedslitt og utgjør størst risiko for ulykker, og vil gi størst gevinst med å få omlagt gods fra vei til bane.
- e. Avslutte anbud for godstransport på jernbane. Ta tilbake CargoNett til NSB.
- f. Økning av veiavgiften for tungtransport.
- g. Ingen bygging av rullebane nr. 3 på Gardermoen.
- h. Reduksjon av flytrafikk mellom de største byene i Sør-Norge gjennom bygging av høyhastighetsbaner.
- i. Avinor skal tilbakeføres til å være en statlig etat der utbygginger vedtas i Stortinget og finansieres over statsbudsjettet. Kapasitetsutvidelse av flyplasser skal være unntaksløsninger. Andre transportformer, særlig skinnegående transport, skal prioriteres.

15.3 Persontransport skal flyttes fra bil til kollektiv der det er mulig

- a. Gratis kollektivtrafikk i de store byene kombinert med restriksjoner på biltrafikken.
- b. Det skal vurderes større satsing på skinnegående transport i de store byene.
- c. Flere bussavganger og halvering av prisene i mindre byer og tettsteder.
- d. Fullt fradrag for arbeidsreiser med kollektivtrafikk.
- e. Billige månedskort til ungdom og studenter, minstepensjonister og uføre, som gir rett til ubegrensa antall reiser med all kollektivtransport.
- f. Veipricing i større byer.
- g. Ingen utvidelse av veikapasitetet i storbyområdene – skrinlegg planlagte motorveiprosjekter.
- h. Omgjøring av bil-kjørefelt på eksisterende flerfeltsveger i storbyområdene til bussfelt og eventuelt felt

øremerket for godstransport.

- i. Reduksjon av parkeringsarealet i byene – en stor del av det bør omgjøres til grøntområder og byggetomter.
- j. Flere ordninger der taxier kjører som kollektivtransport på faste, forhåndsbestilte ruter til lokal kollektivtransportpris.
- k. Sammenhengende sykkelveinett i byer og tettsteder.
- l. Flere bysykkelordninger.

15.4 Miljøvennlig og prisdifferensiert drivstoff.

- a. Det skal brukes drivstoff som er mer klimavennlige, slik som biometangass, hydrogen og elektrisitet på all offentlig transport der det er mulig.
- b. Prisene på drivstoff skal differensieres, slik at drivstoff i distriktene er billigere enn i de store byene.
- c. Det skal bygges ut god kapasitet av hurtigladere for elbil i alle kommunesenter.

15.5 Veinettet skal være et nasjonalt ansvar.

- a. Utbygging av fylkesveier, riksveier og stamveier skal ikke finansieres av bompenger.
- b. Statens Vegvesen skal gjenreises som en samlet etat med ansvar både for bygging av infrastruktur og vedlikehold.
- c. Farlige veistrekninger og ulykkespunkter skal utbedres, med midtdelere der det er hensiktsmessig og rassikring på utsatte steder.
- d. De smaleste fylkes- og riksveiene skal utvides slik at de blir minimum 6 meter brede, og kan merkes med gul midtstripe.

15.6 Norge skal ha et jernbanenett som er rusta for fremtidens transportbehov.

- a. Det skal bygges høyhastighetsjernbane med dobbeltspor til bruk for økt regional og langdistansetransport for personer og gods, med eksplisitt mål om å redusere trafikk på vei og med fly.
- b. Jernbaneutbygging skal skje gjennom offentlig prosjektfinansiering for å sikre hurtig utbygging.
- c. Jernbanenettet skal utvides, kobles sammen med svenske og finske linjer, og nå til blant annet Tromsø og Kirkenes. Alle eksisterende baner skal oppgraderes med flere krysningsspor, flere parallelle spor og mer effektive terminaler. Tromsø-Narvik bygges først. Jernbaneutbygging i nord må ta hensyn til reindriften.
- d. Fullføre utbyggingen av fjernstyring på stambanenettet.
- e. Samarbeid med Sverige og Danmark for å koble norsk høyhastighetsjernbane til kontinentet.
- f. Eksisterende jernbanelinjer med ulik trasé skal opprettholdes der det er et stort gods- eller passasjergrunnlag, også etter at høyhastighetsbaner er bygd.
- g. Vedlikeholdsetterslepet på eksisterende banenett må tas inn så fort det er teknisk mulig.
- h. Eksisterende banenett må bringes i stand til å stå mot økt ekstremvær i framtida.
- i. Jernbanen i Norge skal gjenreises som en samlet etat med ansvar for både infrastruktur, transport, vedlikehold og renhold. Den pågående oppsplittingen av jernbanene i Norge vil få store skadevirkninger.
- j. NSB skal være statlig, og anbud i jernbanesektoren må avvikles.

15.7 Transport i Norge skal gi trygge arbeidsplasser og et forutsigbart, universelt utformet tilbud til brukerne

- a. Ingen bruk av anbud i kollektivtransporten.
- b. Lovfesta krav om generell tilgjengelighet/universell utforming skal innfris raskt i all kollektivtransport, på hele reiseruten og i alle ledd den reisende forholder seg til både fysisk og digitalt.
- c. De reisende skal ved forsinkelse og innstillinger ha rett til å bytte til neste avgang uansett operatør, så sant det er plass.

16.

Mat og landbruk

Landbruk

- 16.1 Norsk matproduksjon
- 16.2 Importvern og næringsmiddelindustri
- 16.3 Sjøleierende bønder
- 16.4 Landbrukssamvirke
- 16.5 Bioøkonomi og klimavennlig landbruk
- 16.6 Norsk landbruk skal drives i pakt med naturen og ha god dyrevelferd
- 16.7 Et miljøvennlig skogbruk
- 16.8 Genetisk mangfold uten privat eiendomsrett

Fiskeri og fiskeoppdrett

- 16.9 Fiskekvoter skal ikke være omsettelige
- 16.10 Fisk skal leveres til lokale landanlegg
- 16.11 Fiske og aktiviteter til havs skal ta vare på naturmangfoldet
- 16.12 Et miljøvennlig fiskeoppdrett

Reindrift

- 16.13 Levedyktig og bærekraftig reindrift

Mat

- 16.14 En sterk nasjonal næringsmiddelindustri
- 16.15 Matvarekjedenes makt må svekkes
- 16.16 Statlige kostholdsråd

16. Mat og landbruk

Landbruk

Mat- og landbrukspolitikkenes fremste oppgave er å gi innbyggerne en mattrygghet der alle til en hver tid har tilgang til nok, trygg, næringsrik og kulturelt akseptabel mat. For å oppfylle dette, mener Rødt at Norge, som et hvert annet land, skal ha matsuverenitet, d.v.s. sjøl bestemme sin egen mat- og landbrukspolitikk som er økologisk-, sosialt- og økonomisk tilpassa våre spesielle vilkår.

16.1 Mer norsk matproduksjon

- a. Norge bør øke matproduksjonen og sjølforsyningsgraden med grunnlag i egne arealressurser. Da trenger vi et moderne, effektivt og miljøvennlig landbruk med god dyrevelferd i hele landet.
- b. Det er viktig å ha forsknings- og utdanningsinstitusjoner som bygger opp om dette, og at ny kunnskap og ny teknologi blir tatt i bruk i produksjonen.
- c. For å utnytte arealressursene best mulig vil Rødt videreføre den såkalte kanaliseringspolitikken der flatbygdene og de beste jordbruksdistrikta produserer det vesentlige av korn og grønnsaker, og fjell- og dalbygdene og hele Nord-Norge produserer kjøtt og melk fra storfé, sau og geit - dyr som kan gjøre menneskemat av gresset som menneskene ikke kan nytte direkte.
- d. Rødt vil styrke jordvernet, og mener at landbruksoverføringene skal utjevne forskjellene i produksjonsforhold og stimulere til landbruk i hele landet.
- e. Det må innføres strengere regler som begrenser eierkonsentrasjon og forbyr prisdumping.
- f. Innførsel av soyaprodusert fôr fra utlandet, i hovedsak Brasil, må reguleres. Dette har enorme miljøkonsekvenser og medfører en kraftig forringelse av kvalitet og næringsverdi for all norsk matproduksjon.
- g. Kjøttproduksjon som er avhengig av kraftfor basert på importerte råvarer skal ikke regnes inn i selvforsyningsstatistikken.
- h. Stimulere til mer og bedre grovfôrdyrking.
- i. Bøndernes inntekt og produksjonsvilkår må bedres betraktelig. Dette er viktig for fremtidig rekruttering til næringen, dyras velferd og matkvalitet /sikkerhet.
- j. Konesjonsloven er et viktig verktøy for å sikre rekruttering og at de som kjøper gårdsbruk er interessert i å drive det. Boplikta må opprettholdes, og arealgrensene for å søke konsesjon må ikke økes, men heller senkes.

16.2 Importvern og næringsmiddelindustri

- a. Norsk matproduksjon er avhengig av et importvern som gjør det lønnsomt å produsere mat på norske areal- og fôrressurser i hele landet, og samtidig gir norske bønder ei inntekt på linje med sammenlignbare grupper i samfunnet. En stor og stabil norsk landbruksproduksjon er også et avgjørende vilkår for en stor norsk næringsmiddelindustri.

16.3 Sjøleiende bønder

- a. Rødt mener det norske familiebaserte småskalalandbruket er best egna til en matproduksjon som baserer seg på lokale ressurser, dyrker mangfoldig, tar vare på det biologiske mangfoldet, styrker fruktbarheten i jorda og er sosialt rettferdig.
- b. Rødt vil gå mot at aksjeselskap skal kunne etablere seg med produksjonsstøtte og jordbruksfradrag.

16.4 Landbrukssamvirke – for både bonde og forbruker

- a. God markedsbalanse er avgjørende for både bondens inntekt og stabile, rettferdige priser for forbrukerne. Rødt ønsker å videreføre markedsordningene i landbruket og mener landbrukssamvirkene må være store og sterke nok til å være markedsregulator, og til å kunne oppfylle

hente- og leveringsplikta i hele landet.

16.5 Bioøkonomi og klimavennlig landbruk

- Landbruket må være en del av omstillinga fra et fossilt styrt næringsliv til et næringsliv basert på fornybare naturressurser. Landbruket skal skape verdier, og en viktig del av klimaløsninga er å sikre matproduksjon og bruk av jord på en bærekraftig måte. Det vil innebære en effektiv produksjon med god arealutnytting og maksimal karbonbinding i jord.
- Rødt vil stimulere til utvikling av et presisjonsjordbruk med bruk av nitrogensensorer og GPS-styring i jordbruksproduksjonen.
- Rødt vil støtte opp om forskning og utvikling av produkter og verdikjeder basert på biologisk råstoff, som f.eks. biodrivstoff og alternative proteinkilder til dyrefôr.

16.6 Norsk landbruk skal drives i pakt med naturen og ha god dyrevelferd

- Pelsdymæringen skal avvikles, og pelsdyrbøndene må sikres kompensasjon for tapt inntekt i omstillingsperioden.
- Ingen flere utsettelse av krav om løsdriftsfjøs. Støtteordningene for å investere må være så gode at kravet om løsdriftsfjøs ikke fører til at bruk med små besetninger legges ned.
- Styrket grensevern for mat og levende dyr, veterinæravtalen med EU skal sies opp.
- Bønder og reineiere skal ikke lide økonomiske tap som følge av opprettholdelse av levedyktige rovdyrstammer.
- Økt forskning på alveld og andre sykdommer som fører til tap av dyr på utmarksbeite.
- Stimulere til bruk av ny teknologi som radiobølger, droner og GPS-inngjerding.
- Det artsrike kulturlandskapet skal opprettholdes gjennom skjøtsel med beitedyr, slåtterredskaper, samt gode tilskuddsordninger.
- Opprette et eget dyrevelferdstilsyn, eller opprette en egen organisasjon for dyrevelferd under Mattilsynet.
- Raser som er avlet frem til å ha egenskaper som er sterkt unaturlige og skadelige, skal ikke avles videre på eller brukes. Dette gjelder både produksjons- og selskapsdyr.
- Fordelinga av midler til de ulike opplysningskontorene innenfor landbrukssektoren skal fordeles på en sånn måte at det legges mer vekt på et miljøvennlig kosthold.
- Reglene for dyrehelse, besetningsstørrelse og importkontroll skal være så strenge at det bidrar til lav sykdomsspredning og lav antibiotikabruk.
- Det skal være forbudt å bruke ville dyr på sirkus.

16.7 Et miljøvennlig skogbruk

Skogen skal brukes - ikke forbrukes. Skogbruket vil bli en stadig viktigere næring ettersom oljeindustrien fases ut. Skogen er en fornybar energikilde som fanger CO₂, selv med moderne drift. Arbeidet med skogkultur må stimuleres slik at store etterslep unngås. Det må fremmes en skogbehandling som påvirker volum- og kvalitetsproduksjon på arealene. En må fremme en jevnere avvirkning av den hogstmodne skogen, særlig gjennom tiltak for å styrke gardsskogbruket.

Skogsdrift med lettere veilbygging må stimuleres. Ved hogst i marginale områder må det vises særlig forsiktighet. Ungskogpleie og tynningskapasitet må etableres gjennom økt satsing på rekruttering og trivselsfremmende tiltak. Produksjon og omsetning av ved bør fremmes der denne ressursen er underutnyttet, særlig gjennom organisatoriske tiltak. Skog og utmark skal forvaltes etter bærekraftige prinsipper. Den eldste skogen, som er 2,4 prosent av dagen skog, skal vernes.

Skogen har et mangfold av roller. Skog binder karbon, og skogbunnen (jordsmonnet) i nordisk skog

binder over 80 prosent av karbonet. Skogen fungerer som et naturlig renseanlegg for vann og luft og er en buffer som beskytter områder fra ekstremvær, som storm og flom og forebygger jordskred. Skogen er en enorm kilde til biologisk mangfold. Skogen er et friluftslivsområde og har en kulturell betydning, samt er et viktig aspekt i fysisk og mental helse. Skogen er også en kilde til råvarer.

- a. Avvirket tømmer benyttes i større grad til bygging av hus.
- b. Skogsvirke som energikilde bør primært nyttes til direkte oppvarming.

16.8 Genetisk mangfold uten privat eiendomsrett

Rødt mener at matplanter er verdens befolknings kollektive eiendom, og er mot dagens patentlovgivning der noen få multinasjonale selskaper sitter på eiendomsretten til mange av de viktigste matplantene våre. Rødt støtter føre var-prinsippet når det gjelder GMO, og at man ikke skal bidra til å spre GMO i naturen før vi vet nok om helse- og miljøeffekter. Problemene GMO er ment å løse skyldes i stor grad fattigdom og urettferdig fordeling, samt ensidig landbruk med stor smittespredning. Derfor jobber Rødt for:

- a. At det ikke skal være mulig å ta patent på levende organismer.
- b. At bønder skal ha rett til å ta vare på og så frø fra egen avling.
- c. Støtteordninger som gjør det lønnsomt å bruke et mangfold av varianter av de ulike matplantene og slik sikre genetisk mangfold.

Fiskeri og fiskeoppdrett

Fisken i havet tilhører det norske folket i fellesskap og kan ikke eies av enkeltpersoner eller selskap. Ressursene skal forvaltes til beste for arbeidsplasser og bosetting langs kysten, og høstes på bærekraftig vis innenfor naturens tålegrenser. Trålerflåten ble opprettet på dispensasjon fra gjeldende lovverk (Deltakerloven) for å sikre stabil råstoffleveranse og lønnsomhet til industrien på land. Etter at eierskapet ble skilt fra industrien og leveringsplikten avskaffet, har den utspilt sin rolle og dispensasjonen må inndras.

Oppdrettsnæringa har betydning for bosetting, arbeidsplasser og verdiskaping langs kysten. Oppdrett i åpne merder i fjordene har imidlertid passert naturens tålegrense, og næringa fortrenger tradisjonelt kystfiske, forurenses med kloakk, kjemikalier, lus og sykdommer, truer villaksbestanden og forbruker fôrressurser som kan brukes direkte til menneskeføde. Omsettelige konsesjoner og kapitalkrevende investeringer har stengt næringa for nye, lokale aktører. Fusjoner og oppkjøp har etter hvert ført til at oppdrettsnæringa i stor grad i dag består av store og delvis internasjonale selskaper. Konsekvensen er at verdiskapinga fra lokaleressurser havner mer og mer utafor der lokaliteten for oppdrett finnes.

Retten til fiske skal ikke privatiseres, ressursene skal høstes innenfor naturens tålegrenser og verdiskapinga fra oppdrettsanlegg skal ikke fjernes fra lokalområdet. Derfor mener Rødt at:

16.9 Fiskekvoter skal ikke være omsettelige

- a. Forvaltningspraksisen med omsettelige kvoter i kystflåten skal stoppes umiddelbart.
- b. Alle kvoterettigheter skal være midlertidige etter en kontrakt mellom båteier og staten.
- c. Det åpnes ikke for kjøp og salg av kvoter for båter under 11 meter.
- d. Tildelte kvoter for all fangst og fiske av marine arter tilbakeføres til fellesskapet ved ønske om salg eller kondemnering av fartøyet.
- e. Tråling etter hvitfisk skal avvikles etter en plan innen en 15-årsperiode og kvotene overføres til kystflåten.

16.10 Fisk skal leveres til lokale landanlegg

- a. Fram til trålerflåten for hvitfisk er avviklet, skal dagens tilbudspunkt for trålere omgjøres til

leveringsplikt. Ombordproduksjon skal ikke tillates til erstatning for dette.

- b. Bearbeidings- og aktivitetsplikten for landanlegg skal ikke svekkes.
- c. Staten skal om nødvendig bidra til å opprettholde mottaks- og foredlingsanlegg for kystflåten.

16.11 Fiske og aktiviteter til havs skal ta vare på naturmangfoldet

- a. Fiskekvotene fastsettes slik at bærekraftige bestander av alle fiskeslag opprettholdes.
- b. Nasjonal kontroll og regulering skal hindre overfiske. Kystvaktas og overvåkningsflyenes rolle i fiskeriovervåkinga skal ikke svekkes.
- c. Turistfisket skal reguleres gjennom konsesjonsplikt på nye turistfiskeanlegg og skjerpet kontroll på alle grenseoverganger.
- d. Åpning av fangst på nye arter skal være basert på uavhengig forskning og føre-var-prinsippet.
- e. Innsatsen for å redusere CO₂-utslipp fra fiskeriene må intensiveres. All dumping av avfall fra fiskeri og havbruk forbys, og opprensning av tidligere forurensing i havet skal intensiveres.
- f. Det innføres et generelt forbud mot seismikkskyting med luftkanoner. Oljeinstallasjoner og havvindanlegg skal ikke forekomme der det forhindrer fiske og fangst eller truer livet i havet.
- g. Sjølaksefisket (fiske med garn etter villaks) må reduseres kraftig for å redde bestandene av villaks, og de som har rett til å utøve fisket må kompenseres økonomisk.

16.12 Et miljøvennlig fiskeoppdrett

- a. Ikke mer fisk i merdene enn i dag.
- b. Det skal utarbeides en framdriftsplan for utskifting av alle oppdrettsanlegg til lukka anlegg som er rømningssikre, lusefrie, forurensningsfrie og har full sykdomskontroll og høy dyrevelferd.
- c. Nye konsesjoner skal bare gis til lukka anlegg.
- d. Konsesjoner skal knyttes til enkeltsselskaper og ikke omsettes fritt.
- e. Hensynet til bevaring av villlevende marine arter og bærekraftig bruk av disse skal gå foran ønske om å bruke lokaliteter til oppdrett.
- f. Det skal innføres kommunal, årlig ressursavgift for bruk av sjøareal.
- g. Kjemiske midler som overføres til villfisk og dreper kreps og skalldyr skal forbys brukt i fiskefôr.
- h. Lokalbefolkningas selvråderett og kamp for miljøet skal gå foran norske oppdrettsselskapers ønsker om bruk.

Reindrift

Reindrift og tilknytt næringer er vesentlige for bevaring og utvikling av samisk kultur og språk, og for bosettinga i samiske områder. Reindriften er bygd på allsidig utnytting av store områder, til forskjellige formål og til forskjellige årstider. Derfor er det avgjørende med tilgang på de beite-, kalvings-, flytte- og lufteområdene som trengs. Tradisjonelt har reindriften brukt naturen skånsomt, men moderniseringa med bruk av kjøretøy både sommer og vinter har ført til at den belaster naturen. Dette må løses f.eks. gjennom tiltak for å redusere mekaniseringa. Reindriften er truet av at arealene blir brukt til kraftutbygging, vindmøllparker, veier og jernbaner, hyttebyer, mineralutvinning eller andre arealbegrensende inngrep for næringa. Rødt vil:

16.13 Ha en levedyktig og bærekraftig reindrift

- a. Forsvare reindriften i konflikter der utbygging av vindkraft, vannkraft, mineralindustri eller andre inngrep i naturen, der reindriften blir truet.
- b. Arbeide for en omlegging av reindriftspolitikken, slik at man styrker allsidig bruk av reinprodukt og legger til rette for kombinasjonsnæringer.
- c. Sikre gode arbeidsforhold og rettigheter, slik ikke reindriftsutøvere presses eller lokkes ut av reindriftnæringa.

Videreforedling og et rettferdig matmarked

Mye av verdiene i primærnæringene skapes gjennom videreforedling av produktene. Rødt jobber for gode rammevilkår som sikrer at disse verdiene skapes lokalt og kommer lokalbefolkninga til gode. Derfor arbeider Rødt for:

16.14 En sterk nasjonal næringsmiddelindustri

- a. At næringsmiddelindustrien fortsatt holdes utenfor EØS-avtalen i påvente av at hele avtalen sies opp.
- b. At man øker tollbeskyttelsen av norske matråvarer og at det skal være sesongbeskyttelse på landbruksprodukter.
- c. Økt lokal og nasjonal videreforedling av matvarer med en desentralisert struktur.
- d. Å sikre primærprodusentenes markedsrett gjennom samvirker.
- e. At fisk som er fanget i norsk farvann skal videreforedles i Norge og ikke sendes ut til foredling i andre land.
- f. At staten må bidra med oppbygging, fornying og sikring av mottaksanlegg i kyst- og fjordområdene.
- g. At større del av verdiene i matvarekjeden går til primærprodusenter, fortrinnsvis bønder og fiskere.
- h. Å fjerne moms på mat.
- i. At det skal være lovpålagt for matprodusentene å opplyse klart og tydelig om matvarenes innhold og potensielle helsefarer.

16.15 Matvarekjedenes makt må svekkes

Tre store dagligvarekjeder har i praksis delt dagligvaremarkedet mellom seg. Dette reduserer valgmulighetene for forbrukerne. For å kunne øke fortjenesten på tross av monopoldannelsen må den enkelte kjede ta over en større andel av den totale verdiskapningen i matvaresektoren. De presser igjennom overtakelse av produsentbedriftenes egendistribusjon og oppretter sine egne merkevarer. I større og større grad tar de også over selve produksjonsbedriften. Handelskapitalen styrker på denne måten sin makt på bekostning av industrien og arbeidsplassene.

Derfor arbeider Rødt for å:

- a. Innføre en lov om god handelsskikk som har til hensikt å skape en bedre balanse mellom de ulike interessene i dagligvaremarkedet.
- b. Innføre en matkastelov for dagligvarebransjen og matprodusentene som omfatter så mange matvarer som mulig, samtidig som den på best mulig måte ivaretar hensyn til matsikkerhet og bedriftenes behov for inntjening. En slik lov bør pålegge disse aktørene å sortere ut matavfallet der det fins returordninger og inngå avtaler med veldedige institusjoner som kan ta imot deres matsvinn og distribuere det til noen som trenger det.
- c. Innføre en avgift på matsvinn fra dagligvarebransjen og matprodusentene, for å øke de økonomiske insentivene til å redusere matsvinn som av ulike årsaker ikke kan omfattes av en matkastelov.
- d. Opprette og finansiere matsentraler og andre former for mottaksapparat for dagligvarebransjen og matprodusentenes matsvinn.

16.16 Statlige kostholdsråd

- a. Fagansvarlige for utarbeidelse av kostholdsråd skal ved hver revisjon vurderes mot habilitet, interessekonflikter og kompetanse.
- b. Ny forskning som uomtvistelig strider mot etablerte råd skal vurderes og deretter formidles til det norske folk umiddelbart.
- c. Staten er til enhver tid ansvarlig for at kostholdsråd som formidles er uomtvistelige.

17.

Distriktene

- 17.1. Tjenestetilbud
- 17.2. Levedyktig og bærekraftig næringsliv
- 17.3. Samferdsel og infrastruktur
- 17.4. Sentralisering
- 17.5. Reiseliv

17. Distriktene

Det foregår en viktig kamp mot de sentraliserende økonomiske og politiske kreftene. Rødt vil ha levende distrikter der folk kan bo, med økt verdiskaping og nye arbeidsplasser innenfor de rammene naturen setter. Norge er rikt på naturressurser som historisk har gitt grunnlag for spredt bosetting. Det er et mål å sikre strukturelle og økonomiske forhold som sikrer en fortsatt bosetting i distriktene.

Distriktsbefolkningen opplever en voldsom sentralisering. Offentlige etater og politi fjernes, lokalsykehus med fødetilbud og akuttberedskap bygges ned eller legges ned, posttjenesten blir redusert. Dette fører til færre arbeidsplasser og færre kompetansearbeidsplasser for unge mennesker som skal etablere seg.

Avfolking av distrikts-Norge er ingen naturlov, men skyldes at den økonomiske og politiske sentralmakta, ut fra snevre økonomiske perspektiver, har funnet det formålstjenlig å sentralisere. Rødt vil ta hele landet i bruk og støtter folket i distrikts-Norge sin kamp mot sentralisering og for lokal forvaltning.

17.1 Rødt vil arbeide for et likeverdig tjenestetilbud i distriktene.

- Kommunene og fylkeskommunene må sikres økonomiske tilbakeføringer fra staten som realiserer et desentralisert og fullverdig tjenestetilbud. Dette gjelder innafor slikt som barnehager, skoler, helse, eldreomsorg og kultur, fordi dette er en betingelse for å motvirke sentralisering og avfolking.
- Det kommunale inntektssystemet må gi full kompensasjon for ekstrakostnader med desentralisert struktur.
- Nettleia på elektrisk kraft skal være lik uansett hvor du bor.
- Rødt ser på nærbutikkene som en del av infrastrukturen og mener at kommunene skal bygge og eie butikklokaler når dette er hensiktsmessig.

17.2 Gi rammebetingelser for et levedyktig og bærekraftig næringsliv.

- Oppjustering av politisk og økonomisk støtte til bedriftsetableringer basert på lokale ressurser. Spesielt bedrifter som baserer seg på råvarer fra jord, skog og fiske må styrkes i konkurransen med sentraliserte foredlingsanlegg.
- Gjeninnføring av langsiktige og myndighetsbestemte kraftavtaler som sikrer kraftkrevende arbeidsplasser i distriktene, og som har miljømessige fordeler framfor konkurrenter i utlandet. Samtidig må det stilles krav til energisparing, bruk av grønn teknologi og at krafta brukes til produksjon.
- Opprettholde vannkraftkommunenes kraftinntekter. Disse er vederlag for forringelse av eget naturmiljø gjennom å stille naturressurser til rådighet for storsamfunnet.
- Differensiering av arbeidsgiveravgift.
- Støtteordninger til nærbutikker som er truet av nedlegging.
- Kommuner som bygger handelshus/kjøpesenter utenfor sentrum eller som sprer lokal utbygging over unødvendig store areal i strid med nasjonale retningslinjer, skal motta reduserte tilbakeføringer fra staten.

17.3 Samferdsel og infrastruktur må innrettes etter forholdene.

- Styrking av kollektivtrafikk i utkantene .
- Kompenserende tiltak for avgiftssystemet knyttet til privatbil i de områder i distrikta hvor alternative kollektivtilbud ikke er på plass.
- All veiutbygging skal gjennomføres uten bruk av bompenger.
- Full utbygging av høyhastighets nettilgang og sikker mobildekning.

17.4 Sentralisering er ingen naturlov, men politisk bestemt.

- a. Ingen sammenslåing av kommuner og fylkeskommuner uten et flertall i folkeavstemming.
- b. Stopp i sentralisering og svekking av offentlige tjenester; ambulansetjenester, sykehus, offentlige kontor, politi, post, rettsvesen, alarmsentral, brannvesen og Innovasjon Norge. Reversering av allerede gjennomført sentralisering.
- c. Etablere nye statlige arbeidsplasser i distriktene.

17.5 Reiseliv

- a. Vi må bevare allemannsretten i samsvar med norsk lov. Det er nødvendig å ha turisttrafikken i ordna former på grunn av slitasje og uvettig framferd, og avgrense tilgangen til sårbar natur med utryddingstrua dyr og planter.
- b. Cruisetrafikken må reguleres strengere enn i dag for å unngå forurensing og utslipp til fjorder og luft. Det må stilles krav om at cruisetrafikken blir tilknyttet landstrøm når de ligger til kai.

18.

Urfolkspolitikk

- 18.1 Samenes naturressurser og selvråderett
- 18.2 Samisk råderett over fiskeriressursene
- 18.3 Arbeide for reell og god samisk utdanning
- 18.4 Støtte til kvensk språk og kultur

18. Urfolkspolitikk

Den norske staten er bygd på territoriet til to folk, det samiske og det norske. Dette må gjennomsyre arbeidet på alle plan i stat, fylke og kommuner, slik at samiske nasjonale, kulturelle og territorielle interesser blir vurdert i all samfunnsplanlegging der det er relevant, både innenfor næringsutvikling, miljøvern, helse og utdanning og andre.

Det samiske folket er urfolk på Nordkalotten. Gjennom mange århundrer har det vært et stort press fra statene i dette området for å få tilgang til og kontroll over de rike naturressursene i Sápmi. Det samiske folket og landet deres, Sápmi, er delt mellom fire stater, Norge, Sverige, Finland og Russland, etter at nasjonsgrensene på Nordkalotten ble trukket opp i hovedsak de siste tre hundreårene i siste årtusen. Samenes rettigheter som folk er grunnlagt på alders tids bruk av naturen i Sápmi og rettighetene er forsterket i ei rekke internasjonale vedtak og konvensjoner. Det gjelder bl.a. FNs konvensjon om politiske og sosiale rettigheter, ILO-konvensjon 169 og FNs urfolksdeklarasjon, samt i Norges grunnlov og en rekke norske lover. Likevel blir samenes rettigheter stadig brutt og oversett på mange områder i samfunnet.

Råderett over naturressurser og landområder er viktig for en fortsatt levedyktig samisk kultur. Fordi det samiske folket er spredt over fire land er samarbeid over grensene og arbeidet for at grensene i minst mulig grad skal skape hinder for samisk samarbeid og utvikling av fellessamiske institusjoner viktig. Identitet og etnisitet er ofte noe mangefasettert og flertydig i områder med samisk befolkning. Som følge av fornorskingspolitikk og marginalisering, er det fortsatt mange som har et komplisert eller uavklart forhold til sin samiske tilhørighet. Mange har også flere etniske tilhørigheter. I tillegg til samer og nordmenn har også kvenene lange tradisjoner i områdene. I likhet med samene, har kvenene blitt utsatt for hard undertrykking og fornorskingspolitikk fra den norske staten.

De samiske områdene inneholder store naturrikdommer som kapitalkreftene ønsker å kontrollere. Utmarksforvaltninga må bygge på at lokalbefolkninga har førsteretten til utnytting av fornybare og ikke-fornybare ressurser i sitt virkeområde, og at bruksrett til disse ressursene og rettigheter kan reserveres bygdelag og innbyggere av kommune og fylke.

Rødt anser Finnmarksloven som en bedring av forvaltningssystemet i Finnmark, hvor områdene som tidligere ble forvaltet av Statskog, ble overført til et privatrettslig eiendomsselskap, Finnmarkseiendommen. Selv om Sametinget oppnevner halvparten av styremedlemmene, må det fortsatt arbeides for at styreorganet fullt ut tilfredsstiller kravet i ILO-konvensjon 169, som sier at urfolket skal ha bestemmende flertall i forvaltningsutvalg i urfolksområde.

I dag gjelder ikke Finnmarksloven for ressurser som befinner seg under bakken eller marine ressurser. Et stadig større press på mineralressursene i de samiske områdene, og press for utbygging av marine næringer aktualiserer kampen for å inkludere disse områdene under forvaltninga for Finnmarkseiendommen og Sametinget. Dette for å sikre at en tar hensyn til samiske og lokale interesser med tanke på klimaendringer. Det gjelder særlig kystfisket som er avgjørende for den sjøsamiske kulturen, men også bergverksnæringa i forhold til for eksempel reindrifta.

Rødt anser et det er utilstrekkelig at rettighetene bestemt i Finnmarkslova kun gjelder Finnmark fylke. Vi mener at disse fellesrettighetene må utvides til Troms fylke og andre områder. Dette bør gjøres gjennom at Samerettsutvalget 2 blir behandlet med et akseptabelt resultat for samene.

Rødt vil ha et samfunn der samiske rettigheter ivaretas og samisk kultur har rettmessig plass. Dette vil vi jobbe for ved å:

18.1 Støtte samenes kamp for kontroll over naturressursene i egne områder og for selvråderett over utviklinga av egen kultur, språk og utdanning.

- Forslaget til nordisk samekonvensjon som nå foreligger, må endres til å inkludere samiske rettigheter til naturressursene.
- Arbeide for at samene skal ha fast representasjon i Nordisk råd og kunne delta i parlamentarisk arbeid over landegrensene på Nordkalotten og at konsultasjonsretten til samene som urfolk i saker som

gjelder dem må overholdes.

- c. Lokal kontroll med naturressursene Finnmarksloven/-eiendommen/ Hålogalandsalmenningen.
- d. Rødt vil støtte endringer i Finnmarksloven, som klargjør den samiske vetoretten mot naturinngrep i samiske områder, jf. ILO-konvensjon 169 som Norge har forpliktet seg til å følge.
- e. Rødt mener at også de svenske samebyene som tradisjonelt driver grenseoverskridende reindrift, må sikres deltakelse i denne forvaltninga i de områder i Troms og Nordland der de tradisjonelt har drevet sin næring.
- f. Rødt vil jobbe for at det etableres flere samiske språksentre.
- g. Rødt mener at mineralloven må revideres for å samiske lokalsamfunn eller brukere vederlag for ressursene som tas ut av samiske områder. Mineralutvinning bare kan skje i tråd med menneskerettigheter, folkeretten og med prinsippet om fritt, informert forhåndssamtykke lagt til grunn.

18.2 Arbeide for samisk råderett over fiskeriresursene i samiske områder

- a. Arbeide for at Kystfiskeutvalgets konklusjon om samisk rett til fiske i havet utenfor Finnmark implementeres, og at de samme prinsippene må legges til grunn i alle fylker med historisk samisk kystbefolkning.
- b. Forsvare allmenningsretten til folk i fjorder og kystnære områder slik at den sjøsamiske kulturen og den tradisjonelle nordnorske kystkulturen bevares, og for å motarbeide konsentrasjon av kapital og kvotehandel i fiskerinæringa.

18.3 Arbeide for reell og god samisk utdanning

- a. All utdanning i Norge skal ta opp samiske spørsmål og samiske perspektiv innenfor eget fagområde. Dette er viktig for å motvirke fordommer og kunnskapsmangel om samer generelt.
- b. Alle elever i norsk grunnskole og videregående skole skal ha rett til å velge samisk som fag, uavhengig av egen etnisk bakgrunn.
- c. Samisktalende elever skal ha lovfesta individuell rett til undervisning på samisk.
- d. Samiske elever skal så langt det er mulig ha rett til å velge samisk læreplan uavhengig av hvor i landet de bor, og lærere må få utdanning til å gi undervisning også etter samisk læreplan.
- e. Lovfeste retten til samiske læremiddel.
- f. Gi skoler i samiske områder et særskilt vern mot nedlegging.
- g. Det samiske barnehagetilbudet skal videreutvikles, både i form av samiske barnehager og barnehageavdelinger, og av språkstøtte for enkelte samisktalende barn.
- h. Voksne samer som ikke har fått fullverdig opplæring i samisk språk og kultur skal få dette fullfinansiert ved statlige middel, med permisjon med lønn eller vilkår som for arbeidsmarkedskurs.

18.4 Støtte til kvensk språk og kultur

- a. Vi går inn for at også kvenene får sitt fond som erstatning for fornorskingspolitikken, og at det blir gitt tilstrekkelige statlige tilskudd til revitalisering av kvensk språk og kultur, blant annet kvensk ukeavis og radioprogram på kvensk, samt kvensk forskning og museumsvirksomhet.
- b. Det må satses på utdanning av lærere i kvensk språk. Det må bli mulig å velge kvensk som fag i flere områder, blant annet i Oslo. Det kvenske barnehagetilbudet må videreutvikles der det er grunnlag for det.

19.

Justispolitikk og forebygging

19.1 Sivilt preg på politiet

19.2. Politiets prioriteringer

19.3. Trygge innbyggere og trygge lokalsamfunn

19.4. Offeromsorg

19.5. Kriminalomsorg

19. Justispolitikk og forebygging

Det er en viktig samfunnsoppgave å forhindre og forebygge forbrytelser. Hva samfunnet kriminaliserer gjenspeiler ofte maktforhold, sosiale, økonomiske og kulturelle verdier. Kriminalitetsbegrepet rommer mange fenomener fra grådige bedriftseieres økende utbytting av mennesker og miljø, til handlinger som vold og sedelighetslovbrudd.

Undertrykking, diskriminering, fattigdom og økte klasseforskjeller gir økt kriminalitet. Både for samfunnet og for enkeltofre er kriminalitet en sterk belastning. Det er derfor i alles interesse å forebygge og forhindre forbrytelser. Kriminalitetspolitikken skal ivareta menneskeverd og menneskerettigheter for både offer og utøver. Straff må suppleres med rehabiliterende tiltak som reduserer risikoen for gjentakelse.

19.1 Politiet skal ha et sivilt preg og være demokratisk forankret.

Politiet har i tillegg til militæret monopol på legal anvendelse av vold. Men vold har også vært anvendt mot streikende arbeidere - sist havnearbeidere i Tromsø 2014 -, innvandrere og utsatte grupper; i noen tilfeller faktisk med døden til følge (Obiora). Hardhendt behandling av demonstranter er heller ikke ukjent.

Samtidig er det i Norge stor tillit til politiet i breie lag av folket. Lensmannsmodellen har skapt gode relasjoner mellom lokalbefolkning og politi. Rødt vil ha et desentralisert politi med sivilt preg. Rødt er mot generell bevæpning og militarisering av politiet. Rødt ønsker et politi som ingen skal være redde for å kontakte. Et politi som er der hvor folk bor over hele Norge.

Den såkalte nærpolitireformen medfører sentralisering som både gir dårligere polititjenester i distriktene, og svekker viktig lokalkunnskap i politiet.

Rødt går inn for at:

- a. Justissektoren ikke privatiseres.
- b. Politiet som hovedregel skal være ubevæpnet.
- c. Det sikres en god og uavhengig kontroll av politiet. Spesialenheten for politisaker må omorganiseres slik at den ikke blir preget av kameraderi med dem de er ment å etterforske.
- d. Politiets tilstedeværelse i lokalsamfunnene styrkes.
- e. Det sikres en bred rekruttering til Politihøgskolen, slik at politietaten gjenspeiler befolkningen med tanke på etnisitet, kjønn, legning og religion.
- f. Større arrangementer hvor frivillige organisasjoner er hovedarrangør skal ikke betale for politivakthold.

19.2 Politiets prioriteringer skal rettes mot de virkelige kriminelle

Rødt ønsker et politi som benytter sine ressurser for å få bukt med de virkelig kriminelle i vårt samfunn. Alvorlig kriminalitet som går utover svake grupper og enkeltmennesker, som for eksempel menneskehandel, organisert kriminalitet og seksuelle overgrep må ha politiets høyeste prioritet og gjenspeiles i domstolenes straffeutmålinger.

Økt tverretattlig kunnskap om pedofili og menneskehandel forutsetter en satsning på forskning innen området. Ekstremisme og hatkriminalitet er ofte et resultat av samfunnets klassesdeling og sosialpolitikk. En god integrering og mangfoldspolitikk, rettferdighet og tilstedeværelse er gode satsningsområder for å hindre utstøting og rekruttering til ekstremistmiljøer. Vold i nære relasjoner, og spesielt der barn er involvert, må også ha høy prioritet.

Miljø, arbeid og økonomisk kriminalitet

Kriminalitet begått av kapitalister og maktelite skal ikke bagatelliseres og henlegges. Dette forutsetter at politiet har kunnskap om og ressurser til å etterforske områder som økonomisk kriminalitet og korrupsjon, arbeidsmiljøkriminalitet og miljøkriminalitet. Rødt er kjent med at fagfeltet i dag ofte er en nedprioritert arbeidsoppgave hos politiet, og dette ønsker vi å endre på. Strengere straffer på dette området vil vise at misbruk av naturen, velferdsgodene og den norske tillitsbaserte modellen ikke aksepteres.

Prioriter utsendelse av kriminelle fremfor asylsøkere

Politiet har under FrP og Høyres regjering deportert rekordmange flyktninger og mennesker uten oppholdstillatelse fra Norge. I stedet for å prioritere å sende barnefamilier ut av landet, må politiet heller slå hardt ned på mobile vinningskriminelle (MVK) og utenlandske borgere som begår alvorlig kriminalitet i Norge.

Rødt vil:

- Øke politiets kompetanse på og prioriteringer av menneskehandel og seksuelle overgrep, og ha økt prioritering av alvorlig kriminalitet.
- Ha økte bevilgninger til forskning om pedofili og seksuelle overgrep, og økt satsning på politiets arbeid på området.
- Skjerpe straffeutmålingen, og jobbe for lovens strengeste straffeutmåling, i saker som omhandler seksuelle overgrep og menneskehandel.
- Ha økt satsning på politiets arbeid med miljø, arbeidsmiljø og økonomisk kriminalitet.
- Skjerpe straffeutmålingen for sosial dumping, økonomisk og miljøkriminalitet.
- Sikre retten til å drive politisk kamp mot undertrykkelse og urettferdighet gjennom streik, sivil ulydighet og lignende.
- Stoppe bruken av fengsling i asylsaker, ingen barn skal på Trandum.

19.3 Forebyggende tverrfaglig ansvar for trygge innbyggere og trygge lokalsamfunn

Forebyggende tiltak må sees i sammenheng med øvrig sosialpolitikk. Gode oppvekstvilkår er sentralt for å forhindre utstøting og forebygge kriminalitet. Politi, fagmiljøer og frivillige bør samarbeide om tiltak i lokalsamfunn, og jobbe med utsatte grupper og individer for å forebygge utvikling av kriminelle miljøer.

Rødt vil gå inn for at:

- Politi, helsestasjon og barnevern skal tilby skoler tverrfaglig undervisning/foredrag om vold, voldtekt og overgrep.
- Det forebyggende ungdomsarbeidet styrkes.
- Det etableres utekontakt i alle landets kommuner.
- Politiet skal etterforske all kriminalitet begått av barn mellom 15–18 år, eventuelt gjennomføre bekymringssamtaler.
- Det føres en restriktiv alkohol- og skjenkepolitikk, med skjenkestopp for utesteder senest kl. 02.
- Den kriminelle lavalderen heves til 16 år.
- Førstegangs vinningskriminelle skal få tettere oppfølging.
- Det opprettes en egen hjelpetelefon for pedofile, etter mønster av den svenske hjelpelinjen Preventell.

19.4 Offeromsorg

Samfunnet har i dag lite fokus på mennesker som blir utsatt for kriminalitet. Men ofre for voldtekt, grov vold og grove trusler, terrorisme, seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner, ofre for menneskehandel og andre ofre for kriminalitet er alle mennesker samfunnet har et ansvar for å ivareta. Rødt ønsker

langtidsoppfølging og et helhetlig lavterskeltilbud for kriminalitetsofre, for eksempel gjennom en statlig finansiert rehabilitering.

Kriminalitetsofre må få støtten de trenger for å stå i en straffesak til den er ferdigbehandlet, og sakene må få så kort saksbehandlingstid som mulig uten å gå på bekostning av rettssikkerheten og kvaliteten i straffesaksgangen. Men offeromsorg innebærer også å sikre ofres rettigheter til bistand og oppfølging i de saker der beviskravene ikke holder til domfellelse. Det bør gis tilbud om gjenopprettende rett i regi av konfliktrådet der offeret ønsker det.

Rødt vil:

- a. Gi et helhetlig tilbud til ofre for kriminalitet.
- b. Tilrettelegge og tilby gjenopprettende rett i alle rettssaker.
- c. Øke voldsoffererstatningen i de alvorligste sakene.
- d. Sikre gode rammer for offeromsorg lokalt.
- e. Øke støtten til krisesentre over hele landet og sikre at krisesenterets brukere får et verdig liv etter endt opphold.
- f. Styrke vernet av ofre i volds- og overgrepssaker. Dette innebærer også å sikre ofres rettigheter til bistand og oppfølging også der hvor beviskravene ikke holder til domfellelse.
- g. Sikre raskere behandling i domstolene.
- h. At kriminalomsorgen skal sørge for en trygg og forutsigbar løslatelse som ivaretar offerets behov for informasjon og sikkerhet.
- i. At fri rettshjelp må bli en lovfesta rettighet for alle med inntekt eller trygd under 4G, men også for de som kan dokumentere at lav inntekt eller trygd står i veien for likeverdig rettshjelp.
- j. Øke støtten til organisasjoner som gir gratis rettshjelp og opprette offentlige kontorer som tilbyr førstelinjerettshjelp.

19.5 Kriminalomsorg med formål å gjøre den straffede i stand til å komme ut igjen til et liv uten lovbrudd

Rødt ønsker en tettere oppfølging av domfelte under og etter soning, for å sørge for at den kriminelle løpebanen ikke fortsetter og at den domfelte får reell hjelp til å få livet på rett vei. Spesielt ønsker vi et tett oppfølgingsprogram for de som er utsatt for vold i hjemmet.

Vi ønsker å utvide Alternativ til Volds (ATV) tilbud til hele Norge slik at det er tilgjengelig for alle, og at tilbudet også retter seg inn mot barn og ungdom som benytter vold for å løse sine problemer.

Rødt vil:

- a. Sikre at kriminalomsorgen ikke privatiseres.
- b. Styrke kriminalomsorgens enheter.
- c. Sikre tverretattlig samarbeid etter soning.
- d. Øke bemanningen i kriminalomsorgen for å kunne bedre innholdsarbeidet og rehabiliteringen av innsatte og domfelte.
- e. Igangsette tiltak mot vold og trusler mot ansatte i kriminalomsorgen.
- f. Sikre at Alternativ til Volds tilbud for ungdom og voksne blir tilgjengelig i hele Norge, også i fengslene.
- g. Gi tilbud om behandling til alle som blir dømt for volds- og sedelighetsforbrytelser.
- h. Ivareta innsattes rett til utdanning og helsetilbud. Alle straffedømte skal få behandlings-, arbeids- og utdanningstilbud. Soningen skal ha et innhold.
- i. Åpne for å etablere egne enheter med helse- og fengselsfaglig personale for innsatte med psykiske lidelser og for innsatte med andre alvorlige helseproblemer.
- j. Påse at fengslet i Norgerhaven (Nederland) forblir midlertidig, og opphører snarest.

20.

Anti-imperialisme, internasjonal solidaritet og forsvarspolitik

20.1. En reell forsvarspolitik

20.2. Internasjonal politikk for nedrustning og avvæpning

20.3. Internasjonal solidaritet

20.4. Humanitær innsats og en aktiv fredspolitik

20. Anti-imperialisme, internasjonal solidaritet og forsvarspolitik

Dagens politiske og økonomiske verdensorden må erstattes av et solidarisk system som tar utgangspunkt i interessene til arbeiderklassen og det store flertallet av jordas befolkning, ikke et lite mindretalls profittjakt. Derfor er Rødt for at Norge skifter side i utenrikspolitikken ved at vi bryter med den imperialistiske blokken, som med politiske, økonomiske og militære middel tvinger land i hele verden til å tilpasse seg deres verdensorden. Norge må i stedet stille seg solidarisk med de kreftene som slåss for sjølråderett, demokrati, kvinnefrigjøring og likeverd.

Arbeiderklassen og folket ellers i Norge har ikke fellesinteresser med monopolkapitalen i land som utbytter eget folk og deltar i utbyttinga av folk i andre land. For at den norske arbeiderklassen skal vinne fram i sine kamper her i Norge, er den avhengig av å samarbeide med klasseorganisasjoner i andre land mot felles fiende, den internasjonaliserte monopolkapitalen. Rødt deltar i ulike solidaritetsinitiativer og organisasjoner og oppfordrer sine medlemmer til å være aktive i internasjonal solidaritet med arbeidere og andre undertrykte i både nære og fjerne land, blant annet gjennom fagbevegelsen.

I dag er Midtøsten (Vest-Asia) et brennpunkt i kampen mellom stormaktene. Samtidig har revolusjonære folkelige bevegelser som slåss for sjølråderett, demokrati, kvinnefrigjøring og bærekraftige økonomiske forhold framgang i dette området.

Rødt er for en internasjonal rettsorden som ivaretar folkeretten og grunnleggende menneskerettigheter. Vi er derfor sterke motstandere av det misbruket av FN som Norge har vært med på gjennom å delta i angrepskrigene mot Jugoslavia, Afghanistan, Irak, Libya og nå Syria de siste tiårene. Vi er også mot det å sende politifolk og militære for å drive undervisning eller opplæring, slik det ble gjort under okkupasjonen av Irak, eller - mer nylig - Stortingets vedtak om å sende 60 soldater for å trene syriske opprørsstyrker.

Rødt er for et nasjonalt forsvar, uavhengig av NATO og EU-hær. Rødt er for å utvikle et forsvar som tar sikte på å bekjempe en okkupasjon gjennom en vernepliktshær, og opplegg for å mobilisere befolkninga til ulike former for motstandskamp.

Det norske forsvaret struktureres i dag etter USA og NATOs behov. Dette medfører en sterk ubalanse i investeringene, hvor kjøp av jagerfly vil kreve det vesentlige av investeringsmidlene det kommende tiåret. Det territorielle forsvaret av Norge forsømmes og oppbygging og vedlikehold av norske hærstyrker til forsvar av landområdet neglisjeres. Rødt vil at jagerflyprogrammet stanses. Det må fokuseres på styrking av hæren, mobilt kystartilleri og et missilbasert luftvernsystem i tillegg til avdelingsbasert luftvern for hæren. Heimevernet må opprettholdes og styrkes.

Det er i Norges interesse å bygge ned spenningsforholdet til Russland, og gjenopprette normale forbindelser.

Rødt vil ha en politikk som baserer seg på internasjonal solidaritet og ikke imperialistisk utenrikspolitik. Vi jobber derfor for:

20.1 En reell forsvarspolitik, ikke angrepshær til utenlandsoppdrag

- Styrke det mobile land- og sjøbaserte luft- og kystvernet for å bedre suverenitetshevdelsen i norske nærrområder.
- Følge opp konseptutredningen for Sivilforsvaret fra 2016 og styrke Sivilforsvaret som forsterkningsressurs. Det kan åpnes for at førstegangstjeneste kan avtjenes i Sivilforsvaret.
- Sikre retten til politisk militærnektning og politisk arbeid i militæret, samt sikre retten til å få opplæring i sivile motstandsformer, teknikker og organisering.
- Oppfordre til desertering hvis militærapparatet blir brukt mot landets egne innbyggere, og oppfordre til ikke å verve seg til imperialistiske aggresjonskriger.

- e. Ingen utenlandske militærbaser på norsk jord.
- f. Melde Norge ut av NATO og jobbe for en nordisk forsvarsallianse med Sverige, Danmark, Finland og Island. Arbeide for at NATO legges ned.
- g. Hindre norsk deltagelse i og økonomisk støtte til angrepskriger.
- h. Den opprinnelige fortolkninga av § 25 i grunnlova må bli gjort gjeldende igjen. Om Norge skal sende tropper utenlands, skal det legges fram for Stortinget i plenum.
- i. Motarbeide imperialismaktenes intervensjonspolitik, også når den kamufleres som støtte til humanitære operasjoner. Internasjonal deltakelse i fredsbevarende operasjoner skal bare skje der alle parter aksepterer tilstedeværelsen.
- j. Arbeide for at det skal gis opplæring til sivile, fredsbevarende kontingenter som kan drive hjelpearbeid i konflikter der partene aksepterer det.

20.2 Internasjonal politikk for nedrustning og avvæpning

- a. Stanse våpeneksport til bruk i aggresjonskriger, undertrykking og imperialistisk intervensjon i borgerkriger, og kreve sluttbrukererklæring for all våpeneksport fra Norge og våpen produsert i andre land av norskeide selskap.
- b. Forby kjemiske, biologiske, radiologiske og nukleære (CBRN-) våpen, inkludert atomvåpen, og arbeide for en atomnedrustning der stormaktene går i spissen.
- c. Avbryte kjøpet av nye kampfly, uavhengig av om det er F-35 eller JAS Gripen.

20.3 Internasjonal solidaritet

- a. Slette gjeld til utviklingsland, avvikle dagens praksis med å gi næringslivsstøtte kamuflert som bistandsmidler og sørge for at Norge bruker bistandsmidler til flyktningarbeid i Norge.
- b. Jobbe for at minst 1 prosent av BNI brukes til samfunnsutvikling i fattige land basert på reelle behov og ikke Norges egeninteresser, som for eksempel næringslivinteresser eller returavtaler for flyktninger og asylsøkere.
- c. Jobbe for en internasjonal utviklingspolitikk som styrker sivilsamfunnsorganisasjoner i sør, og som fokuserer på å bedre folks tilgang til gode helse- og utdanningstjenester. God helse og utdanning bidrar til fattigdomsreduksjon og økt medvirkning i samfunnet.
- d. Støtte FNs bærekraftsmål.
- e. Støtte folk og urfolks rett til lokal ressursforvaltning. Spesiell vekt legges på å stoppe at norske selskaper deltar i utbytting.
- f. Støtte kvinneorganisasjoner som jobber internasjonalt for kvinners rett til utdanning og familieplanlegging.
- g. Stoppe sexturismen og motarbeide trafficking.
- h. Støtte fattige i de minst utviklede landene (MUL), spesielt kvinner, med klimatilpasning.
- i. Støtte gjennomføringen av Paris-avtalen.
- j. Utvikle samarbeid med Palestina, Vest-Sahara og Kurdistan, og fremme norske tiltak mot okkupasjon og undertrykkingspolitikk i disse områdene. Støtte kampen for selvstyre og demokratiske rettigheter her, og støtte andre bevegelser som slåss for nasjonale, sosiale og demokratiske rettigheter.
- k. Vise solidaritet med arbeideres kamp internasjonalt.
- l. Å bidra til å etablere rettferdige avtaler for handel og kunnskapsutveksling som ikke er styrt av de multinasjonale selskapenes profitt-interesser.
- m. Arbeide for økonomisk, akademisk og kulturell boikott av Israel.

20.4 Internasjonal humanitær innsats og en aktiv fredspolitikk

- a. Krig, konflikt og humanitære kriser fører til et økende behov for humanitær innsats, men det internasjonale humanitære apparatet er for svakt, byråkratisk og risikovegrende til å respondere raskt. Rødt vil jobbe for at det internasjonale nødhjelpsapparatet er i stand til å reagere raskt i en krisesituasjon.
- b. Humanitær respons skal følge humanitære behov og prinsipper, ikke mediedekning eller politiske føringer; likevel ser vi at svært sårbare land og grupper i dyp krise blir glemt. Rødt skal jobbe for at norsk og internasjonal humanitær innsats følger humanitære behov.
- c. Konflikthåndtering er en viktig del av all sikkerhets- og utenrikspolitikk. Det er både vår plikt og i vår interesse å bidra til at konflikter løses på fredelig vis, og at overgrep og vold begrenses. Norge må prioritere fredsinnsett og humanitær innsats i årene som kommer. Rødt vil at FN skal være den grunnleggende pilaren i norsk utenrikspolitikk i motsetning til allianseforholdet til USA og NATO. Rødt vil at Norges hovedrolle internasjonalt skal være bidrag til nedrustning, fredsmegling, og langsiktig støtte til gjenoppbygging etter konflikter og til å stå i mot de store utfordringene verden står overfor med klimaendringer og ressursknapphet.
- d. Jobbe for implementering av FN-resolusjon 1325 om å sikre kvinners rolle i fredsarbeid.

21.

Internasjonale investerings- og handelsavtaler

17.1 Hindre at EU-direktiver får forrang

21.2. Påvirkning på Norges politikk

21. Internasjonale investerings- og handelsavtaler

Norge er en del av Europa. Vi kommer alltid til å handle varer, arbeide over landegrensene, studere i utlandet, feriere i utlandet og så videre. Utallige handelsavtaler sikrer Norge mot flere handelshindringer eller økt toll. Norge er i dag tilknyttet EU gjennom EØS-avtalen. Dette er en ensidig avtale som tvinger Norge til å innføre direktiv på direktiv som EU vedtar, selv om Norge ikke er medlem av EU. Vi kan si nei til direktiver, men den politiske viljen til å motsette seg Brussel og EU er ikke til stede hos flertallet av dagens politikere på Stortinget. Rødt vil ha makten tilbake til folket, ikke til delegasjoner i Brussel og andre maktsentra som forhandler avtaler bak vår rygg, mot folkeviljen. Den overstatlige strukturen til EU og markedsliberalismen er noe folket i Europa ikke ønsker. Utallige folkeavstemninger i EU-land har vist dette, nå sist da britene stemte for utmelding av EU i juni 2016.

Alt for lenge har Norge vært del av EØS-avtalen, alt for lenge har vi vært nødt å forringe norske lover og tariffavtaler for å tilpasse oss EUs «frie flyt». Rødt krever folkeavstemning om EØS-avtalen, da folket aldri tidligere har hatt mulighet til å stemme JA eller NEI.

Regjeringa forhandler nå om TISA-avtalen. Avtalen omhandler alle tjenester som gjør at samfunnet tar ansvar for fellesskapet, altså den norske velferdsstaten. Med TISA blir den eneste mulige retninga mer privatisering. TISA-avtalen forbyr landene å ta tilbake tjenester som er privatisert. Makta over norske velferdstjenester flyttes fra kommunene og Stortinget til internasjonal storkapital. Forskjells-Norge vil vokse raskt.

TISA vil også åpne dørene for mer utenlandsk eierskap av bedrifter i Norge. Dette er en alvorlig trussel mot fagorganisering og trygge arbeidsplasser. I tillegg er det også en trussel mot bransjer i privat sektor hvor basisreguleringer som arbeidsmiljø, arbeidstid osv. kan bli sett på som handelshindringer og gjort umulig.

Finansiell åpenhet er nødvendig i kampen mot kapitalflukt, skatteunndragelse og aggressiv skatteplanlegging. Mekanismen for land-for-land-rapportering (LLR) som nå er på plass er for svak. Rødt støtter arbeidet med å få på plass en fullstendig LLR-mekanisme.

Rødt vil bekjempe innskrenking av demokratiet i Norge ved å arbeide for å:

21.1 Hindre at EU-direktiver får forrang framfor norske lover, ILO-konvensjoner og tariffavtaler

- Utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen med å aktivt bruke reservasjonsretten.
- EØS-avtalen binder oss til EUs markedsliberale politikk, men også den påtroppende (og hemmelige) handelsavtalen «TTIP» mellom USA og EU. Rødt er imot TTIP.
- Si opp EØS-avtalen og erstatte den med en balansert handelsavtale som sikrer nasjonal kontroll.

21.2 Begrense lobbyisters og multinasjonale selskapers mulighet til å påvirke Norges politikk, samt stoppe økende privatisering av offentlige tjenester.

- Kreve at Norge trekker seg ut av forhandlinger om TISA-avtalen. Avtalens mål er ubegrenset global handel av tjenester, der multinasjonale selskaper vil beskyttes mot lover og regler som hindrer dem å tjene penger på handel av tjenester. Tilgang til helsetjenester, rent vann og offentlig utdanning er grunnleggende menneskerettigheter som vil kunne trues under TISA. Privatisering av slike tjenester av hensyn til handel er ikke noe vi kan godta
- Norge bør ikke inngå flere bilaterale handelsavtaler uten at lav- og mellominntektslands interesser blir ivaretatt.
- Norge må være en sterk pådriver for at multilateral handelspolitikk gir utviklingsland reelle påvirkningsmuligheter.
- Stoppe privatiseringen av offentlige selskaper og ta tilbake eierskapet til offentlig eie.
- Hindre at handelsavtaler som WTO brukes som brekkstang for privatisering og markedsstyring av offentlig sektor, blant annet gjennom å si opp WTO-avtalen.

22.

Kultur, idrett og media

- 22.1 Bibliotekene
- 22.2 Kulturminner og museene
- 22.3 Kulturpolitikken
- 22.4 Kulturarbeidere og kulturskoler
- 22.5 Radio og TV-kanaler
- 22.6 Nynorsk i medier
- 22.7 Ungdom
- 22.8 Idrett
- 22.9 Informasjon og kunnskap
- 22.10 Fri programvare i offentlig sektor

22. Kultur, idrett og media

Kultur er et offentlig ansvar. Viktig kunst- og kulturhistorie går i dag tapt eller forfaller på grunn av manglende statlig støtte. Arkeologiske kulturminner ødelegges fordi grunneieren ikke har råd til å påkoste vern eller utgraving. Rødt mener det er viktig å bevare og formidle kunnskap om vår felles kulturarv og kulturminner, enten de finnes som anlegg og bygninger, som kulturlandskap, eller som gjenstander i arkiver eller museer. Denne arven er vår felles eiendom.

Rødt ønsker et rikt og variert kulturliv, der ulike kunstarter, stilretninger og kulturer med både profesjonelle utøvere og et bredt folkelig kulturliv blir stimulert. Gjennom offentlig støtte må man satse mer på kultur gjennom rimelig utleie av lokaler til kulturaktivitet, støtte til profesjonelles og amatørers aktivitet, og ved subsidiering av priser. Kunstner- og forfatterorganisasjonene krav til økt bruk og vederlag må innfris. Kulturminner må kartlegges og vedlikeholdes. Nynorsk, det rusfrie kulturtilbudet og det frivillige studiearbeidet må styrkes.

Rødt mener at kommersialisering av kultur bidrar til å svekke de kulturformene som ikke har størst publikum. Kulturformer uten et kommersielt potensial må synliggjøres bl. a. ved at Norsk Kulturråd i langt større grad enn i dag gir støtte til kulturuttrykk tilknyttet minoriteter, ungdom og andre grupper. Kommunal kinodrift og norsk filmproduksjon må styrkes.

Få kulturarbeidere har fast ansettelse og er omfattet av tariffavtaler. Kulturarbeidere presses ut i frilansmarkedet som enkeltmannsforetak. Det er ikke et valg en har; de fleste oppdragsgivere har som betingelse at man må sende faktura som foretak for å motta honorar. Rettigheter i forbindelse med arbeidsledighet mellom oppdrag, tapte inntekter på grunn av sykdom og konkurs hos oppdragsgiver mm. er også få og svake. NAV-systemet fanger ikke opp de uregelmessige arbeidsforholdene som kulturarbeidere lever under, og søknader og prosesser er ikke tilrettelagt for frilansarbeidere. Tilstrømningen av gratis og billig arbeidskraft som er en direkte følge av høy uteksaminering av kulturarbeidere og økt globalisering, gjør at sosial dumping er blitt normen i bransjen.

Rødt vil styrke den offentlige støtten av kulturen ved å arbeide for å:

22.1 Styrke bibliotekenes kvalitet med øremerkede midler

- Tegneserier skal fortsatt ha sin egen innkjøpsordning gjennom Norsk kulturråd.
- Forsvare bokavtalen, lik pris for bøker over hele landet.
- Bruke statlige midler til å ruste opp lokalbibliotekene som garanterer lik kvalitet i alle kommuner.

22.2 Bevare kulturarven

- Økt statlig andel av arkeologiske utgravninger for små og mellomstore grunneiere og tiltakshavere.
- Styrkning av arkiver og museer som bevarer lokalhistorie, kvinne- og arbeiderkultur, industri- og urfolkshistorie, så vel som nasjonale og nye minoriteters kulturhistorie.
- Økt digital arkivering av alle typer digitale uttrykk.
- Alle folkebibliotek i Norge skal gi samme tilgang til digitale tjenester til sine brukere. Det må på plass en statlig innkjøpsordning for e-bøker til fordeling blant alle folkebibliotek. Denne ordningen skal også omfatte lydbøker. Det må finnes allmenne støtteordninger for digitalisering av lokalhistorisk materiale og for oppgradering av systemer slik at automatisert utlån/innlevering og digital administrasjon av utlån kan være tilgjengelig over hele landet.
- Alle folkebiblioteker og filialer i Norge skal tilby gratis tilgang til internett og datamaskiner med relevant programvare for sine brukere. Det bør være en nasjonal minimumsstandard for IT til publikum for å sikre at også små filialer i distriktene gir et godt tilbud. Denne standarden må følges opp med statlige øremerkede midler for å hindre at området blir en salderingspost i kommuneøkonomien.

22.3 Kulturpolitikken må avspeile den flerkulturelle virkeligheten.

- a. Øremerka midler til økt satsing på nye og uavhengige kulturuttrykk.
- b. Økt andel av norsk, samisk og kvensk folkekultur, romanikultur og innvandrerkultur i mediene.

22.4 Styrke kulturarbeidere og kulturskolene.

- a. Jobbe for et ambisiøst, mangfoldig og utadvendt kulturliv som markerer Norge som en kulturnasjon nasjonalt så vel som internasjonalt.
- b. Styrke budsjettene til statlige og regionale kulturinstitusjoner i samsvar med utviklingen i kostnads- og lønnsnivå for å sikre et godt tilbud til publikum og sikre forsvarlige lønns- og pensjonsordninger.
- c. Øke støtten til det frie feltet gjennom de offentlige støtteordningene for å sikre et mangfold utenfor institusjonene.
- d. Øke støtten til scener som er vert for aktører i det frie feltet og bygge flere prøvefasiliteter og scener for denne målgruppen.
- e. Jobbe for å få flere faste stillinger i offentlige kulturinstitusjoner, korps, dansekompanier, orkestre og andre kulturarenaer.
- f. Jobbe for en utdanning av kulturarbeidere der antall studenter i de enkelte kunstretninger ses i sammenheng med behovet og tilgangen ved institusjonene.
- g. Budsjettene ved kunstnerutdanningene skal ikke reduseres i takt med antall uteksaminerte studenter om dette antallet reduseres enkelte år. Det gjør det mulig å prioritere å ta inn elever på grunnlag av de nødvendige forutsetningene, ikke for å opprettholde økonomiske rammer satt av departementet.
- h. Jobbe for at NAV forenkler søknadsprosessene for kulturarbeidere og oppretter en egen kulturavdeling med spesiell kompetanse på feltet.
- i. Jobbe for at flere kulturarbeidere får mulighet til å få status som ansatt etter modellen til SkuDa (Skuespiller- og danseralliansen) slik at disse er sikret lønn mellom prosjekter og engasjementer i en begrenset periode.
- j. Jobbe for å skape et sikkerhetsnett for kulturarbeidere i likhet med den franske ordningen 'Intermittents du spectacle' som gir rett til stønad ved arbeidsledighet som en jobber seg rett til fra første oppdrag.
- k. Jobbe for at statlige kulturinstitusjoner og institusjoner som mottar statlig støtte følger fagorganisasjonenes tariffsatser for fast ansatte så vel som frilansere de hyrer for enkeltproduksjoner og korte engasjementer.
- l. Ha en garanti for at statlige kulturinstitusjoner og institusjoner som mottar statlig støtte bruker profesjonelle utøvere for ensembleopptredener som f.eks. orkester, danseensembler og kor.
- m. Sikre gode og akseptable pensjonsordninger for kulturarbeidere og utøvere ved institusjonene så vel som i det frie feltet.
- n. Jobbe for at hele befolkningen får tilgang til kulturtilbudet via sterke rabatt- og klippekortordninger. Barn og ungdom må få fri tilgang til kunst og kultur for å sikre framtidig interesse i kulturuttrykk uavhengig av sosial bakgrunn.
- o. Jobbe for å øke støtten til kulturhusene for å sikre et variert, kvalitativt og rikholdig kulturtilbud i distriktene.
- p. Kravet til lønnsomhet og forretningsdrift av kulturelle institusjoner fjernes.
- q. Kulturskolene bygges ut med flere fag, tilby gratis undervisning for alle aldersgrupper.
- r. Bygge kommunale kulturstasjoner og internasjonale kultursentre over hele landet.
- s. Kulturarbeidere må sikres inntekter som er tryggere og bedre enn i dag.
- t. Forsvare permanent høyskoleutdanning for norsk folkekultur.
- u. Behovet for skolen som lokalt kulturhus og kulturutøvers behov skal vurderes tidlig i planprosessen ved bygging og rehabilitering av skolebygg.

22.5 Mangfoldige radio- og TV-kanaler

- a. Gjenopprette NRK som en riksdekkende kultur- og mediebedrift som ikke er markedsstyrt.
- b. Strengere avgrensning av eierkonsentrasjon i mediebransjen for å sikre mangfoldige massemedier og ytringsfrihet.
- c. Økt pressestøtte som sikrer mangfold.
- d. Økt støtte til nærradiostasjoner, og støtte til ombygging fra FM-nett til DAB+.

22.6 Mer bruk av nynorsk i medier

- a. Målbruksloven må håndheves strengere.
- b. Mer bruk av nynorsk i NRK og statsforvaltningen.
- c. Økt støtte til Nynorsk mediesenter.

22.7 Styrk ungdomskulturen og la ungdommen skape og utvikle sine egne kulturuttrykk

- a. Ungdom uten stemmerett taper altfor ofte i budsjettkampen. Fritidsklubber nedlegges, og det er for få kulturtilbud. Derfor må fritidsklubber lovfestes.
- b. Innfør ungdomskulturkort til 200 kroner på kultur- og fritidstilbud.
- c. Graffiti er kunst. Det må gjøres tilgjengelig graffiti vegger for de som ønsker å utfolde sin kunst. Det offentlige må stille vegger til rådighet.
- d. Opprette flere ungdomshus styrt av ungdom.
- e. Opprette flere øvingslokaler for ungdom
- f. Øke tilgangen til gratis utleie av utstyr og instrumenter som kan gjøre det mulig for barn og ungdom å tilnærme seg kunst i ulike grener.
- g. Dataspill, film, grafisk produksjon, programmering og andre digitale uttrykksformer er kultur. Det offentlige må stille lokaler til rådighet slik at ungdom kan dyrke disse interessene.

22.8 Satse på breddeidretten som er av svært stor helsemessig, sosial og demokratisk betydning i samfunnet

- a. Fysisk bevegelse og god fysisk form er grunnleggende for menneskenes velbefinnende, derfor må det være det offentliges ansvar å fremme breddeidretten og klubbene som driver breddeidrett.
- b. Sette av mer midler til utbygging, vedlikehold og tilgang til offentlige idrettsanlegg i Norge.
- c. Styrke plassen til idrettsrådene i Idrettsforbundet.
- d. For å ikke være avhengig av inntektskilder som Norsk Tipping må det i tillegg bevilges midler over statsbudsjettet til breddeidretten.

22.9 Informasjon og kunnskap skal være gratis tilgjengelig for alle i en åpen digital framtid

- a. For å unngå å skape klasseskiller med at noen har tilgang til informasjon og noen ikke, må det bygges ut bredbåndstilknytning på 50 mbps til alle. Tilgang til nett bør være en menneskerett.
- b. Felles minstekrav til PCer og nett i alle skoler, og støtte fri programvare til bruk i skolen.
- c. Pressestøtte for gratis aviser og tidsskrifter på nett.
- d. Lage kompensasjonsordninger til alle rettighetshavere og forlag for å legge ut bøker, film, musikk osv. som ikke er i salg, fritt tilgjengelig på nett.
- e. Avkriminalisere fildeling mellom venner og familie.

22.10 Fri programvare i offentlig sektor

- a. Ha åpne formater lovbestemt til datalagring og kommunikasjon.
- b. Forby lukket, proprietær programvare som standard i kommune og stat.
- c. Innføre en offentlig stipendordning for programmerere som utvikler fri programvare (åpen kildekode) til allmenn bruk.

23.

6 timers normal- arbeidsdag

23.1 Forsvare normalarbeidsdagen

23.2 Foreslå arbeidstidsordninger

23.3 6 timers normalarbeidsdag

23. 6 timers normalarbeidsdag

Kampen for kortere arbeidstid og høyere lønn har vært bærebjelker i fagbevegelsens arbeid. Nå har kampen for kortere daglig arbeidstid stått stille i mange år. Vi ser at utviklinga går i motsatt retning – mange blir pressa til å jobbe lenger. Lover og reguleringer om arbeidstid er under stadige angrep, det samme gjelder normalarbeidsdagen.

Vi ser at de lange arbeidsdagene går på helsa løs for mange. Mange kvinner ender med å jobbe deltid og mister på denne måten muligheten til økonomisk sjølstendighet. 6-timersdagen er en naturlig løsning på disse problemene, men blir framstilt som urealistisk til tross for at den er både økonomisk og teknologisk fullt mulig å gjennomføre.

Rødt mener kravet om 6 timers normalarbeidsdag er et helt nødvendig klasse- og kvinnekrav. Alle mennesker, kvinner og menn, skal ha en mulighet til å være økonomisk selvstendige, forsørge unger, ha en arbeidsdag å leve med og kunne delta i utforminga av samfunnet. Et arbeidsliv som ikke tar helsa fra folk er en forutsetning for et godt liv. 6-timersdagen er også en del av kampen for et samfunn som legger vekt på kollektive og miljøvennlige løsninger, og mindre vekt på materielt overforbruk som truer klima og miljø.

Rødt mener 6-timersdagen er et viktig, nødvendig og rettferdig krav, og vil derfor:

23.1 Forsvare normalarbeidsdagen

- a. Rødt vil gå mot alle forslag om forlenging av arbeidstida og undergraving av dagens arbeidstidsregler.
- b. Rødt vil at endringene om arbeidstid som ble gjort i arbeidsmiljøloven i 2015 skal reverseres. Vi trenger et lovverk som verner de ansatte, ikke et lovverk som gir arbeidsgiver økt fleksibilitet og rom for å presse de ansatte.

23.2 Foreslå arbeidstidsordninger med 6-timersdag i ulike deler av offentlig sektor

- a. Rødt vil samarbeide med fag-, kvinne- og miljøorganisasjoner for å innføre ordninger med 6-timersdag som kan gi konkrete erfaringer med hvordan en ny arbeidstidsordning kan gjennomføres.
- b. Alle ordninger med 6-timersdag må utvikles i nært samarbeid med ansatte og deres tillitsvalgte.
- c. Nye arbeidstidsordninger skal ikke føre til økt arbeidspress. Kortere daglig arbeidstid vil i store deler av offentlig sektor bety flere arbeidsplasser.

23.3 Jobbe for at normalarbeidsdagen skal bli 6 timer.

- a. Rødt vil støtte alle faglige initiativ om forkorting av daglig arbeidstid med en halv time av gangen i kommende tariffoppgjør.
- b. Rødt vil jobbe for at forkorting av daglig arbeidstid som blir avtalt i tariffoppgjør skal føre til at den lovbestemte normalarbeidsdagen også blir kortere.

Egne notater:

